

lortun 107

Memoria historikoa. 1936ko Gerra

ARGIA



ARGIA

**Astekaria Interneten
berritua:** bideoak,
argazki galeria, audioa,
erantzuteko aukera...

2007ko otsailaren 25a | LXX. urtea | 2.077 zenbakia | 3,60 euro

www.argia.com Euskal Herriko astekaria



Anjel Lertxundi

lhes beteaz eta Alonsoren artikuluez

"Sistema literario desorekatua bizi dugu"

Samien iraultza isila
Kronika Kautokeinotik

Jaime Tapia, epailea
"Oso zaila da zehaztea Haika-Segi
erakunde terrorista den edo legezko elkarte"



ZIZTADAK



*Erlamandoen lasterketa,
erlauntzara itzulera eta erlezain burutsua.*

*Egin zaitez 3 jolas hauen bidez
erle esploratzaile prestua.*

>>> 5 urtetik gorakoentzat



Eskaerak:

© 943 371 545

www.argia.com

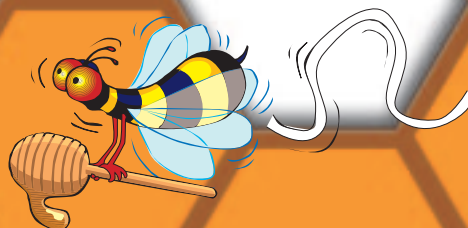
denda@argia.com

Prezioa:

33 €

ARGIAren
harpidedunek:

-%15





Denue - alaba maitok:
Lachitakik denue eman diuet. Gero isan saretenean,
edaten eman diuet. Gero isan saretenean, jan
egun dazue. Zoriontu ginen elkarrekin. Jaki
askarenak bibatu zuten... gero, ordea,
egiten zuten. Ez dadasue beginuerik, uindu
egiten zuten. Eta ezin dut honela segi.
Baina badakit, bazu-bazu, maita
naizuela. Eta egiten batean elkarrekin
zoriontu izango gara berri.
Luna Luna

Klima aldaketaren aurrean, kontsumo iraunkorra

Maitatu berriro natura



ingurumena.net

Gure esku dago

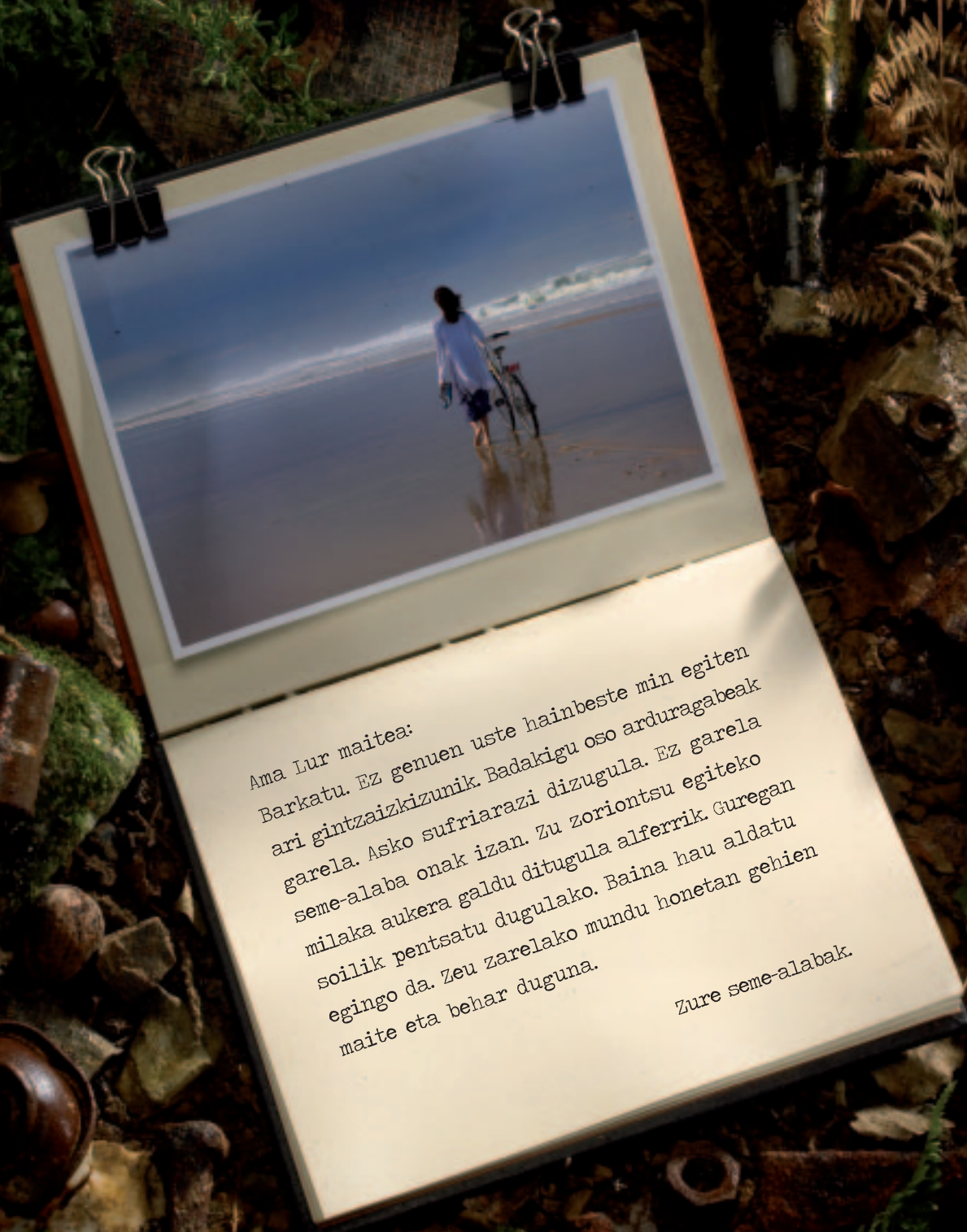
EUSKO JAURLARITZA

INGURUMEN ETA LURRALDE
ANTOLAMENDU SAILA



GOBIERNO VASCO

DEPARTAMENTO DE MEDIO AMBIENTE
Y ORDENACIÓN DEL TERRITORIO



Ama lur maitea:
Barkatu. Ez genuen uste hainbeste min egiten
ari gintzaizkizunik. Badakigu oso arduragabeak
garela. Asko sufriarazi dizugula. Ez garela
seme-alaba onak izan. Zu zoriontsu egiteko
milaka aukera galdu ditugula alferrik. Guregan
soilik pentsatu dugulako. Baina hau aldatu
egingo da. Zeu zarelako mundu honetan gehien
maite eta behar duguna.

Zure seme-alabak.

Klima aldaketaren aurrean, kontsumo iraunkorra

Maitatu berriro natura



ingurumena.net

Gure esku dago

EUSKO JAURLARITZA

INGURUMEN ETA LURRALDE
ANTOLAMENDU SAILA



GOBIERNO VASCO

DEPARTAMENTO DE MEDIO AMBIENTE
Y ORDENACIÓN DEL TERRITORIO

Pertsonaia

- 10 Leon Albeniz Iruntxiberri:** "Behobia-Donostia izan balitz? Airean joango nintzen". Amets Arzallus.



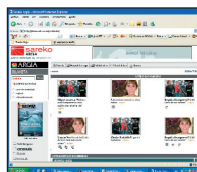
Iruntxiberri

Gaiak

- 18 Burgiko sarrailagilea, agote madarikatua.** Urko Apaolaza.

Iritziak

- 21 Asisko Urmeneta.** Gora Pro Nobis.
22 Angel Erro. Ttakun (h)errenka.
23 Mikel Zurbano.



ARGIA on-line berria

- Oparotasunetik.
24 Julen Zabalo. Berritasunik bai trantsiziorako proposamenen.

- Andoni Mujika.** Hiru plazer.
25 Gotzon Barandiaran.

- Jon Alonsoren salaketen garrantziaz.
Joxe Mari Ostolaza. Jon Alonso.

- 26 Agenda 22.** Andoni Egaña.

- 28 Jon Enbeita.**
 Bertso berriak otsailak 23ari jarriak.



Anjel Lertxundi

Erdiko kaiera

- 35 Argitalpenak.** Iker Barandiaran eta Pilar Iparragirre.
38 Ezpalak. Jon Torner eta Gorka Bereziartua.
40 Denbora-pasak. Ana Zambrano.
42 Ihesi: Gipuzkoa Bizkaia muga (III).
Udalaitzi itzulua. Gorka Azkarate.
46 Makina bat kontu. Jabier Agirre,
 Joxerra Aizpurua, Jakoba Errekondo eta
 Nagore Irazustabarrena.



WRAFen afixa

Termometroa

- 52 Homo faber-a hausnarketa premian.**
 Onintza Irureta.
54 Bero-beroan. Xabier Letona, Onintza Irureta eta
 Juan Mari Arregi.
56 Net Hurbil. Eskola-ume:
Armada ingelesak behar zaitu. Pello Zubiria.

4 Samiak



Kulturaren berreskurapenerako lanean

la desagertzeraino egon da sami herria, baina mende bateko zapalkuntzak ez ditu kikildu Norvegia, Suedia, Finlandia eta Errusia artean bizi diren herritar hauek. Beren kultura eta nortasuna berreraikitzen ari diren honetan, Norvegiako Kautokeino herrian izan gara, sami kultura ezagutzen.

16 | ARGIA 2.0 otsailaren 23tik

Elisabeth Pombo

49 | Jaime Tapia 58 | Azkena

Mikel Asurmendi

Mikel Irizar

29 | Anjel Lertxundi: Ihes betea

Jon Alonsok Euskadi Literatura Sariatz idatzitakoaren arrastoan aritu gara. Laburrean aritu baina soka luzea ekar dezakete Lertxundiren hitzek: "Benetako debate baten premian gaude". *Ihes betea* nobelaz solasak berriz, arnasaldi luzeko gogoetak eskaini dizkiugu.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzio-burua: Estibx Eizagirre. Erredakzioa: Urko Apaolaza, Jon Artano, Mikel Asurmendi, Gorka Bereziartua, Mikel Garcia eta Onintza Irureta. Argazkilaria: Dani Blanco. Produktorea: ANTZA, S.A.L. Sareko Argia: Lore Agirrezabal, Naiara Irureta, Eli Pombo eta Jon Torner.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetzak: Urtzi Azpiroz. Publizitatea: Urko Vivar. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Sustapena: Esti Parada. Administrazioa: Marjo Aiertza, Mari Karmen Loiarde, Aloña Sorluze. Bezeroen harrera: Olatz Korta.

Argitalpenak: Arantza Egaña. Zerbitzuak: Joxe Mari Irazusta.

HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxe: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. Bizkaia: P.K. 140. 48.100 Mungia. POSTAELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Harpidetzak: harpide@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 130 euro. Ipar Euskal Herria: 160 euro. Espainia: 130 euro. Beste atzerriak: 165 euro. Airez: 260 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaitza Taldeko partaidea da.

Azala: Antza. Azaleko argazkia: Dani Blanco.



KULTURA SAILA
 Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak
 diruz lagundua



Gipuzkoako Foru Aldundia



Dessert



Samiak

Iraultza isila

Duela urte asko, samien herri indigena nahi bezala bizi zen eskandinaviar penintsularen iparraldean. Naturarekin bat, bizia elur-oreinen zaintza eta arrantzaren inguruan egiten zuten gehienbat. Lurrak emandakoari ahalik eta probetxurik gehien atereaz, beren sinesmenekin lasai bizi ziren. Baina hasieran kristautasunaren izenean eta ondoren herritarren berdintasunarenean, ia desagertzearaino jazarri zituzten. Norvegia, Suedia, Finlandia eta Errusiak beren lurraldea lautuan zatitu ondoren izan zen hori. Samiek hizkuntza eta kultura bizirik mantentzea lortu bazuten ere, egindako kalteak agerikoak dira. Egun, mantso-mantso, beren kultura berreraikitzen ari dira etorkizuna ziurtatzeko.

Testua eta argazkiak:

LANDER ARBELAITZ

EGUERDIKO 13:00ETARAko ilundu du eta kanpoan tenperatura zero azpitik berrogei gradukoa da. Abenduaren lehenean gainditu zuen azken aldiz eguzkiak horizontearen marra, eta ordutik, zerua bi ordu baino gutxiagoz argitzen du egunero. Kautokeinoko herriko 3.000 biztanle, Norvegiako ipar ekialdean— bi supermerkatuetako batean hamar bat bizilagun ari dira erosketak egiten. Bi emakume berriekin ari dira apalen artean, baina ez norvegieraz. Samiak dira eta *gákti* izeneko jantzi koloretsuak daramatzate gainean. Hainbeste mendez hotzetik babestu dituen jantzia oraindik ere erabiltzen du hainbatek; XXI. mendean samien kultura bizirik denaren seinale.

Kautokeinon, 12 urteko Henrik gazteak egunero elurak hartutako errepidean egiten du eskolarako bidea. Gaur beroki beltz lodi bat darama eta kolore bereko txapelaren azpian ezkututzen du erdi-lo aurpegia. Eskolara joatea ez du gustuko, baina eskola guztiak bere hizkuntzan jasotzen ditu. Bere aurrekoen borrokari esker lortutako sami eskolaren lehen belaunaldiko ikaslea da.

Dendako emakumeak eta Henrik kultura beraren parte dira, baina bi belaunaldi. Haiek

Ezkerreko irudian, bi emakume Kautokeinoko supermerkatuan, *gákti* jantzi tradizionalarekin. Arropa ikusita sami bakoitza zehazki nongoa den jakin dezakete, eta garai batean, baita zein familiakoa zen ere.

Sami Legebiltzarra eskumen
administratiboak irabazten joan da
etengabe eta egun hizkuntza, kultura
eta ondare historikoen garapen eta
babeserako ardura du

kultura arrotzen zapalkuntza sufritu dute eta haurra oraindik gazteegia da gertatutakoa ulertzeko, zer edo zer entzuna badu ere. Batzuen indarra esperientzia da, besteara berriz, etorkizuna. Bi belaunaldi hauen erkatzea sami kulturak bizi duen trantsizioaren adibide garbia da. Hainbat web gune eta libururen arabera, samien kopurua 70.000 eta 100.000 artekoa da. Sami Institutuko Estatistika Sailak, ordea, datua ez du ontzat hartzen, hau kalkulatzeko baliabiderik ez dagoela argudiatuta. Samien bizilekua den Norvegia, Suedia, Finlandia eta Errusiaren arteko lurraldeari Saapmi deitzen diote. Azken urteetan, sami parlamentuen, eskolen eta samierazko hedabideen sorrerarekin, beren kultura babesteko urrats handiak eman dituzte.

Parlamentuak, kulturaren babesle

Sami herriaren historian izen bat idatzirik geldituko bada, hori Ole Henrik Maggarena da. Norvegiako Sami Legebiltzarreko lehen lehendakari izan zen zortzi urtez eta ondoren, Nazio Batuetako Indigenen Gaietarako Foro Iraunkorreko lehendakari izendatu zuten. Egun, sami hizkuntzako irakasle da Kautokeinoko Sami Unibertsitate Eskolan. 1989an hartutako argazki batean, Norvegiako Errege Olav V.aren ondoan ageri da, *gákti* jantzita. Norvegiako erregea Karasjok herrira Sami Legebiltzarrari —*Sámediggi* samieraz— hasiera ematera joan zen egunean hartuta-



Samien bizileku den Norvegia, Suedia, Finlandia eta Errusiaren arteko lurraldeari Saapmi deitzen diote.

kuntzaren inguruko lanak sustatuko ditugu. Baliabide gehiago jarriko ditugu, hizkuntzaren erabiltzailea belaunaldirik zaharrena delako eta hau zahartzen doan neurrian, gure haurrek ikasiko dutela ziurtatu beharra dugu”.

Bere sorreratik, Norvegiako herri indigena honen legebiltzarra eskumen administrati- boak irabazten joan da etengabe, gobernu zentrala galtzen joan den heinean. Gaur egun, *Sámediggiak* du hizkuntza, kultura eta ondare historikoen garapen eta babeserako ardura. Gainera, Sami Hezkuntza Kontseiluak Norvegiako Hezkuntza Ministerioaren funtzioak bereganatu ditu. Sami Legebiltzarrak hizkuntzaren

koa da irudia. “Nire bizitzako egunik zoriontsuena bezala gogoratzen dut; Norvegiako erregeak sami herriaren alde otoitz egin zuen eguna”. Bere iritziz, irudia argazki bat baino askoz gehiago da, sami herriaren aurrerapen seinale.

*Sámediggi*a Norvegiar bizi diren samien instituzio politikorik gorenena da. Badira sami legebiltzarrak Suedian eta Finlandian ere, eta nahiz eta zenbait gai aztertzeke nazioarteko elkarlana izan, erakunde autonomoak dira. Egungo Norvegiako sami lehendakari Aili Keskitaloren hitzetan, legebiltzarrak sami kultura sustatzeko erantzukizuna du, hainbat ekintzen bidez. Lehena, diru laguntzen banaketa da; bigarrena, bitartekari aritzeaz gain, kultura arloko erakundeen arteko elkarlana erraztea: hala nola, museo eta sami antzerkiaren artekoa. Hurrengo urteetarako ere bada lanik eta helburuak argi ditu. “Gure hiz-

irakaspena eta ikerketa ziurtatu behar ditu, eta diru kopuru jakin bat du horretarako. Guztira, Norvegiako Gobernuak 32 milioi euro eman zizkion 2006 urterako.

Escolak, etorkizuna hurbilduz

Henrikek lagun asko ditu eskolan. Irakasgai guz-

tiak samieraz ikasten dituzten arren, norvegiarrez oso ongi daki, sami gazteek hiru hizkuntza guztiz menpe- ratzen baitituzte —ingelesa ere eskolan ikasten dute—. Ikasgelako paretan Saapmiko mapa dute, ikasleek margo- tua. Bertan, kolore desberdinez ageri da samiak bizi diren gun- e bakoitza, eta baita leku horietako jantzien aldaerak ere. Errusiako Kola penintsulan bizi diren samiak edo Finlandia aldeko mugako bizilagunak nola janzten diren ikasten dute eskolan. Arropa ikusita jakin dezakete nongoa den sami bakoitza, eta garai batean, baita zein

Urtegitik eskubideen aldarrikapenera

Norvegiako Gobernuak plan hidroelektriko berria Alta eta Kautokeino arteko ibai nagusiko urtegi batean oinarrituko zuela azaldu zuen 1978an. Hainbat herri hustu egin beharko zituzten, uraren mailaren azpian geratuko baitziren. Berehalakoak izan ziren inguru haietako herritarren ezetza, protesta deialdiak eta urtegiaren aurkako batzordeen sorrera. Elur-oreinen migrazioa eta izokin basatiaren arrantza guztiz kaltetuko zituela zioten samiek. Lanak hastear zirela, desobedientzia zibilari ekin zioten eta biztanle batzuk makin- en aurrean eseri ziren bitartean, beste batzuek Osloko parlamen- tuaren aurrean gose grebari ekin zioten.

Hasiera batean arazo ekologikoa zena samien eskubideen aldarrikapen bihurtu zen. Handik gutxira, Norvegiako Gobernuak urtegiaren kokalekua aldatu eta txikiagoa egitea proposatu zuen, baina lanak hastear zirela, kateatuta zeuden ehun bat manifestari atxilotu zituzten. Gauza ziurra ez den arren, sami batzuek diote IRAk armak eskaini zizkiela urtegiaren aurka egiteko, eta bonba bat zartarazi bazuten ere, armen bideari uko egin zioten samiek. Azkenean urtegia egin zuten, baina samien eskubide aldarrikape- na hurrengo urteetako parlamentuko afera nagusia izan zen.

Aili Keskitalo, Sami Legebiltzarreko lehendakaria
“Ez dut ikusten zergatik beharko genukeen estatu bat”



Larunbat arratsaldea izan arren, bere bulegoan lanean harrapatu dugu Aili Keskitalo. Lehen emakumea da Norvegiako Sami Legebiltzarreko lehendakaritzan eta ilusioz beterik aurkitu dugu.

Zein da Sami Legebiltzarren papera bertako kultura bultzatzeko?

Funtzio ugari ditugu. Norvegiako Gobernuak ematen digun dirua banatu behar dugu eta aldi berean sami herriaren beharrak helarazi behar dizkiogu. Sami Legebiltzarren eta kultura arloko erakundeen arteko elkarlana bultzatzen dugu eta baita Finlandiako eta Suediako sami parlamentuekin eta Errusiako samiekin ere.

Sami Legebiltzarrak orain gutxi sinatu berri du kontsulta ituna.

Nik uste autodeterminaziorako bidean kontsulta ituna aurrerapauso handia izan dela. Orain posizio hobea ematen digu Norvegiako Gobernuak hartzen dituen erabakietan eragina izateko. Hala ere, oraindik hau nola erabili aztertzen ari gara, norvegiar burokrazia ez baitago ohituta kontsulta egitera. “Oso ondo, esan behar zenutena entzun dugu eta orain guk erabakiko dugu zer egin ondoko gelan, agur”, esatea gustatuko litzaieke, baina kontsulta itunaren funtsa elkarriketa da eta adosten saiatzea. Ez da negoziazioa, baina gertuago dago.

Zer nolako harremana duzue Norvegiako Gobernuarekin?

Nik uste Norvegiako Gobernuak elkarlanerako prest dagoela, nahiz eta ez garen beti adostasunera iristen. Bereziki baliabide naturalen kudeaketa eta eskubidean izaten ditugu desadostasunak. Norvegia ez da munduan indigenen eskubideak errespetatzeko orduan onena, baina beste politika arloetan harreman oso ona dugu.

Sami herriak subiranotasun gehiago nahi al du?

Kasu batzuetan bai. Baliabide naturalen eta lurraren kudeaketan behintzat bai. Adibidez, animalia basatiak ehiatzeagatik zenbat eta noiz ordaindu guk erabakitzea. Autodeterminazioa ez da hain erraza. Gainontzeko herrietan bezala, ez gara ados jartzen gauza guztietan.

Zer diozu independentziaz?

Ez dut uste garrantzi handiko kontua denik. Sami mugimendutik kanpoko jendea beti saiatu izan da biztanleria beldurtzen egunen batean independentzia eskatuko dugula esanaz. Ez dut uste estatu nazional bat izatea garrantzitsua denik. Ekonomia, informazioa eta aldaketa klimatikoak bezalako kontuak globalak dira orain. Ez dut uste mugak jartzea garrantzitsua denik eta ez dut ikusten zergatik beharko genukeen estatu bat.

Orduan zein da zuen helburu politikoa?

Autodeterminazio kontua da. Norvegia iparraldeko politikari guztiak sami estatu baten hain beldur badira, zergatik ez digute galdetzen zer nahi dugun? Sami nahiaren beldur direlako. Agian egunen batean jendea esaten hasiko da ez dugula muga hauekin bizi nahi eta horren beldur dira.

Zenbaterainoko elkarlana duzue sami legebiltzarren artean?

Sami Legebiltzar Kontseilua elkarlanerako dugu. Urtean bitan biltzen dira eta hiru urtean behin hitzaldi parlamentario bat eskaintzen dute, ditugun arazoak eztabaidatzeko. Nik Finlandiako eta Suediako sami lehendakariekin elkarlan berezia dut, nazioarteko elkarlana koordinatzeko.

Etorkizun hurbilera begira, zein dira zuen helburuak?

Helburu asko ditugu, eskubideei lotuak. Lur-eskubideekin borrokan jarraituko dugu eta arrantzarako eskubideak hobetu behar ditugu. Gas, petrolio eta mineralen kudeaketarako eskubideak ere garrantzi handia hartuko du hurrengo urteetan. Kulturari begira, berriz, ezer txarrik gertatzen ez bada behintzat, gure hizkuntzaren inguruko lana indartuko dugu. Etorkizuna baikor ikusten dut.

familiatakoa zen ere. Jantziaren luzerak, formak, burukoak eta batez ere, marren kopuru, kokapen eta konbinazioak eman izan dute informazio hori historian zehar. Kolore nagusiak funtzio estetikoak baino ez du.

Eskoletan bizi den egoera guztiz ezberdina da duela mende erdi bizi zenarekin alderatuta. Beren hezkuntza sistema Norvegia, Suedia eta Finlandiako legedietan guztiz zehaztua dago, herrialde bakoitzean era batera. Norvegiako hezkuntza sisteman, esaterako, samieraz

Oraindik ohikoa da bere abizena
 norvegiar itxurako batengatik aldatu
 zuen jendea ezagutzea, samitasuna
 ezkutatzear gain, lurak erosteko
 eskubidea lortzeko

ikasteko eskubidea onartzen da. Suediarrak ez ditu eskubideak zehazten, baina adierazpenek argi uzten dute sami ikasleek sami hezkuntza hautatzeko aukera dutela. Finlandian ere ez dira eskubideak aipatzen, legea obligazio edo betebeharretan zehazten baita. Hemen, ikasleek hezkuntzaren erdia behintzat samieraz jaso dezakete. Errusiako legedian, azkenik, ez da aipatu ere egiten samiek hezkuntza beren hizkuntzan jasotzeko eskubidea.

Egun, eskolak kulturaren biziraupenerako eta berriztape-



Ezkerrean, Kautokeino herrian jasotako hainbat irudi: -40°C-tara iristea ohikoa da neguan; behean, elur-oreinen artean (egun, %10 bizi da elur-oreinen zaintzaz); diskotekan hainbat herritar gátaki jantzi tradizionalarekin; eta herriko Sami Eskola.



nerako motorrik garrantzitsuenetakoak dira. “Gure seme-alabek gure hizkuntza ikastea oso garrantzitsua da, honek biziraungo duela ziurtatu behar baitugu”, iritzi dio Kirsten A. G. Buyo Kautokeinoko irakasleak. Aipatu estatuetan hainbat eskola daude hezkuntza sami hizkuntzan ematen dutenak eta estatistikek erakusten dutenez, urtez urte gero eta ume gehiagok ematen dute izena eskola hauetan. Hala ere, kalitate oneko hezkuntza eskaini ahal izateko, beren hizkuntzan material gehiago behar dutela dio A. G. Buyok.

Sami eskoletako lehen belaunaldi honek behintzat ez du hizkuntza diskriminaziorik jasan. Izan ere, Tove Johansen ikertzaileak 1989an egindako elkarrizketetan ondorioztatu zuen helduentzako eskola garaiez hitz egitea “errepresio eta sufrimenduaz” hitz egitea dela. Garai haietan, sami askok seme-alabei beren hizkuntza ez erakustea erabaki zuten, etorkizunean arazorik izan ez zezaten. Antzeko arrazoiek bultzatuta aldatu zuten askok beren abizena. Oraindik ere ohikoa da bere abizena norvegiar itxurako batengatik aldatu zuen jendea ezagutzea. Samitasuna ezkutatzea ez zen horren helburu bakarra, lurrak erosteko eskubidea ere lortu nahi zuten. Ume haiek eskolan ez zuten beren iraganari buruz ezer ikasi, nortasuna galdu eta norvegiar bihurtu ziren, batez ere kostaldean bizi zirenak.

Hedabideak, hizkuntzaren normalizatzaile

Bi emakumeak erosketak egiten ari diren denda berean, ordainlekuaren atzealdean, hiru egunkari ezberdin har ditzake erosleak. Hiruetan Saapmiko gertaerak dituzte aztergai. *Sárgat* astean bitan argitaratzen dute eta norvegiarrez da, 2.300 kopia ateratzen dituzte edizioko. Sami hizkuntzan idatzita dauden *Min Aigi* eta *Ássu* berriz, astean behin argitaratzen dira, edizioko 1.150 eta 1.050 kopiarekin, hurrenez hurren. Gutxi dira sami hizkuntzan irakurtzeko gai direnak eta horren ondorioz, egunkari formatuko astekariak kalera-tzen dituzte, dagoen irakurlegoa ez baita nahikoa harpidetza bidezko egunkari bat mantentzeko.

Hala ere, beren hizkuntzan idatzi eta irakurtzen ikasterik izan ez zutenek badute aukera informaturik bizitzeko. Norvegiako, Suediako eta Finlandiako telebista konpainiek hitzarmena sinatu zuten egunero 15 minutuz sami politikako azken orduaz aritzeko. Albistegia arratsaldean da eta emisioak Saapmi eremu osoa hartzen du. Berriak sami hizkuntzan direnez, ikuslea mugaren zein aldetan dagoen kontuan hartuz azpitu-luak dituzte norvegiar, suediar edo finlandieraz. “Gure ikerketek egunero 70.000 ikusle ditugula

Ole Henrik Magga, samien lehen lehndakaria eta samiera irakaslea "Soluzio bezala ez nieke gure sistema beste herri indigenei gomendatuko"

Gizon serioa dela antzematen zaio, 60 urteko esperientziak zaildua. "Samien Nelson Mandela" dela diote batzuek, baina bera ez dela inoiz kartzelara joan erantzuten du irribarrez. Norvegiako lehen Sami Legebiltzarreko lehendakari izan zen eta ondoren, Nazio Batuetako Indigenen Gaietarako Foro Iraunkorreko lehendakari. Egun samiera irakaslea da, baina interes handiz jarraitzen du sami politika.



menpe gaude. Garrantzitsuena falta zaigu: dirua eta legeak egiteko makineria.

Zein uste duzu dela konponbidea?

Hau ez behintzat. Ez nieke gure sistema beste herri indigenei gomendatuko, ez soluzio bezala behintzat. Negoziazio egoeran, guk duguna baino askoz urrunago iritsi behar da. Hau egoera idealetik oso urrun dago.

Nazio Batuen Indigenen Gaietarako Foro Iraunkorreko presidente ohia zara. Zer nolako garrantzia du indigenen arteko elkarlanak?

Ezinbestekoa da. Guretzat dena da. Bakarrik izan bagina, ez genukeen daukagun ezer lortuko. Elkarri laguntzen diogu eta gainera, oso garrantzitsua da nazioarteko presioa. Kanada, AEB, Zeelanda Berria, Australiako indigenen eta samion arteko elkarlana da giltza.

Zeintzuk dira sami kultura bultzatzeko erakunderik garrantzitsuenak?

Dudarik gabe, hizkuntza eta artearekin lan egiten duten erakundeak. Oso kezkatuta nago gaur egungo umeek ez dutelako guk ikasten genuen kultura bera ikasten. Hezkuntza, artisten jarduna eta hizkuntzarekin egindako lana da gure kulturaren giltza, eta hori bultzatu behar dugu.

Norvegiako autoritateekin Sami Legebiltzarra sortzeko negoziatzen ibili zen taldeko partaide izan zinen.

Modu batean bai. Norvegiako agintariak inoiz ez ziren samiokin negoziatzera iritsi, horren kontrakoa zirudien arren. Jende asko zegoen bakoitzak esaten zuena gogor defendatzeko prest, eta hor ez zegoen negoziatzerik. Gu gure argumentuekin joan ginen eta haiek esan ziguten: "Oso ondo, ikusiko dugu hemendik zer har dezakegun".

Zenbaterainoko indarra du Norvegiako Sami Legebiltzarrek?

Aholkularitza boterea du. Ez daukagu legeak egiteko indarririk. Ez dugu diru sarrera propiorik, Norvegiako Gobernuak ematen digun diruaren

Nazio Batuetan indigenen eskubideak bermatzen dituen testua berriz ere atzeratu egin zen joan den azaroan. Zein uste duzu dela arrazoia?

Ziur nago AEB, Kanada, Zeelanda Berria eta Australiako gobernuak Afrikako gobernu horiei presioa egin dietela testua ez babesteko eta ezezko botoa emateko.

Zer nolako garrantzia du testu hau onartzeak?

Ikaragarritzkoa! Estatu gehienek ez dute legeetan indigenen eskubideak bermatuko dituen ezer. Nazio Batuek testua izenpetuko balute, estatuek legeen barruan babestu beharko lituzkete indigenak.

esaten dute", baieztatu du Nils Johan Heatta Sámi Radioko zuzendari eta editore nagusiak. Halaber, umei eta nerabeei zuzendutako programazioa prestatzen ari dira.

Irratian ere badu txorikorik samierak. 1946an entzun zen lehen aldiz, asteen 15 minutuz. Norvegiar Telekomunikazio Korporazioaren erabakia izan zen. Gaur egun, 60 urte beranduago, astero 30 ordu baino gehiagoz eskaintzen da bertako hizkuntza eta lehen aipatu korporazioaren barruan Sami Irratiaren Atala dago, Karasjok herrian. Horrez gain, estatuan barreatuta beste zortzi estudio lokal dituzte.

Bi egunkariak, sami irati nazionala eta telebistako albistegia hizkuntzaren eta kulturaren normalizazio prozesuan garrantzitsuak dira, baita hedabide independenteek jokatzen duten rola ere, "bai behintzat samiona bezalako demokrazia gazte batean", gaineratu du Heattak.

Yoika, naturari abestuz

Yoika belaunaldiz belaunaldi, ahoz aho pasa den kantatzeko modua da. Naturako elementuei abesten diete samiek. Abestiek ez dute ez hasiera ez bukaerarik, eta naturako soinuak imitatzen dituzte. Beti doinu berarekin errezitatu behar dira eta bolumen aldaketak nabariak dira intentsitatearen asmoz. Elurra, eguzkia, elur-oreina, ahatea, otsoa, hizkuntza, herria... dituzte kantugai (www.argia.com-en horietako zenbait dituzu entzungai). Historian zehar milaka izan badituzte ere, asko galdu egin dira, Eliza Katolikoak yoika deabruaren kantuekin lotu baitzuen eta hau debekatu. Norvegia, Suedia, Finlandia eta Errusiak ere yoika debekatu izan dute duela 30 urte inguru arte.

Ante Mikhal adituaren esanetan, "pertsona bati egin dakiokeen oparirik baliotsuena da yoika. Nirea aitak egin zidan 15 urte nituela eta beti gogoratuko dut hark egin zidala". Estimatu handiko oparia da norberaren yoika eta pertsonaren ezaugarriak azpimarratzen ditu, normalean gauza baikorrak. Hurrengo urteetarako, jende helduak dakizkien yoikak grabatu nahi dituzte, gal ez daitezen.

Henrik gaztea eta supermerkatuko emakumeak kultura indigena beraren parte dira. Urteetan elur-oreinen zaintza exotiko, gákti jantzi, esku-langintza eta gauerdiko eguzkira mugatu den gutxietsitako kulturaren parte. Ia mende bateko zapalkuntzak mundua beste begi batzuekin ikustera behartu ditu samiak, baina etorkizuna begi onez ikusten dute. Diskrezio handiarekin eta zalaparta handirik gabe, beren kultura berreraikitzen ari dira, duela urte asko beraienak izan ziren eskubideak irabaziz. Pausoak haien aurrekoek egindako oinatzetan jarri

doaz, bide berriak aurkitzeko beldurrik gabe. Irribarrea ezpainetan, "isilpeko iraultza" egiten ari direla diote sami askok. ■

<http://www.argia.com/argia-astekaria>
helbidean, gai honekin lotutako argazki gehiago, sami eskolei buruzko bideoa eta yoika abestien audioak.

«Behobia-Donostia izan balitz? Airean joango nintzen!»

Korrikalari onak begiak atzean izaten ditu. Eta leporik jiratu gabe jakiten du, norbait, berekin ba ote datorren. Ezetz esango zukeen, ez zetorrela inor, bakarrik zihoala, orratzak desafiatzen, libre, baina ez. Berriz ere han zen, madarikatua, orpoz orpo, arnas hotsik atera gabe, lurrean arrastaka, Iruntxiberriri segika. Eta orduan, etsita, gauetan hasi zen entrenatzen. Eta horrela, bera bakarrik, eta zeruari ukabilak erakutsiz, iristen zen egunsentiaren arrastora.

AMETS ARZALLUS

Argazkiak: Dani Blanco

Esaten da korrikalaria, txirrindularia, kirolari sufritua izateko larre motzean hazia izan behar dela. Iruntxiberrin zer larre zen?

Gu familia handia ginen, baina ez nuen nik goserik ezagutu. Gure aita zena langile izugarria zen, eta baserrian laborantza asko egiten genuen, oso leku ona zen, artoa, babarruna, garia, denetik izaten zen. Baina garai hartan laborantzan egiten zuenari herriak kentzen zion... Egiten ez duenari, ez daukanari, ez dago kentzerik, eta asko egiten duenari gehiago kentzen zaio. Ni akordatzen naiz herrira gurdia kargatuta nola eramaten zen.

Zenbatek jaten zenuten platera bakarretik?

Plateretik ez, lapikotik. Orduko ohitura hori zen, denek lapikotik jaten genuen. Eta gure mahaian, sei edo zazpi esku ibiltzen ziren arrantzan. Lehendabizi zopa, gero babarruna edo baba, baina dena eltzetik. Gerora pixkana hasi ziren platerak sartzen.

Eta maizterrak zineten gainera, zure izena maizter baserrikoa da.

Bai, eta nagusiarekin komeria handiak izan genituen, izugarri sufriarazi zigun. Errenta eskatzen zuten guztia pagatzen zitzairen, eta aparte jeneroa. Akordatzen naiz astoa gurdia-ekin nola ibiltzen genuen nagusiari jana eramatera. Bi juizio ere izan genituen, eta biak irabazi gure aitak. Baina azkenean, nazkatu, eta hamabi edo hamahiru urte nituela Iruntxiberrin utzita beste baserri batera aldatu ginen.

Bai, beste anaia bat, ondo ibiltzen zena. Ni mutil koskorra nintzela hark hamar bat apustu irabazi izango zituen batere galdu gabe. Jokatu eta irabazi jokatu eta irabazi. Gogoan daukat ardo berezi kaxak nola ekartzen zituzten harentzat. Ardo berezia, ardo fuerteak, ardo goxoak. Baina deskuidatuta zebiltzan, nik gaur egun prestatzeko orduan ardoa ez nuke ikusi ere egin nahi. Jaten ere serioegi jarduten ziren, oilasko asko, txuleta egunero, eta jan sendoak, jendea oso oker zegoen. Jana normal samar behar du, estamuak ondo hartzen duena. "Hau ona da, honek indar asko du", hori dena kontua da. Hobea da patata, edo porru patata. Babarruna nahikoa du astean behin janda, karga baitu, eta haizea.

Zergatik ez zuen aurrera segitu anaiak, korrikatik ez zegoen aberasteko biderik?

Ez, garai hartan ez zen dirurik irabazten. Eta gainera bera sartu zen bide okerretan. Bestela, ona zen, baina indarreko korrikalaria. Eta korrika libre egin behar du, gorputza askatuta. Nik anaiari begira pixka bat sufritu egiten

Nortasun agiria

Leon Albeniz Maiz Iruntxiberrin baserrian jaio zen 1937ko abenduaren 18an. Morrontzan, obran, okin, ile moztaille, lan klase guztiak pasa dituen arren, korrika egin da ezagun. Hamaika apustu jokatu eta irabazitakoa da, baita, bere gorpuzkera txiki-txikiarekin, segan eta aizkoran ere. 2003an liburu bat kaleratu zuen, *Nire berriketa eta aitortza*, bere apustu ibilerak kontatuz. Ezkonduta Palentziara joan zen bizitzera, eta hango klima lehorrean ibili zen korrika prestatzen, baina orain Andoainen bizi da.

Iruntxiberri



Iruntxiberrri

nuen. Indar handia zuen, baina ez zuen solturarik, eta hari begira begiak nekatu egiten zitzaizkidan. Izugarritzko alde da errez doan bat ikusi, edo indarrean doana ikusi.

Zatopak ere ez zen erraz joatekoa...

Ez, arrazoi duzu. Begiratu haren burura, haren mugimendura, eta ematen zuen penagarri zihoala, baina indarra zuen. Eta geroztik ere ez dut halako besterik ikusi. Nik Lasarten ikusi nuen Zatopek, 1950a zela uste dut, han zihoan mingaina aterata.

Morroi zeundela, laian, segan, egur txikitzen, denetik egiten omen zenuen baserrian. Korrikarako ere nahiko entrenamendu izango zen hori...

Bai. Nik orduan ez neukan korrika entrenatu beharrik korrika egiteko. Niri hots egiten baldin bazidaten karrera bat zela edo, nik ez neukan korrika entrenatu beharrik joan eta hango denei egurra emateko. Eta lehendabiziko karrerak hala egin nituen.

Aian hain zuzen lehenengo karrera, eta denak harrituta utzi omen zenituen.

Jende ezaguna zen han, Iturtzaeta, Alberdi, inguruko karrerak irabazten zituen jendea. Ni ezezagun joan nintzen, eta Iturtzaetak irabazi zidan, baina gutxigatik, orpoz orpo iritsi ginen arraira. Jendea aho zabalik gelditu zen, sinetsi ezinda bezala. Hurrengo urtean Ordizian Luistarrrek antolatutako karrerara joan nintzen, aukera eman zidaten zein korritu nahi nuen, juniorretan edo seniorretan, eta nik karrera luzeagoa korritzeagatik seniorrena. Ordiziako plazan eman ziguten irteera, eta aurrena gora, gero Beasaina, buelta handia zen, bide luzea, lehendabizi taldean joan ginen denak, baina berehalaxe aspertu nintzen, eta alde egin nien, ospa aurrera. Bakar-bakarrrik egin nuen bidea, aurretik motoristek bidea markatu, eta nik segi. Federaziokoak-eta han gelditu ziren, "bueno-bueno, hau ez da posible", esanaz.

Zergatik ez zinen federatu?

Aian animatzen ninduten, federatzeko eta federatzeko, erremedio gabe sartu beharra neukala. Baina aita zenak ez zuen hori entzun ere egin nahi! Han ez zegoela ezertxo ere esaten zuen, apusturako grina zeukan. Inondik ere ez zuen nahi izan federatzerik, eta hari



kasu eginda apustuatarako bidea hartu nuen. Geroztik askotan pentsatu izan dut horretan, eta pena ematen dit. Berriz egin beharko banu federatu egingo nintzen. Han sartu banintz, laguntza eta prestakuntza haiek izan, korrikalari handiagoa izango nintzen. Denboraldia bera ere osoagoa izaten da, neguan krosa, udaran pista... Korrikalari hobea izateko motiboa izango nituen. Pentsa, Mariano Haro koinatua dut, eta kazetariak nigatik galdetu izan ziotenean beti esaten zuen Espainiako aurreko puntan ibili beharrekoa nintzela.

Noiz eta nola hasi zinen serio prestatzan?

Zumaiaiko San Migel Artadira joan nintzen morroi, eta han hasi prestatzan. Baina ez nuen nahi inor konturatzerik, eta orduan egunez basoan lana egiten nuen, eta gauez ateratzen nintzen korrika. Ia gauero ateratzen nintzen, bederatziak edo hamarrek aldera, jendea erretirata zegoen garaian, inork ez ikusteko.

Arrisku ederrean ibiliko zinen...

Bai, nahiko arrisku izaten nuen, eta auto edo motor zerbait sentitzen banuen gorde egiten nintzen bazterren batean. Hala nenbilela lehenengo apustua jokatu nuen Aian, eta irabazi. Azpeitian bigarrena, Arroako bati buelta eta erdi abantaila emanda, eta hura ere irabazi. Baina martxoaren lauan apustua korritu, eta zortzian sartu nintzen koartelera soldadu. Orduan hasi nintzen ni bizitzen.

Noski, ile moztaila zinen, eta soldadutzan ile mozten lan handia izaten da...

Bai horixe! Ni eta beste azpeitiar bat, bi ile moztaila on elkartu ginen, eta lana ezin iritsi hala zegoen. Eguna argitzerako zain edukitzen genuen jendea. Soldaduska aurretik baino diru gehiago irabazi nuen han. "Oye, castigo, a cero" agintzen ziguten, eta orduan hartu makina eta *ras* mozten zitzairen. Baina ez soldadu zigortuei bakarrik, sarjentu, teniente, koronel, denei moztera iritsi nintzen. Donostian etxe handietan bizitzen ziren koronelei ere moztera joateko abisatzen zidaten, eta orduan nahi nuenean sartu eta nahi nuenean atera ibiltzen nintzen kuartelean. Oso ondo ikusia nintzen. Soldaduska aise pasa nuen.

Apustu mundura itzuliko gara orain. Liburuan esaten duzu "apustua paperean irabazten da".

Jokoa gaizki egiten bada ezin da irabazi. Jokoa egiteko denboran erne egon behar duzu, zeinek, nola, dena. Gauza txiki bat asko izaten da. Eta ba al dakizu zenbat pasa ditudan nik? Behar du afizioa eh! Eta pazientzia! Eta beste gauza bat garrantzitsua, jakin behar du barkatzen. Ni batek baino gehiagok saldu nau; laguntzen ibili, prestatzen ni ibili, eta joan dira apustura, eta galtzera joan, propio, nik lagundutako jendea, tongo eginez, eta ni salduta. Ba nik horiek denak barkatu eta aurrera, pasa barruan eta aurrera. Hori zenbaitek ez zuen egingo.

Tongo asko egin izan da?

Nik ezagutu nituen apustua galtzera joan eta ezin galduan ibili zirenak ere, zer zen hura? Ezin galdu apustua eta azkenean lotsagarrikeria egin behar. Bat irabaztera, bestea galtzera, eta batek hondoa jotzen badu besteak zer egin behar du? Aizkora bada, tronkoaren gainetik behera jaitsi, edo korrika *fallo* eman, edo segan huts egin, zerbait egin behar derrigor apustua galdu nahi bada, eta nabarmendu egin behar. Horrelakoak ikusi ditut nik, eta ez bat eta bi.

Eta dirua beti jokatu izan da? Ala sarrerako diruak erdibana egin eta etxera...

Hori ere bada. Baina guk jarritakoa dena jokatzeko genduen, Irazurekin, Maizekin... Tira, nik ere izango ditut hor zuk esan duzuna bezala apusturen bat edo beste, horrenbeste jarri eta gutxiago jokatuak. Baina beti jokatu behar da zerbait, zuk ez baduzu apustu horren tartean dirurik jartzen ez du errespeturik. Kontuarekin bakarrik ez egin jokoa eta ez prestatzen segitu. Orain, beti jarritako guztia jokatu dela? Ez. Eta hori uste dut askok egin duela.

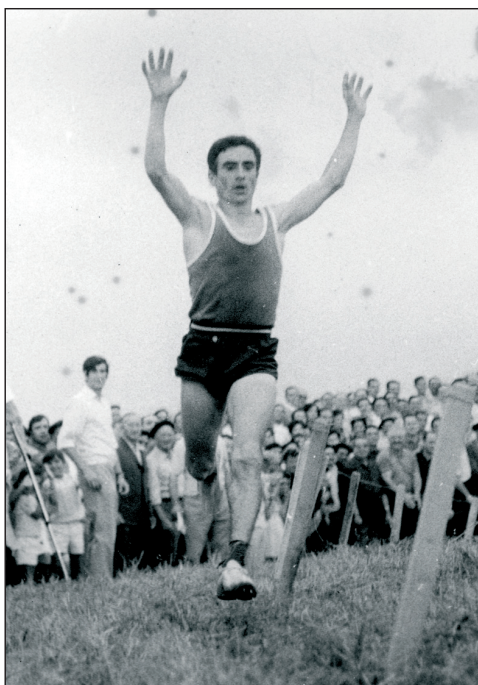
Batere jokatu gabekoak izan dira?

Zenbait joko kaxkar, edo joko ize-neko, erakustaldietakoak, nik ere izango nituen bat edo beste. Elizondon ere korritu nuen behin biren kontra, eta benetako apustua zen. Han artekariek dirua jokatu zuten, baina elkarri ez dut uste dirurik jokatu genionik.

Zu ere ez zinen beraz atzean gelditze-koa.

Beti-beti kirolean dabilena ez liteke izan santua. Niri Zumaian, gizon batek hala esan zidan, "galdezka ari denari, eta dena jakin duenari, gezurra esatea libre da".

Iruntxiberri gazte zeneko irudiak, Nire berriketa eta aitortza liburutik jasoak.



Zuk ere esango zenituen batzuk...

Horixe ba, nik ezin dut esan nik bekaturik behin ere ez dudala egin. Hori esango banu, gezurra litzateke, hemen bekatariak denok gara, gutxiexa edo gehiago.

Esango dizut nik tranparik gabeko apustu bat: Maizen kontra jokatu zenuena Tolosan, hamar kilometroan. Txikito Arruitzek zuen marka (30' 39'') haustear izan zenuen, baina bizpahiru segundo sobratu...

Ez iezadazu akordatu ere egin! Pena ikaragarria gelditu zitzaigun. Bost kilometroan Maizek 15'30" egin zuen, nik lau segundo gehiago. Baina Maiz lehertu egin zen, eta gero akabo. Elkarri hitza emanak ginen gehiena zenak irabaz zezala, baina elkar harrapatzea nahikoa zuela horretarako. Hori nik bakarrik nekien, nire entrenadoreari ere ez nion ezer esan, eta *mekaguen*, harrapatu nuen garaian izorrai, gelditu egin zen ia, mutil hark ez zuen gehiago onik, zortzi edo bederatzi buelta eman nituen haren atzetik, entrenadorea "benga Leon" pasa eta aurrera segitzeko, eta ni berriz nire buruarekin borrokan, zer egin behar dut? Ni orduan izugarri nengoen...

Maizek gehiago lagundu izan balizu erraz hautsiko zenuen?

Mekaguen diez! En el padre del hijo! Pena horrekintxe mundu honetatik joan beharra, hori da marka! Kilometro oso bat galdu nuen Maizen atzetik, zortzi edo bederatzi buelta. Eta azkenean behintzat esan nuen, "bukatu duk, banitxiak!". Azkenean lau buelta kendu nizkion. Azkeneko kilometroa hiru minutu eta hamarrean egin nuen, eta bi segundotaraino ekarri nuen Arruitzen marka, han gelditu zen! Eta zenbat horrelako pena!

Puntako prestakuntza ere izango zenuen, Palentzian bizi baitzinen, eta Mariano Harorekin ibili. Cisnerosekin nolako entrenamenduak izaten zenituzten?

Cisneros entrenatzaile ona zen. Mariano Haro ere hark entrenatzen zuen. Entrenamendutarako taulak ematen zituen, eta entrenamendu klase asko. Luzeak, motzak, gainera normalean egunean bi entrenamendu egiten genituen. Bat eguerdian, eta bestea iluntzean. Izan genituen guk, Palentzian, Haro eta biok eguerdi batean hoge kilometro edo hogei ta bost egin, eta iluntzean beste hamar edo hamabi kilometro egin-dako egunak.



Gordon Pirie

**"Gordon Pirie
Donostian eta
Tolosan korritu zuen.
Korrikalari mundiala
zen, handia eta
ederra, baina hemen
Tolosan guk baino
marka txarragoa
dauka. Plaza
dominatu egin behar
baita, eta hiru
minutu inguruko
abiaduran zoazen
garaian okertu egin
behar duzu pixka
bat. Beti estaken
atzetik neurtzen da,
eta diametroa baino
gehiago korritzen
duzu"**

Euskal Herrian nolako prestatzaileak egon dira?
Jende gutxi egon da dakiena, uste bai askok! Ni denak pasatuta nago, Donezteben ere mediku baten eskuetan egon nintzen eta jo eta erreta utzi ninduten.

Liburuan aipatzen duzun Don Jaime medikua?
Bai, uste zuena baina ez zekiena. Hau sartu, hura sartu, behar ez zen garaian, eta hori oso arriskutsua da. Medikuntza oso kontuz ibili behar du kirolariak. Bitaminak sartzen zituzten, baina gaizki. Eta mutilari lanak topera eraginarazi, eta erreta utzi.

Injekzioz sartzen zuten?

Bai. Eta niri eskarmentu hark asko erakutsi zidan, ondo nengoela joan nintzen harengana, eta erreta utzi ninduen, hura zen disgustua! Bitaminak ematen zituen, indarra egiteko ona zela uste eta, baina hori akats grabea da azken batean. Gaur ez nuke onartuko ezer ere, hori arriskutsua baita. Eta uste dut kirolari askorekin pasa zela hori. Mutilak prestatu, medizina eta ostiak sartu eta kristoren probak eragin, eta gero handik hamabost edo hogeitaz egunera jokatzen joan eta mutila jota. Eta publikoak, eta beren tartekoek esango zuten, *"joder, horrek tongo egin ziguk"*, baina *ni puta idea*. Nik badaikit tongorik egin ez zuela, nik badaikit zer *fallo* zegoen.

Zuregatik ere gauza asko esan izan da, zuk jakingo duzu ongiena...

AZKEN HITZA

Apustua

Iruntxiberri, hirurogeita hamar urte betetzera doala, bi kanako enbor ebakitzen saiatuko da apirilaren 15ean Aiako plazan. Uharte Arakilgo gazte bat izango du kontrario, hura hiru kanako ebakitzera.

Apustu asko irabazi egiten baintuen, eta egurrak eman, eta orduan esaten zuten, "Iruntxiberri beti drogarekin zebilek. Horrek bera eta gainontzeko denak drogatu egiten dizkiki!". Horrelakoak zenbat? Nik, entzun eta kasurik ez egin. Eta gero liburuan ederki erantzuten diet, "bai, esaten dute Iruntxiberri beti drogarekin dabilela, —eta nik adarra joaz bezala esaten diet—, bai arrazoi daukazue. Garai batean drogarekin ibiltzen nintzen, baina orain aspaldian ez dut aurkitzen, ez niretzako eta ez besteentzako". Horrek esan nahi du, abildadea joandako garaian, alferrik dela.

Jokoa ez omen da errenta, baina zuentzat, kirolari bezala, izan da. Ezta?

Bai, baina txintxo ibilita, zuzen ibilita.

Plazan jokatu dituzu apustu gehien, baina zure gorpuzkera, izatez, ez al zen mendirako onena? Mendirako? Horrelako mendi lekutan? *Mekaguen la leche!* Horixe zen niretzako, karga gutxi, eta behetik gora pi pi pi pi. Pistakoa ez nintzen, pistan oinkada behar du, botea. Eta hala ere, pentsa, bostehun metroko serieak, Palentzian, hondarrezko plazan, bat eta hamabostean egitera iritsita nago Cisnerosekin. Nik abiadura banuen eh! Kilometroa bi eta berrogeian egin nuen Palentziako pistan, baina ni behetik gora nintzen grabea. Niri behetik gora portua igozten Mariano Harok ere ez zidan segitzen!

Lastima orduan orain bezala mendi maratoirik ez zela...

Mendi maratokia? Nik hemen daukat marka bat jarria, Ergobitik Sosperrira, hori borratzen ikusi gabe joan beharko dut mundu honetatik! Hor geldituko da! Klaro, abiatu hadi! Eta hura ez zen batere, artean prestatzen hasi gabeko mutila nintzen ni, artean ez nekien korrika egiten, gero egon nintzen bezala eta markak jarri gabe utzi!

Eta Behobia-Donostia izan balitz?

Bueno, bueno, —betaurrekoak kendu eta hartu ditu esku batean— jo eta txikitze gogoa ematen dit! Behobia-Donostia? Niretzako hoge kilometro zer da ba! Airean joango nintzen! Pena horrek ematen dit, gu non gelditu gara? Ezer egin gabe! Askori irudituko zaio harrokeria, baina harrokeria ez, negargura ematen dit niri! Guk izan duguna hainbeste

Medikuen balorazioa

**"Mariano Harok
Madrilera eraman
ninduen, eta esan
zidan: 'Hiruzpalau
egun pasa beharko
dituk, baina hi zein
haizen konprobatuta
geldituko haiz'.
Probak egin
zizkidaten bai batek
eta bai besteak, eta
balorazioa: '*Tú tienes
corazón y
posibilidades como
pocos! De los
mejores deportistas!
Tienes valor,
recuperación,
pulmones*'"**

urtean, eta beti kontserbatzen! Orain ez du balio mingaina luzatzeak eta, alfer-alferrik da. Baina nik dauzkadan penak! Horiekin joan beharko dut mundu honetatik.

Zergatik ez zinen atera Donostian jokatu ziren beteranoen munduko txapelketetan?

Santiago bidean harrapatu ninduen. Horrek ere pena eman zidan, atera behar nuena eta pasa... Igual zen bost kilometro edo hamar, orduan gainera poliki nengoen, eta pena eman zidan hor ezin parte hartzeak.

Aizkoran nola hasi zinen?

Irazuri apustua irabazi eta gero sozioek esan zidaten, "Iruntxiberri, alferrik habil korrika, ez daukak eta kontrariorik". Orduan aizkora hartu eskuetan, eta kanako tronkoa moztera joan nintzen aurrea Aiara, kristoren jendea izan zen Asentsio egunarekin. Baina oraindik zuk ez dakizu, orain noa azkeneko kartutxoaren erretzera. Orain emango dizuet sorpresa.

Marka jartzera zoaz?

Marka jarri, hori gero kontatzen da. Badakit jendeak nahiko marmarra eta hitz gaiztoa ibiliko duela, baina aspaldi pentsatua nengoen "bi kanako moztu behar dizkiat, plazan, batere erakuslerik gabe, erretiratzerako". Eta oraintxe noa egitera.

Mindegia

"Bere denbora guztian horretarakoa izan da, eta gainera prestakuntza segitu du beti, eta zintzo jokatu. Haren berezotasuna duenik, klasea, gutxi ezagutu ditut, ni ere lau edo bost urtean berekin ibilita nago, nik eramaten nion martxa garai batean, korrika, gimnasia. Eta aizkoran gozo egiten du, beste edozeinek baino indar gutxiagorekin. Kirolari askok indarra gastatzen dute, bai aizkorarekin, bai segarekin, zergatik? Gozatzen ez dutelako"

Eguna jarria dago?

Apirilaren 15a. Ez dago oraindik iragarria, lehendabizikoak zuek zarete. Bi kanako moztu saiatzera noa Aian, batere erakuslerik gabe, nire abildadez bakarrik. Eta nire kontra ariko da beste gazte bat, hiru kanako ebakitzera, nafarra, Uharte-Arakilgoa, orain Urrezko Aizkoran eta hor dabilena. Guk nahi duguna da konbatea ahal den estuena izatea. Eta pentsa, hirurogeita hamar urte egitera noa, orain urtebete zaharra banintzen gaur urtebete zaharrago. Denok badakizue urte gehiegi direla, eta nire pisuarekin bi kanako moztu baditut erakuslerik gabe... deskuiduan moztu baldin baditut... ederra geldituko da beste batentzako ere.

Bukatzeke nik jokatuko dizut trabesa. Ordubetez ez duzula hitz egin gezur txiki bat edo beste esan gabe...

Jolin, niri hizketan ari naizela ateratzen zait barruan daukadan iturri honek ematen duena. Nik ez daukat hemen hizketan jarduteko pentsatzen egon beharrik. Gero, deskuidu txikiren bat izatea? Baliteke, asko hizketan ari denak deskuidu bat edo beste izatea erraza du. Dena fallorik gabe ez da erraza, baina nik kontatzen dut almagazenean daukadana. Eta ez dut uste inorentzako horrela kaltegarritzako gauza handirik joan izango denik. ■

HOTSAK

BIDE ERTZEAN
Non dira

KARIDADEKO BENTA
San Quirico

CONXITA
Amb lletra petita

ATERKINGS
Aterqueens

TXUMA/ RAFA/ PETTI
Hauze

IÑAKI SALVADOR NONETO
Faro

+ Mahaster River, Mikel Aranzabal, Jeronimo Martin Trio, Zafari Project...

DVD

KEU
Gitarra elektrikoa: oinarritzko pausuak

JOXI UBEDA
BAP! Bai, ederi

JON GURRUTXAGA
Rory Gallagher: Kemena eta leialtasuna

XABI BORDA
Jotakie: Urolan pop

TXUMA MURUGARREN
Larrialdietarako Irteera

IKOR KOTX
Rock & Klik!
Argazki liburua

Liburuak BOSGARREN HARIA

Liburuak PAPER HOTSAK

gaztelupeko HOTSAK
Tel: +34 943 753016
Fax: +34 943 750139
gazelupeko@hotsak.com

ARGIAk multimedia 2.0 mundura egin du salto

1997ko azaroaren amaiera zen eta ARGIA astekariko edukiak Internet zeritzon asmakizun horretara igo ziren. 10 urte baino ez dira igaro harrezkero, baina euskal prentsaren dekanok erronka berriei egin behar izan die aurre, zituen eduki gehienak sarean jarri lehendabizi eta kazetaritza molde berrietara egokituz ondoren. Hala, otsailaren 23an estreinatuko den ARGIA astekariaren on-line bertsioak multimedia elementuak txertatuko ditu eta 2.0 izango da. Hau da, askoz ere parte hartzaileagoa.

ELISABETH POMBO

“ENTERATU zaitez zer den Internet”, esan zion duela 10 urte ARGIAko zuzendariak teknologia berrietan aditua zen enpresako langileari. Esaldi hark ARGIAren etorkizuna baldintzatu zuen. Hilabete gutxitan Internet zer zen eta zertarako balio zuen jakin eta aldizkariko edukiak sarean jarri zituzten.

Sareko ARGIAren oinarria ARGIA astekaria izan da hasiera-hasieratik, nahiz eta gaur egun eduki desberdin ugari biltzen dituen atari bilakatu den. Lehendabizi 1963tik 1996ra bitarteko elkarrizketak jarri ziren Interneten eta 1999. urtetik aurrera astekari osoa. Orain arte, paperean argitaratutako edukiak jartzen ziren Interneten, gehienetan bestelako gehigarriak gabe. Otsailaren 23tik aurrera ordea, Interneteko ARGIA astekariak hainbat berrikuntza izango ditu.

Alde batetik, testu eta argazkiez gain, bideo, audio eta loturekin aberastuko dira artikulak, erreportaje eta elkarrizketak. Bestalde, astekariak web 2.0 deiturikoaren kontzeptuak bereganatu ditu eta ondorioz, parte hartzeko askoz ere aukera gehiago eskainiko ditu. Azkenik, artikulak html bertsioan irakurtzeaz gain, pdf formatuan ere irakurri ahal izango dira eta atzeratutako edukien bilaketa erraztu egingo da.



Aldaketa horiek guztiak ARGIAko kazetariok bizi ditugun aldaketen ispilu baino ez dira. Hain zuzen ere, esparru multimediarako salto egiten ari gara eta ildo horretan egiten dugun lana hein handi batean www.argia.com/argia-astekaria gunean erakutsiko da.

Elementu multimedialak

2006. urtean, bideokamera besapean hartuta Boliviara joan ziren Txomin Txueka argazkilaria eta Amets Arzallus kazetaria. Haiek biak handik ekarritako materiala www.argia.com/bolivia kanalean bildu genuen. Bertan Ametsek idatzitako egunero-ko batez gain, argazki galeria eta hamaika bideo osatu genituen, tartean Evo Moralesi egindako elkarrizketaren bideoa. Honela ARGIAk ikus-entzunezko mundura salto egin eta kazetaritza lantzeko beste molde bat ezagutu zuen.

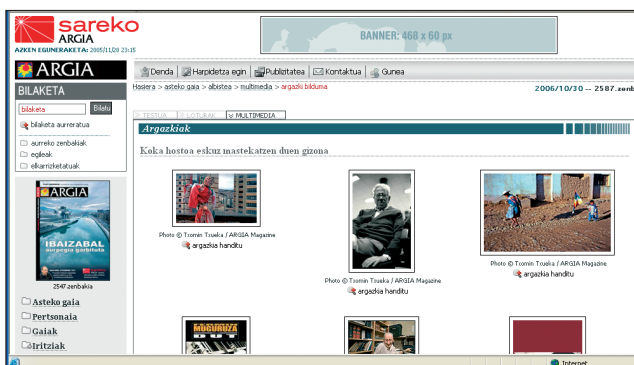
Orain, Interneteko ARGIA astekari berrian, testu eta argazkiez gain, bideo eta audioak ere aurkituko ditu irakurleak zenbait erreportaje edota elkarrizketatan. Modu

horretan informazioa osatu eta aberastuko da.

Web 2.0, parte-hartze handiagoa

Azkenaldian jende askok hitz egiten du web 2.0 kontzeptuaz. Batzuentzat oraindik arrotza izan

Interneteko astekari berria, proba modura egindako hainbat iruditzen.



Ezkerreko argazkian, Interneteko astekari berriko irudia. Eskuinekoan, Sareko ARGIA hastapenetan. Hasieran, 1963tik 1996ra bitarteko *Zeruko Argiako* eta *Argiako* elkarrizketak jarri ziren Interneten eta 1999. urtetik aurrera astekari osoa.

daitekeen termino horrek parte-hartze handiagoa esan nahi du, baita hartzailearen aldetik elkarerragiteko aukera handiagoa ere.

Ildo horretatik ARGIA astekari berriak 2.0 filosofiako zenbait tresna bereganatu ditu. Besteak beste, artikuluei erantzun eta berauek lagun bati bidaltzeko aukerak izango ditu, baita irakurleak gustuko dituen edukiak Zabaldu (www.zabaldur.com) web gunera bidaltzeko ere. Zabaldu Interneten aurkitutako albiste interesgarrienak zabaltzeko aukera ematen duen euskarazko gunea da. Internautak atsegin dituzten albisteak bozkatzatzen dituzte. Hala, irakurlea

informazio hedatzaile bihurtzen da, parte-hartzaile aktiboa, hain zuzen ere.

Informazioa eskuratzeko bideak erraztu dira

Internetek edukiak hainbat modutara irakurri ahal izatea ahalbidetzen du eta ARGIA berria horren adibide izango da. Edukiak html edo pdf formatuetan irakurri ahal izango dira, atzeratutako edukiak zenbakia- ren arabera sailkatuak egongo dira eta baita dagokion atalaren arabera ere. Adibidez, "Pertsonaia" atalean,

azken asteko elkarrizketa eta aurreko zenbakieta-koak aurkituko ditu irakurleak. Bestalde, ohiko bilaketa aurreratuz gain, ARGIA astekariko egile eta elkarrizketatu guztien zerrenda ikusi eta irizpide horien arabera bilaketa egin ahal izango da.

Ezinbestekoa da bilaketak egiteko modua erraztea, ARGIAk gaur egun hemeroteca zabala baitu internauten eskura. *Zeruko Argiako* hainbat eduki ere aurki daitezke Sareko ARGIA-n. Zehazki 1963-1998 urte bitarteko elkarrizketak eta 1999. urtetik aurrera kaleratutako zenbakieta-ko eduki guztiak daude on-line. Gainera, hila- bete batzuk barne hemeroteca hori are eta opa- roagoa bihurtuko da, 1919. urtetik aurrerako eduki guztiak jarriko baitira sarean. ■

Fitxa teknikoa

- ✓ **URL:** www.argia.com/argia-astekaria
- ✓ **Programazio lengoia:** PHP
- ✓ **Datu basea:** MySQL
- ✓ **Web gunearen lengoia:** XHTML
- ✓ **Estiloak:** CSS2
- ✓ **RSS:** 2005eko ekainetik ARGIA astekari-ko edukiak RSS bidez eskaintzen dira.

Jesús Jara Alfredo Mantovani

EL ACTOR CREATIVO LA ACTRIZ CREATIVA

manual para conseguirlo



Yorick Liburudendan edo www.libreriayorick.com eskura dezakezu

San Frantzisko, 15ren parean, 48003 - Bilbao

Tel: 944 795 287 / www.libreriayorick.com / info@libreriayorick.com

Jesús Jara
Alfredo Mantovani

EL ACTOR CREATIVO
LA ACTRIZ CREATIVA
manual para conseguirlo





Burgiko sarrailagilea agote madarikatua

URKO APAOLAZA

Nafarroan, Erronkariko bailararen bihotzean bada Burgi izeneko herri bat. Han bizi izan zen, duela hainbat mende, arraza “madarikatu” bat: agoteak. Burgiko sarrailagilearen bizitza ez da bazterturiko agote baten inguruko ipuina. Artxiboetan eta liburu espezializatueta jasotako historia erreala da. Johan Acos izeneko hezur haragizko gizaseme batek bere herriko elizan eserleku duina izateko egin zuen borrokaren kontakizuna.

URKO APAOLAZA

EZKA IBAIAREN uretan almadiaren egur karraskak beldurra ematen du, mila pusketa-tan hautsiko dela dirudi. Egurra izan da Erronkaribarreko sostengu nagusietako bat eta almadiak horren erakusgarri dira. Kontu zaharrek diote garai bateko almadiagileak agoteak zirela, ez dago zehazki jakiterik, baina baliteke. Agoteak ezin omen ziren laborantzian edo ganaduarekin lanean aritu, jangai horiek kutsatuko zituzten beldur ziren ingurukoak. Horregatik, beste ofizio batzuk bilatu behar izan zituzten: ikazkin, musikari, zurgin, sarrailagile...

Burgin bazegoen, aspaldi, ohitura bitxi bat. Santa Ageda egunean, herriko familia guztiek beren etxeko giltzak zaku batean sar-

tzen zituzten; gero, binaka ateratzen zituzten giltzak zakutik, eta giltza horien jabeek elkarrekin bazkaldu eta pasa behar zuten eguna —“etsaiturik daudenak adiskidetu daitezten”, dio garai haietako agindu batek—. Baina burnizko giltza handi horiek mimoz eta tentuz egiten zituen artisauak ez zuen jolas horretan parte hartzerik. Bera zen Johan Acos, Burgiko sarrailagilea, eta agotea.

Elizako eserlekua kendu zioten egun beltza
XVII. mendean ari gara, baina agoteen berri lehenago ere badago Euskal Herrian, kontu hau gertatu baino askoz lehenago. Batzuen ustez godoen oinordekoak ziren, beste batzuek diote Erdi Aroan etorritako kataro-

ak zirela agoteen arbasoak, esan izan da sarrazenoak zirela, ijitoak, Frantziako legerdunen (lepra) ospitaletatik etorritako gaitxoak, konbertsoak... Kontuak kontu, gaur egun ez dago jakiterik, oraindik behintzat, zein ziren eta nondik etorri ziren agote izeneko gizatalde horiek. Baina mende askoan jasan zuten bazterketaren berri badugu.

Johan Acos Burgiko zubi ondoko etxe batean bizi zen, herritik aparte. Herri kaskoan etxe bat erosi zuenean, bizilagunek eragotzi nahi izan zuten sarrailagilea eta bere familia bertara joatea, baina azkenean utzi egin zioten; bere ofizioak salbatu zuen, lanbide “duina” zelako, antza. Baina besterik ez zioten barkatu. 1610. urteko igande batez, herriko San Pedro elizara sartu zenean, konturatu zen bere eserlekua atzealdeko bazter batera eramán zutela, koroaren azpira. Familia bakoitzak meza orduan zuen eserlekua garrantzitsua zen oso, norberaren ohore eta boterea irudikatzeko modu bat baitzen hura. Horregatik, zenbait herritan ohikoa zen agoteak azkeneko postuetan jartzea “emakumeen atzean”. Burgiarrek, ohitura hartaz baliatuta, sarrailagilea umiliatzeko aukera aproposa ikusi zuten eta azkeneko lekura bidali zuten. Hor hasi zen Erronkariko agotearen kalbarioa.

“Kalitate eta etorrera ezberdinekoak”

Acostarrek ez zuten sekula beren agote jatorria aitortu, eta herriko beste zenbait familia agoterekin batera, “odol garbikoak” zirela demostratu nahi izan zuten ondorengo urteetan, Erronkariko Batzarre eta alkateen kontrako auzi luzeen bidez. Bizilagun eta herritar ugari deklaratu zuten agoteen inguruko iritzia emateko.

105 urte zituen aiton batengana jo zuten lehenbizi, iraganean agote familia horiek izan

Auzian, 105 urteko aiton batengana jo zuten lehenbizi, iraganean agote familia horiek izan zuten tratuaeren berri jakiteko

Eskuineko irudian, Burgiko Erdi Aroko zubia; haren ondoan bizi zen Johan Acos agotea. Ezkerreko irudian, Erronkariko jantzi tradizionala; agoteek zinta horiz apaindu behar izaten zuten jantzia, bertako herritarrengandik bereizteko.

zuten tratuaeren berri jakin nahian. Vicente Borro izeneko agureak esan zuenez, liskarretan zebiltzan familia horiek beti izan zuten ibarreko ganadu eta luberriez gozatzeko aukera, eta gainera, iraganean armak hartu izan zituzten erreinua defendatzeko —agoteek debekatuta zuten gerrara joatea, hori nobleen edo aitonon-emeen lana omen—. Horretaz gain, elizan azkeneko bankuan esertzen zirela gogoratzen zen aitona Vicente, baina “emakumeen aurretik”. Ibarreko Batzarren ize-nean hitz egin zuten beste zenbait lekukok, aldiz, kontra-koa azaldu zuten. Hauen esanetan, familia horiek agoteak ziren eta ez zuten sekula Bardeetako zelaiez ez eta ganaduaz ere gozatzeko eskubiderik izan; gainera, herritik aparte bizi ziren eta debekatuta zuten ogirik ukitzea etxetik kanpo. Azken finean “ez dute zergatik kexatu behar, eta prozesioetan ez dute zergatik besteekin batera joan behar, kalitate eta etorrera ezberdinekoak izanda...”, zioten herritarrek guztiz konbentzita.

Erronkariko jantzia, bazterketaren ikurra

Erronkariri nortasuna dario. Dela euskalkiaren edo kulturen bereziagatik, dela geografia-aren isolatuagatik, Ezka ibaia biltzen duen ibarra beti nabarmendu izan da historian zehar. Hain zuzen, Erronkariko Ordenantzek babes-tuta, erronkariarren aspaldiko jantziak kontserbatu dira, eta gaur egun ezagunak ditugu horregatik. Erronkaribarreko gizonek tunika edo kapa bat eramaten zuten soinean, kolore-



NOMADA



VASCOS Y TRAJES

'Apartheid' interesatua

AGOTEEZ hitz egiterakoan, kontu handia izan behar da topiko, uste ustel eta arrunkeriatan ez erortzeko. Asko esan da agoteei buruz, hasi herri sineskera zentzugabeetatik —usain txarrekoak zirela, hanka okerrak, kutsakorrak, odola argiagoa zutela...— eta bukatu teoria antropologiko "zientifikoekin": RH negatiboaren tasa baxuagoa zutela, ez zutela belarri gingilik, ile-hori eta haragi zuriko komunitate bat zela...

Agoteak era askotara deitu izan dira: Frantzian *cagot* ziren, Iparraldeko Herrian *chrestiaak* (kristau berriak), Britainian *caqueau*... Hala ere, Nafarroako agot hitza egiten zaigu ezagunen, baina herrialde honetan gaffo izenez ere deitu izan zitzaizkien agoteei, alegia, legendunak. Izan ere, legendar gaixotasunarekin (lepra) lotu izan dira betidanik baztertutako gizatalde hauek.

Herri lurak eta laneku merkea

Agoteak Euskal Herri osoan barneratu ziren, baina Iparraldean eta Nafarroan dugu haien berri batez ere. Nafarroako Erronkarin edo Larrasoaina herrixkan ezaun ziren agoteak, are ezagunago Arizkongo Bozate auzoan. Arizkongo agoteen oroimena erabat orokortu da euskal gizartearen; Bozate da agoteen bizimodua ordezkatzeko duen lekua, zalantzarik gabe. Izan ere, inguru horretan XX. mende hasiera arte iraun du agoteen bazterketak: aurrekoa dantzatzea debekatua zuten eta elizako ate txiki bati "agoteen atea" deitzen diote oraindik.

Arizkongo agoteak Ursuako jaunaren lurretan egiten zuten lan, jopuen moduan. Hain zuzen, gizatalde horren bazterketa azaltzeko, eskusio sozialaz gain, ekonomikoa



JON ARTANO

Ursuako jaunaren dorretxea Arizkunen (Nafarroa). Bozateko agoteek ursuatarren lurretan egiten zuten lan, jopuen baldintza berdinekin.

kontuan hartu behar dela diote adituek. Herri lur gehiago izan edo agoteen laneku merketik etekin gehiago ateratzeko praktikatzeko omen zen *apartheid* berezi hura.

Santxotenaren museoa Bozaten

Gaur egun apenas dagoen agoteen bazterketaren zantzurik Arizkunen, aspaldiko kontuak besterik ez dira horiek. Hala ere, badago aukera iraganera itzultzeko; agoteen ondorengo den Xabier Santxotena eskultorearen museoan Gorrienea izeneko etxea aurkituko dugu eta bertan agote familia baten bizimodua ikus daiteke eskultorearen artelanen bidez (www.santxotena.org).

tako zintaz apainduta. Baina zinta haiek bazuten beste funtziorik: bertakoak eta arrotzak bereiztea. Johan Acos kexu zen, alkateak emandako agindua medio, bere kapan soilik hori koloreko zintak eramatera behartu zutela, arrotzen moduan. Agotea seinatzeko modu erraza zen hura. Beste zenbait lekutan egiten zen antzekorik: Iparraldean adibidez, zeinu gorri bat eramatera derrigortzen zituzten agoteak.

Gorteko Tribunalak Burgiko agoteen alde egin zuen. Baina sententziari muzin eginez, eliztarrek Johan Acos eta bere lagunak eserlekua erditik moztu zuten. Kasua erregeordearenganaino iritsi zenean, hara zer esan zuen: "Hain dira lotsagabeak agote horiek, Erronkarin bertako bizilagunen pare jarri nahi izan dutela beren burua". Hogei urteko gorabehera eta liskarren ondoren, alguazil bat bidali zuten Erronkarira, tribunalaren sententzia betearaztera, baina burumakur itzuli behar

izan zuen etorritako bide beretik, ez baitzioten kasu zipitzik egin Pirinioetako bailara hartan.

Ehun urteko herentzia zitala

Erronkarin eta Euskal Herrian agoteen bazterketa pixkanaka desagertu egin zen, baina desberdin izatearen madarikazioak mende luzez jarraitu zien gizatalde horiei. Burgiko agoteen borroka pasatu eta ehun urte ingurura, 1744an, beste Johan Acos bat ibili zen tribunaletan bueltara, aurrekoaren biloba, sarrailagilea bera ere. Antza, elizako atzealdera pasa zituzten berriz, eta bere aitonak bezalaxe, "odol garbia" zuela demonstratu nahian ibili zen gure sarrailagilea. Lortu al zuen berdintasunaren atea irekitzea? Bazterketaren katea haustea? Hori ez dugu jakiterik; baina jokabide haren arrastoek orain gutxi arte iraun dute zenbait lekutan; herentzia zital baten azken katebegiak izan dira. ■

"Hain dira lotsagabeak agote horiek, Erronkarin bertako bizilagunen pare jarri nahi izan dutela beren burua"

ERREGEORDEA

~~independentzia~~

BIBA
FORUBAC

PROLETARGOAREN
DIKTADURAPEAN!!!

Iragarki laburrak

Euskararen onerako egin beharreko liburu hura, Itxaro, zure aurreko Ttakunean aipatzen duzuna, alegia, azken hogeita hamar urteetan onartezina onarrarazteko euskarak nola aldatu, eufemizatu, metaforizatu duen –eta, gehitzea zilegi bazait, nola duen bere burua inmolatu– ikertuko lukeen liburua idazteko ardura nori esleitu, eta lagun hura nola aurkitu, pentsatzen ari nintzelarik gogoratu zaizkit aspaldi irakurritako iragarki miragarri batzuk, egunkarian paratzen dituzten horien gisakoak; guk bilatutakoa ere bitxi xamarra gerta daitekeenez, eredutzat har bai-kenitzake, erredaktatzerakoan. Baina, gertatu ohi denez, direlako iragarki horiek, nahikoa poetikoak eta nahikoa umoretsuak gogoratzen ditudanak, zein liburutan irakurri ditudan ezin lokalizatuz ibili naiz luzaro, apaletik apalera, amore emateraino ia. Castillo Suarezek badu poema liburu bat iragarkiz osatua, baina ez, ez dira horiek. Rossettiren obsesioak hartu nau, jakinda ez nuela aurrera egiterik haiek topatu arte edo memoriaren leizetik haiek nolabait berreskuratu arte.

Sisiforen harkaitz bat salgai, urtetsua, ongi leundua, eramangarria, urteek eta mendeek limatua, infernuko harkaitz hutsa. Aspertu eta etsituendako, absurdoaren zaleendako edo kulturista metafisikoendako. Lumazko kuxin bat, sorbaldarako, doanik.

Saltzen dut bigarren eskuko uhartea. Ni arduratu ezinik. Egoera bikaina: hareak eta senaiak, uhinak, itsaslabarrak, zuhaiztiak, izurdeak. Amets instalazioa ia perfektua.

Edaloren zezen bat salgai. Diskrezioa. Hamabost egun, proba frenetikorako. Etxera bertara banatuko da. Zulo mota guztietara moldagarria.

Birsaltzen ditut labirinto erabiliak, nahasbide handikoak. Zazpi edo zortzi urtetarako galera erabatekoa ziurtatzen da. Ez bazara pozik



Angel Erra

Mujika

Borda

gelditzen, Ariadnaren hariaren prezioa itzuliko dizugu.

Ikaroren hegalk alokairuan, moldaerrazak, malguak. Behar-beharrezkoa: suizida ikastaroa, ameslari masterra edo alde zurretik apurtutako curriculum.

Zorionez azkenean topatu ditut iragarkiok –ez dira nik gogoratu bezalakok–, arratsalde osoa horretan eman badut

ere eta artikulu honen entrega berandutu badut ere, eta buruan neukan gaia alferrik galdu –zertaz behar nuen nik hitz egin?–. Nolabaiteko barne euforia batek goiti beheiti dardarazita nago. Egun hauetan orriotara hainbestetan ekarri ditugun latindarrek esaniko adagioa egiazkoa da, alajaina: bakea nonahi bilatu dut eta liburu batekin nire baztertxoan baino ez dut kausitu. Gizalegeak eta aipatzaile onaren deontologiak orain aginduko lidakete nire peskizen sujeta nork idatzia den esatea, baina ez dizuet, tupustean, gutxien espero duzuen liburu batean zuek zeuek aurkitzearen zoriontasuna –bakea– ebatsi nahi, Babelgo bibliotekaren neurrirako balentria honek, dena den, hilezkortasuna eskatuko lukeen arren.

Erosten dut hilezkortasun jainkozkua, sasoi onean eta gutxi erabilia, argitsua. Hegaldera begirakoa bada, hobe. Munduko liburu guztiak, disko guztiak eta gorputz guztiak irakurtzeko, aditzeko eta estutzeko. Momentuan bizitzera sartzeko. Fede dogmatikorik ez. Kontratu mefistofelikorik gabe.

Salerosketa hitzartu bitartean, Babelen gida turistiko gisara, Pierre Bayard-en liburu bat eskuratu berri dut: “Nola mintzatu irakurri ez ditugun liburuez?”. David Lodgeren nobela batean jolas lotsagarri bati ekiten diote literatur mundukoak diren pertsonaiek. Aitortu behar dute zer liburu esentzial ez duten irakurri. Edo –ez naiz oroitzen, liburua ez baitut leitu– argumentua eraldatuta, huts egindako klasikoak hobetu. Inazio, jolastu nahi duzu? ■

David Lodgeren nobela batean jolas lotsagarri bati ekiten diote literatur mundukoak diren pertsonaiek. Aitortu behar dute zer liburu esentzial ez duten irakurri. Edo –ez naiz oroitzen, liburua ez baitut leitu– argumentua eraldatuta, huts egindako klasikoak hobetu.

Inazio, jolastu nahi duzu?

Oparotasunetik

Kontzientziak astintzeko moduko azterlana kaleratu berri du Eustatek. Oro har, Europako inguruneke herri zein eskualdeen antzekotasunetik abiatuz Euskal Herriko mendealdeak –baita Nafarroak eta Iparraldeak ere gaineratuko nuke nik– ere gaur egun oparotasun ekonomiko nabarmena du. Laurogeiko hamarkadan nozitutako industri krisi larria gainditu ondoren euskal ekonomiak dinamikotasun berriztatua bizi du. Modernizazio produktiboak mugak dituen arren, nahikoa izan da azken hamarkadan hazkunde ekonomiko indartsua bultzatzeko. Bertako errentaren igoeraren tamainak eragin du biztanleko batez bestekoa Europako Batasuneko aise gainditzea. Hazkundeak langabezia-tasa minimo historikoetara jaistea ere ekarri du, noiz eta emakumeak eta etorkinak populazio aktiboan gero eta presentzia gehiago duten garaian.

Nolanahi ere, eraldaketa ekonomikoen emaitza positiboa iluntzen du argazki sozialak. Arlo honetan hobekuntza nabarmenak eman diren arren Europako Batasuneko ongizate eta kohesio sozialaren adierazleak erdiesteko bidean urrunegi gaude oraindik.

Honela, errenta garaiko komunitatea izanagatik honen banaketan ez dugu gehiegi aurreratu, batik bat enplegu kopurua hedatu den arren honen kalitateak txarrera egin duela. Prekariatatea eta behin-behinekotasuna indartu egin dira eta gazteak, emakumeak zein etorkinak dira kaltetuenak egoera honetan.

Errentaren banaketa desberdina zuzentzeko zerbitzu sozialak eta babes mekanismoak hobetu egin dira absolutuki. Hezikuntza, osasunean, kultu-



DANI BLANCO

ran eta orokorrean babes sozialean eman diren hobekuntza hauek ongizatean eta kohesio sozialean aurrerapausoak erraztu dituzte. Baina urrats hauek ez dira nahikoak izan arlo honetan Europako Batasunarekiko konberjentzian nabarmen aurreratzeko. Gainera, urte hauetan zehar lehen mailako elkartasunaren eremuan –familia eta gizartea– narriadura suertatu da gure herrian. Horretan eragin du egungo eraldaketa demografikoak (zahartzea eta jaiotza-tasaren murrizketa) eta giza-antolakuntzaren eredu berriak sustatuta-

ko familia zein sare sozialen berregokitzapenak. Administrazio publikoaren gabezia historikoa estaltzeko mekanismo garrantzitsua izan da gurean lehen mailako elkartasun hau. Honen narriadura kitatzeko, beraz, etorkizun hurbileko erronken artean herri bezala dugun lehenetarikoa da elkartasun publikozko mekanismoak indartzea. Hori da integrazio sozialerako bidea, baldin eta ongizatea eta kohesio soziala irabazi eta gure herriaren oparotasuna guztion onurarako izatea nahi badugu bederen.

Finean ekonomiaren helburuez ari gara. Pertsona eta honen ongizatea eta integrazio soziala xedetzat hartuta hazkunde ekonomikoa giza-garapenaren menpe ipintzen dugu. Konpromiso sozial eta instituzional indartsua eskatzen du asmo honek etorkizunean erronka honi irtenbide egokia emateko. Euskal lurrra itzuliz, beldur naiz bost urteren buruan hausnarketaren kezka berarekin ez ote dugun topo egingo. Hori baiezteko lehen zantzuak soma ditzakegu dagoeneko: Batzar Nagusiek onartu berri duten PFEZen erreformak eta bidean den Sozietateen gaineko Zergaren erreformak frogatzen dira oztopodun bide horretan. Izan ere, soilik errenta aitortpenaren lege berriaren aplikazioarekin 237 milioi euro gutxiago izango ditu EAEko aurrekontu publikoak 2008tik aurrera; hori da esaterako Unibertsitateko gastu publikoaren pareko kopurua. Sakoneko aldaketa sozial eta ekonomikoen begizuloan gaude eta horrek etorkizuneko erronka berriak mahaigaineratzen dizkigu. Oparotasunetik norabide aldaketa sozialagoa dugu irtenbide. ■

Euskal lurrra itzuliz, beldur naiz bost

urteren buruan hausnarketaren kezka

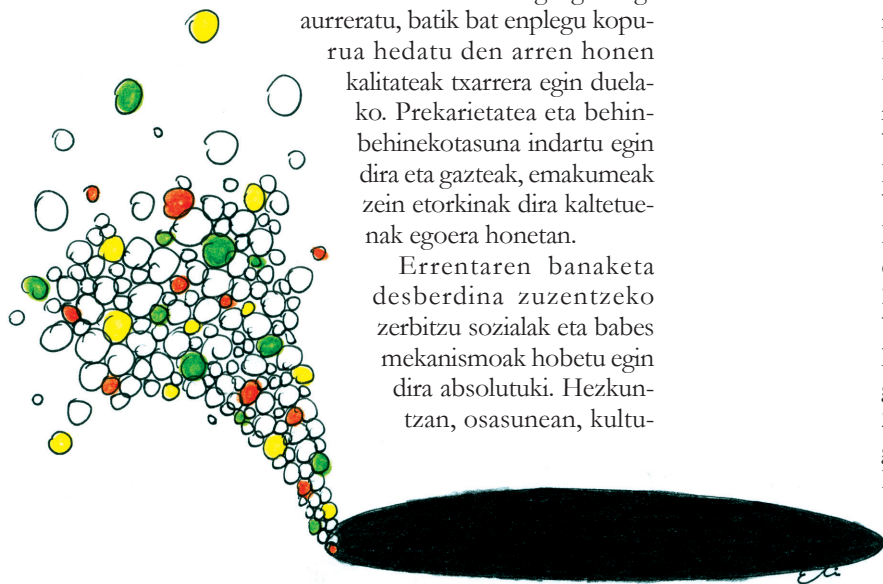
berarekin ez ote dugun topo egingo:

Batzar Nagusiek onartu berri duten

PFEZen erreformak eta bidean den

Sozietateen gaineko Zergaren erreformak

froga argiak dira oztopodun bide horretan



Julen Zabala

EHUKO IRAKASLEA

Berritasunik bai trantsiziorako proposamenean

Batasunak aurkeztu berri dituen Ipar eta Hego Euskal Herrirako proposamen berriak direla eta, iritzi kontraesankorrek plazaratu dituzte gainerako alderdi aber-tzale gehienek: Ezker Abertzalearentzat berritzat jo dute batzuek; eta esandakoetan berritasunik ez egotea leporatu diote besteei.

Hala ere, Ezker Abertzaleak halako propo-samenak egitea ez da batere berria, eta bai oso zaharra. Izan ere, orain dela hogeita hamar urte hori besterik ez zuen eskatzen KAS alter-natibak Hego Euskal Herrirako. Bigarren kritikari dagokionez, aldiz, kezka bat sortu zait: adierazi nahi da, berria ez iza-teagatik, baliorik ez duela? Egia esanda, ohikoa izaten da, baten batek proposa-men berria egitean, proposamen berriak berritasunik ez duela esatea. Hor egoten da gakoa joko politikoan: berritzat aur-keztzen zen gauza bati berritasunik ez duela esaten badiozu, bere indarraren erdia kentzen diozu hasiera-hasieratik; berria ez bada, baliorik ez duela esan nahi du.

Zer proposatzen dute gainerako alder-di abertzaleek, orduan, zerbait berria ala zerbait zaharra? Nik nahiago nuke zaharrari eutsiko baliote, eta adore handiagoz, gainera. Azken batean, orain proposatzen dena oraindik lortuta ez egotearen erruaren zati bat orduko



INIGO AZKONA

EAJri dagokio —oraingo EAJ gehi EA, hortaz—, zalantza barik. Erruaren zatirik handiena espai-niar nazionalismoaren ikuspuntua islatu zuen armadari eta hura guztia onartu zuten alderdi espainiarrei dagokie, ez dut ezkutatuko, baina ordu hartan Hego Euskal Herrian zegoen giroa kontuan hartuta, goizegi eman zuen amore EAJk. Arinegi heldu zion bere botere arlotxoar-i, Nafarroa Garaian zuen indar mugatua gogo-an, ziurrenik, eta ordutik hona, dinamika horre-tan jarraitu du. Ezagun da orain berriro gogorarazi duten Ibarretxe Plana bera begi txarrez ikusten zuela EAJ barruko sektore garrantzitsu eta boteretsu batek.

Alferrikakoa da esatea “hori aspaldi pro-posatu nuen nik”, proposamen horri kemenik ez bazaio ipini. Eta momentu honetan hori behar dela uste dut, oraingo proposamenak, helburu zaharra edukita ere, berritasun erabakigarri bat ekartzen du eta: gatazka politikoa gainditzeko tresna gisa aurkeztea, alegia. Alderdi abertzale guztiek inoiz egin dituzten halako proposa-menaren analisisan sartu gabe, gero eta per-tzepzio handiagoa dago gatazka politikoaren konponbidea hurbil egon daitekeela, eta alderdi abertzale guztiek bat egin beharko lukete konponbidearen gakoetako bat trantsi-zio berri bati ekitea dela esatean, orain arte esana dute eta. ■

«
Ohikoa izaten da, baten
batek proposamen berria
egitean, proposamen
berriak berritasunik ez
duela esatea
»

TXANDAN

Andoni Mujika



Plazeraren mekanismoa aktibatzen da gure berezko ezaugarriek erantzuten die-gunean, gure espezieak jaso duen konfigurazio genetikoaren herentzian datozen premiak asetu ahala:

POZAREN BERTSIO EZKUTAGARRIA. Lehenengo plazer mota honen aitortza lotsagarria da gehienontzat. Hurkoaren zori-gaitzek eta liskarrek sortzen diguten plazerari buruz dihar-dut. Inor ez asaldatzeko —neu ere ez— plazer txiki bati buruz nabilela esango dut. Esaterako: futbol partidatoko borrokak, kotxe gidarien arteko eztabaidak, bikote “lagun” baten gora-beherak, zurrumurru gordinez buelta eta buelta jardutea...

Hiru plazer

BELDUR DOSI EGOKIAREN PLAZERA. Prin-tzipioz, hain emozio izugarriak badu gugan plazera eragiteko potentziala, baina horretarako, beldur egoera

horrek ez du gure erabateko suntsipena iradoki ere egin behar. Besteak beste, ezkutaketan ibiltzerakoan, umeei atzetik jarraitzean, abiadura bilatzean... bizi dugu.

ZURE ZORIONAZ POZTU. Guztiok sentitzen omen dugu, baina ez. Sentitu baino, sentitzen dugula esaten dugu. Baten bati leitu nion hauxe zela norbait benetan maite dugun —ala ez— jakiteko adierazlerik garbienetako. (...) Kontuak kontu, harrigarria da zein jaki ezberdinekin asetzen dugun gure gosea. ■

Jon Alonsoren salaketen garrantziaz

USKAL HERRIKO LITERATURZALE ZAREN HORRI:

E Apika irakurriko zenuen Jon Alonsok ARGIA honen urtekarirako Euskadi Saria deritzoten horiei buruz idatzitako artikulua *Berría* egunkarian. Bertan, batez ere eta besteak beste, Jon Alonsok, itzulpenari dagozkion sariak emateko epaile zela, bere begiez ikusitako irregulartasunak salatu ditu. Irregulartasunak zehaztasunez azaltzen dituelarik, irregulartasunik irregularrarena aipatu sariaren kudeaketaz baino arduratu beharko ez liratekeen dagokie. Salatzeaz gain, sariak, emana behar badira, beste era batera eman behar direla aipatzen du, gardenago. Irakurri ez duzuna da, ahapetik, aspalditik, Jon Alonsoren iritzi berekoak direla makina bat idazle. Apika irakurriko zenuen, batez ere, eta besteak beste, Euskadi Saria deritzoten horien kudeaketaz baino arduratu behar ez liratekeen horietakoa den Koldo Ordozgoitik gezurti deitu diola Jon Alonsori. Kargu politikoa den Ordozgoiti jaunak, hatzamarrez aukeratzen den horietakoa bera, Jon Alonsoren salaketak ikertu eta berriro horrelakorik gerta ez dadin neurriak hartuko dituztela esan zezakeen. Baina ez, bere harrokerian, Jon Alonso gezurtia dela esatea bururatu zaio, ipuinak kontatzen dituen eroa, inolaz ere, bizi izan ez dituenak kontatzen dituen mozkorra. Irakurri ez duzuna da, Jaurlearitzako langileei urtero zuzenbide administratiboari buruzko ikastaroak ematen dizkietela, finan esateko, edozein herritarrek ia ezinezkoa dutela administrazioaren kontra jo eta garaile ateratzea. Apika irakurriko zenuen Iñigo



DANI BLANCO

Aranbarrik Ordozgoiti kultura saileko komunikazio arduradunak Jon Alonsori egindako laidoak suminduta idatzitako artikulua. Irakurri ez duzuna da Iñigo Aranbarrik idatzirik artikulua horretako esaldi bakoitza beste horrenbeste idazlek ere sinatu dutena. Baina irakurriko duzu.

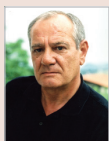
Apika irakurriko duzu saria jaso ez eta euren burua beti baztertutzat, beti biktimatzat jotzen duten lau idazle negartiren purrustada baino ez dela. Apika, irakurriko duzu horiekin bat egiten duten idazle gazte —burubako, orain punki gero yupie— sasi-iraultzaileek saria irabaziko ez dutela dakitelako egiten dutela bat. Hori baizen gehiago da eta irakurriko duzu.

EUSKAL LITERATURAZ BATERE ARDURARIK EZ DUZUN HORRI:

Apika, titularren bat irakurriko duzu, tabernaren batean aipatuko dizute, idazle jendea betiko legez, arreta zuzendu guran dabilela eta akaso pentsatuko duzu, zertan ari dira hauek bake-prozesua jokoan dela, zertan Erreala eta Athletic jaisteko arriskuan egonik, zertan txotx garaian bagaude? Zer uste dute horiek, ez dakigula sariak, bekak, dirulaguntzak eta enparauak, hemen eta leku guztietan, agintean daudenek, hatzamarren objektibotasun eta justiziaz, lagunkeria ematen direna? Hiru milioi pezetarengatik horrenbeste iskanbila? Zer da hori errepideak, eraikuntzak eta ostantzeko abiadura handiko obrak egiteko batzokietan esleitzen diren milioien aldean? Barkatu, idazletzaren duintasunagatik baino ez dugu egin gura. ■

HIRUKO TXIKIAN

Joxemari Ostolaza



Etxe honetako urtekarian, artikulua luze mamitsu batean literatur Euskadi Sariak xehatu ditu, bere

Jon Alonso

eskarmetuz ikasia zangoz goiti eman ditu sartzeko prozedurak salatuz. Eta dudarik balego berak idatzitakoan, astekarian errepikatu du argiki mezua. Koldo Ordoizgoiti batek, Eusko Jaurlearitzako enpleguatuak ipuin-lari esan dio era iraingarrienean, egindako artikulua-salaketa fikzio merkea bailitzan. Ez dio heldu Jonen salaketaren muinari, horretako Ordagoizti jaunak erakutsi ez duen talentua eta oreka behar baita, ez, taktika dorpeena erabili du nagusiarenean bere lekua atxikitze edo. Laidoa.

Mezuari paso, mezularia jo. Boteretsuaren betiko taktika oldarkorra, arrazoirik ez, baina agintea bere alde duenarena. Ez da, bada, hain zaila izan behar ebi-

dentzia onartzea, nahiz eta taktika hutsa izan. Koadrilako zozoenak ere badaki hori egiten, tranpan erori eta handik ihes egiteko momentuan, nork ez zuen umetan ikasi “bai hala da baina” hura erabiltzen? Eta ondoren “aztertuko dugu...” batekin egoera berdin xamartzen? Ordagoiztik, sobra ere, ez zuen ikasi umetako legea eta bere eskasia agerian utzi digu umeak baiken. Dagoeneko norbaitek argitu dio asuntxo, baina berez ez dut uste barkamenak eskatuko dizkionik ez Joni, ez guri. Botereak holako prenak ditu. ■

Zurrutaro

Bertsolariok, gehienok, eta nerabeak, asko, igualtsuak gara zerbaitetan. Ez geurez zurrut-zaleak garelako baina edan egin behar izaten dugu inguruak behartuta. Urteko lehen hilabete t'erdi honetan, lana pilatu zaigu gainera. Eskerrak Astigarraigako txotxaren irekiera eta Getariako txakolinarena egun berean egokitu diren! Lapuebla de Labarkan berriz, ardoa izan genuen bilgune, arrazoi eta aitzakia. Sagardoa, txakolina, ardoa... Zenbat edan behar izaten dugun geuk ia ia nahi ez dugula! Hori bai: jabetu naiz edariak oso irteera ona eta iragarbide zabalak dituela oro har. Getariako kasua ez da huskeria. Duela dozena bat urte, orain jendearen buru-mihietan txakoli-eguna dena, San Anton eguna zen. Eta San Anton itsasotari lotuagoa zegoen lehorrekoari baino; *San Antón besugo a montón* eta horrelako esapideak lekuko. Baina santuaren marketinik ez daiteke egin eta edariena bai, jakina.

Oharra: txakoli hitza zuzen idazten ahalegindu naiz Xabier Kintanak azken aldian egindako iruzkinei segituz. Halere, ulertuko duzue hainbeste edan ondoren deklinabideak eta zuzentasunak ez nauela gehiegi kezkatzen. Zutik egotea dut aski!

Noiz-nola

Hainbesteko eskarmentua norberetzat gordetzea oso zikoitza litzateke. Edan egin behar izaten dugu askotan bertso-otorduetan. Denok dakigu baraurik umore eragile izatea ez dela samurra; aldi berean, gehitxo edatea aski izaten da dena lanbrotuta ikusten edo mihia ahoan kabitzen ez dela sentitzeko. Uste dut asmatuko dudala formulatzen niretzat zein den edateko metodo-rik egokiena. Bertsoa egiten dugun bezalatsu



DANI BLANCO

edan behar da: atzekoz aurrera. Hots, afariaren hasieran ondroso edan, bertakotzen lagunduko dizu horrek eta. Gero, postrea iris-tearekin egin azken alkohol tragoak eta urarekin hasi eta segi ordutik aurrerakoa. Entzuleek, bertsotan bezala, gutxitik askora egingo dute eta guk askotik gutxira. Hartara, gure lana hobea izango da eta entzuleei hobea irudituko zaie dena baino ere. Teorian, beti ere teoriaran eta beti ere nirean, hala da.

Ertzak dira gune

Urte hasierako agendari errepasobat eman diot eta geografikoki ezustekoa hartu dudala aitortu behar dut. Izan naiz, besteak beste, Aramaio, Oñati, Ondarroa, Amurrio, Oiartzun, Getaria, Zea-nuri, Donostia, Abadiño, Hendaiian... Oskorri-ren kantaren baten letra dirudi, haurrak gure lurraldetasunaz jabetu daitezen propio egina. Arabako bi mutur. Bizkaiko kostaldea eta Anbotopea. Gipuzkoako itsasertza eta Nafarroa. Lapurdiko hondartzak... Urteen buruan, GPS ona bilakatu gara geure inguruan ibiltzeko. Badakigu nondik nora dagoen laburbideren bat. Badakigu nontsu aparkatu herririk zailenetan ere. Badakigu... Halere, autoa eta joan-etorriak dira gure ofizioaren alderik gogorrena eta makurrena. Txoferra jarriko baligute, Antónete toreroa baino urte gehiagoz ibiliko ginateke plazan.

Tonua

Aramaioko saioaren kariatz Jokin Labaienen hitz batzuk bideratu zidaten gogoeta. "Saio ona izan duk. Harritu egin naiz nola asmatu duzuen gai gehienei tonua hartzen". Hor dago koxka. Tonua hartzean. Ez naiz musikatonuaz ari noski. Gaiari atmosfera egokia aurkitzean datza bertsoaldiaren arrakasta, bertso solte bat bikaina botatzeaz haratago. Gurea inprobisazioa denez, batzuetan asmatuko dugu eta askotan ez. Gainera, biren arteko lana da gurea gehienetan eta biek arnastu behar dute atmosfera bera. Halere, gogoetarako baliagarri zaizkigu Andu Lertxundiren

« Hor dago koxka. Tonua hartzean.

Ez naiz musika-tonuaz ari noski.

Gaiari atmosfera egokia aurkitzean

datza bertsoaldiaren arrakasta, bertso

solte bat bikaina botatzeaz haratago.

Gurea inprobisazioa denez, batzuetan

asmatuko dugu eta askotan ez



irudiak:

Antton Olariaga

adierazpen haiek, non esaten zuen eleberri bat hastean, kolore jakin bati lotzen zitzaiola idazkera jakin bat lortzeko.

Galdezka

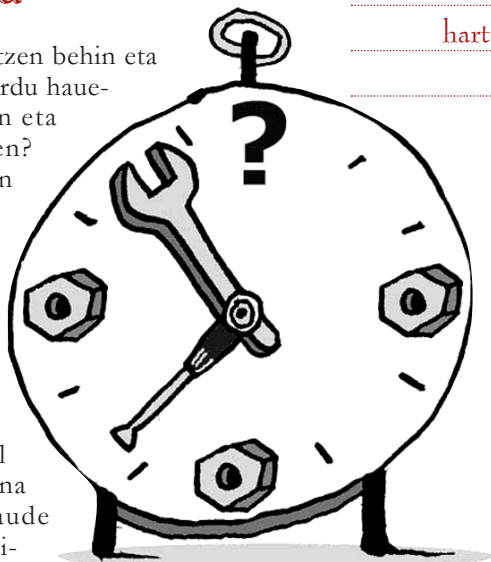
Ez al zara aspertzen behin eta berriz goizeko ordu haue-
tan etxetik irten eta
lantegira joaten?

Hainbeste urteren
buruan, dena
beti berdina den
ustek ez al zaitu
gogaitzen? Non-
dik ateratzen
duzu indarra
segi eta segi egi-
teko? Sekula
burutik ez al
zaizu pasatu dena
uztea? Ez al zaude
nekatuta? Erruti-
naren morroi ez al
zara sentitzen? Buzodun

langileak bere buruari behin eta berriz egingo dizkion galderak dira. Beste inork ez dizkio egingo ordea, berea, ezinbestean, bide hura dela sinetsita. Nik, oraingoz, nire buruari egiten ez dizkiodan galderak dira. Orduan zergatik besteek hainbestetan egiten dizkidate? Ez dakit...

Hamaika bertute

Urtearen hasierarekin eman dute ezagutzera beren burua Hamaika bertute taldeko bertso-
lariek. Euskal Herria txikia da, lehengoa. Eta
gero eta bertsolari gehiago da zorionez, maila
onean bertsoan egin dezakeena. Ohiko pla-
zen eta ohiko eskaera-eskaintza dinamikaren
aldaketa sortzea dute helburu. Hitz lauagoe-
tan esanda, bertsoan egin nahi dute eta prest



“Zer iruditze zaik hiri?” galdetu zidan taldekide batek

Hamaika bertute taldeaz: ‘Ondo. Auto-antolakuntza

hartu genuen bertsolaritzaren geroa ziurtatu eta
indartzeko bide, duela hogeit urte.

Orain gaizki nola irudituko zait ba!’

daude orain artekoak ez bezalako baldintza-
tan bertsoan egiteko, baldintza horiek euren
lana kaltetzen ez badute behintzat. “Zer iru-
ditze zaik hiri?” galdetu zidan taldekide batek.
Ondo. Auto-antolakuntza hartu genuen bertsolaritzaren geroa ziurtatu eta indartzeko
bide, duela hogeit urte. Orain gaizki nola iru-
dituko zait ba!

Bertso Eguna



Izango da oraindik “lehen-
goa-beti-hobeka” aritzen
denik. Izan ere, ederra zen
lehengoa. Igandean goiz
irten etxetik, hamaika-
koa egin galanta, Victo-
ria Eugeniara joan,
omenduari lo egin-
dako bertso
bana eskaini,
irten, bazkaltze-
ra joan eta eseri-
ta bezain luze baz-
kaldu ilun-txintan

erretiratzeko orduan heldu
arte. Garai baten eta izateko
modu baten isla. Duela dozena
bat urte, data salbu, gainerako

guztia aldatu genuen. Larunbat arratsaldez
burutuko genuen ikuskizuna. Ez zen omen-
durik izango. Bertso-mugimenduak bere
buruari eskaintzen zion eguna izango zen.
Saioa esperimentaziorako baliatuko genuen.
Afaria izango zen zutitu eta batekin eta bes-
tearekin egoteko aukera emango ligukeen
lekuan ahal zelarik. Eta larunbata, jai izateaz
gain, igande bihurtuko zen gehienontzat
egunsentiak harrapatuta. Ez zaigu gaizki
irten. Geu hamabost urte zahartu gara
baina ekitaldira joaten direnen batz besteko-
koen adina hamabost urte gaztetu da.
Magia! ■

Bertso Eguna dela eta, izango da oraindik

‘lehengoa-beti-hobeka’ aritzen denik (...) Ez zaigu gaizki

irten. Geu hamabost urte zahartu gara baina ekitaldira

joaten direnen batz bestekoen adina hamabost urte

gaztetu da. Magia!

Otsailak 23ari jarriak

I

Lagun artean, txikiteoan,
Gernikako tabernetan,
ohartu nintzen telebistari
jendeak zion arretan.
Zer pelikula? itaundu eta
erantzuna azkar bueltan:
“Hau fikziozko nobela ez da
hauek dabilta benetan”.



ASIER LEGARRETA

IV

Demokrazia gailendu zela...
Neuk ez daukat horren argi.
Geroa nola markatu duen
bada adibide ugari.
Armadak beintzat bere mezua
utzi zuen oso garbi:
Una, Grande y Librean nor zen
"garante" edo zaindari.

II

Txapel oker bat “firmes” zegoen
bigote eta pistola
parlamentuko jabe eginik,
amorrua zeriola.
Beste “Patxi” bat omen zetorren
berriz jartzera kontrola.
Ezin sinistu, sinistu behar
gauza itsusi zegola.

V

“Kontuz ibili”, esan ziguten,
“bestela hor ondorena,
igarobide bakarra baita
lehengoaren jarraipena”.
Gaur ere zein den jakin nahi nuke
egiz agintzen duena
arrazoiaren demokrazia
ala indarraren ordena.

III

Kaleak hustu, etxeak bete,
egon ezinak gordeta.
Irrati eta telebistari
argibide eske uneka.
“Borboi luzeak” jo zuenean
goizaldean erretreta
itzaltzen hasi ziren pantailak,
desegin hainbat maleta.

VI

Hogeita sei bat urte badira
daukagu ahaztu samarra
gaur darabilgun abiaduran
atzokoa baita zaharra.
Baina zelan ez bizturik izan
esperantzaren izarra
azken batean herriarena
baita egizko indarra.

Denboraren makina
Oscar sariaren historia

❑ *Ezpalak*
❑ *Argitalpenak*

❑ *Denbora-pasak*
❑ *Makina bat kontu*

Ihesi
Udalatxi itzulua

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

Ihes betea Geure ibileren ispilu

Anjel Lertxundi

(Orio, 1948). Irakaskuntzan, kazetaritzan nahiz gidoigintzan aritua da. Alta bada, idazlea dugu oroz gain. 1970ean argitaratu zuen lehen lana: *Hunik arrats artean* ipuin liburua. Literatura obra oparoa osatu du harrezkero. *Ihes betea* (Alberdania) nobela da bere azken emaria. *Otto Pette* nobela mugarriz izan bazen euskal literaturan, *Ihes beteak*, denboraren poderioz, euskal literaturaren alorrean berealdiko sakona utziko duelakoa begitandu zaigu.

MIKEL ASURMENDI
Argazkiak: Dani Blanco

«Biktimak izan gara euskaldunok, baina

ALEMANIA NAZIAREN garaia da. Lehen Mundu Gerraren osteko zauriak artean sendatu gabe, Bigarren Mundu Gerraren atarian gaude. Lindemann familiako kideak dira Anjel Lertxundi idazlearen istorioko protagonistak. Protagonisten artean, berriz, Werner Lindemann gailentzen da. Hamazazpi urteko Werner gaztea Hitlerzalea da. Alemaniaren nazioaren zerbitzuko gazte prestua, oldartsua eta sutsua, oroz gainetik *odola* eta *oborea* baloratzen dituen koadrila bateko partaidea.

Wernerrek baina, ustekabea, judua dela jakin du gurasoengatik: neguko gauak eguna nola, holaxe harrapatu du Werner judua dela jakiteak. Biziko bada, ihes egitea baino ez zaio gertzen Wernerri. Ihesa *Ihes betea* bilakatu ko zaio: hau da, Alemaniatik Triestera doa, handik Parisera, ondoren Marseillara, eta azkenik Hendaiara. Bien bitartean, ihes fisikoaz gain, bere baitarako ihesa esperimendatuko du. Berebiziko heziketa osatuko du Wernerrek: sentimenduak eta emozioak biziberri-tu beharko ditu, baita moral eta etika berri bat ere, biziko bada.

Bizitza berrian, ihes eginda ere, mugarik gabeko mundu batean imajinatzen dugu Werner. Hitlerzale ohia judu “berria” bilakatu da. Destinoaren indarraren menpeko gizaki otzanok mundutarrok.

“Bete egin nauen nobela da *Ihes betea*” esan zenuen berau kaleratu eta berehala. Hiruzpalu hilabete bete dira liburua munduratu zenuela. Harrerak bete al zaitu? Kazetarion elkarrizketek, kritikek edo iruzkinek? Edota lagun hurbilen iritziek...

Sistema literario ez-sanoa —desorekatua— bizi dugu. Ur tanta batek olatu baten antza hartzen du, eta olatu bati, berriz, ez ikusiarena egiten zaio. Siste-



eta biktimak gara baita borrero ere»

ma horretan nago, horren partaide naiz neu ere, eta soportatu egiten dut. Idazle gehienek bezala, bestalde. Orduan, hobe duzu lagun, irakurle eta kritikarien esanak ez gehiegi sines- tea: oso onak direnean, badaezpada ere; eta txarrak badira, indar hartzeko... Aspalditik egiten ikasi nuena, bestalde.

Nobela hiru partetan eraikia da. Hara, nire iri- tzia, zirikatzailea agian: lehen partea –Alema- nia nazian gertatua, leku edo hiri zehazgabea izaki, ordea– hain da intentsua, hain da lortua, hain da borobila... Nago, gero... bigarrenak eta hirugarrenak ez ote duten lortzen lehen partearen ikaragarritzko *enpatia*. Bat al zatoz pertzepzio honekin?

Lehendabiziko partea –irakurleak ondo ezagutzen duena– idatzi egin behar nuen gero beste biak garatuko banituen. Baina niri interesatzen zitzaizkidanak, beste biak dira, ezeza- gunak eta misteriotsuak niretzat, intuitzen nituenak baina existitzen ez zirenak. Esan nahi dut: lehendabiziko parte hori ezagutzen nuen nik nobela idazten hasi aurretik ere. Irakurleak ere bai, neurri batean. Beste biak, ez zituen inork ezagutzen, ezta neuk ere, idatzi ditudan arte. Hori da, nik dakidala, lite- ratura. Erants dezadan: lehendabiziko partean, ezagutzen dugunaren birkreazio bat dago. Beste bietan, kreazioa.

Esaterako: aldaketa “handiak” dira lehen parte- tik bigarrenera: Werner Lindemann protagonis- ta nagusiaren bizitzan –eta baitan– aldaketa horren ikaragarria izateak baldintzatu al du biga- rren partea eta hirugarrena? –Arestian *enpatia* aipatu dut eta akaso alderantziz izan beharko luke, bere egoera tragikoa dela medio–.

Ez, ez du baldintzatu, abiarazi baizik. Judua dela jakiteak jarri du motorra martxan. Baina zer motor klase? Komunista batek esan ziezai- okeen gizarte naziari: “barkatu, damu naiz, prest nago aldatzeko, heil Hitler!”, eta sistemak barka ziezaiokeen. Gertatu ziren horrelakoak. Baina judu batek? Edo homosexual batek? Hor ez

dago damu posiblerik. Judua zara: ezin duzu ezer egin; ez dizute barkatuko; egizu nahi duzu- na; jar zaitez, Sebastian bezala, belauniko, eta hala ere, alferrik. Ihes egin, ezkutatu –ihesa- ren aldaera bat– edo zeure buruaz beste egin –ihe- saren beste aldaera bat–. Gainerakoan, besteek hil egingo zaituzte, soberan baitzaude mun- duan. Ez, horrelako baten kolpea ezin da kon- tatu komunista damutu baten eboluzioa bezala. Zara. Nahi zenuke aldatu, nahi zenuke ihes egin, nahi zenuke damua erakutsi. Baina zara, zara. Judua zara..

Bigarren zatia Triesten girotu eta bizi- arazi duzu. Eszenategia eta ingurugiroa zehatzagoa da, alta bada, gertatzen dena kaotikoa da, ana- basa gehiago dago...

Trieste, edo haize fisiko eta historiko askoren bidegurutzea. Hori islatu nahi nuen, eta poztzen nau zuk horrela ikusi izanak.

Hirugarrena Paris, Marseilla eta Hen- daian girotua: lilura, erresistentzia eta ihesa ageri dira. Egiguzu parte bakoitza gauzatzeko “ipini behar izan duzunari” buruzko gogoeta, edota bakoitzak eman dizuna hurrenez hurren:

Alemania nazian: dokumentazioa.

Triesten: Berriak eskatuta bertan egon eta hartaz idatzi nuen liburuaren oihartzun orain- dik ere oso bizi berria.

Paris, Marseilla eta Hendaian: aspaldian ezagutzen ditudan eszenategiak, aspalditik neure eginak.

Hiru eszenatoki Werner juduaren metamorfo- sian. Heziketa sentimentalar buruzko nobela ondu duzu, baina oso muturreko egoera batean: ideologia indartsu den garai batean. Ideologiaren gainean pertsonen arteko harre- manek seinalatzen digute bidea. Hau da, per- tsonek eta zirkunstantziek, eta aldian aldiko beharrek ideologiek baino gehiago eragiten dute gure baitan, antza.

Muturreko egoeretan eta ez hain muturre- koetan. Marxista edo iraultzailea edo neo-

“Sistema literario ez-sanoa
–desorekatua– bizi dugu.
Ur tanta batek olatu baten
antza hartzen du, eta olatu
bati, berriz, ez ikusiarena
egiten zaio”

“Indarkeriaren kontra egon naiz beti, ez arrazoi moralengatik bakarrik, baita politikoengatik ere”

Pausoka produkzio-etxeko hainbat ekoizpenen egilea zaitugu, batzuetan kredituetan Mario Esnal ezizenez agertzen dena. Bilbora zoaz astelehen oro. Zer eman dizu ETBrako lanak zure ibilbidean? Kendu zer edo zer?

Ogibidea eman dit. Denbora erosteko aukera. Kendu? Esperientzia guztiek, esku batekin emandakoa kentzen dizute bestearekin, baina, balantzea egiten hasita, gehiago eman dit –besteak beste, literaturari denbora asko eskaintzeko aukera– kendu baino.

Berrian idazten duzu. Zure belaunaldiko idazle emankorrena zara, aktualitate politikoaz eta sozialaz iritzia ematen duzu egunero. Garai batean gure intelektualen artean eta euskal auziarekiko “ekidistante” epitetoa jasandakoa agian. Egun

com bat izaten hasi aurretik, eta bidean, eta gero, harremanak daude: norbaitek ordu arte ezagutzen ez zenuen zer-bait erakusten dizu. Norbait hori duzu makulu. Harreman pertsonalen sareak garamatza bizitzan aurrera, gutxi aipatzen da harremanek duten zerikusia bizitzan aurrera ehuntzen dugun bide-jantzi ideologikoan. Eta nik hori kontatu nahi nuen. Werner eta bidean ezagutzen dituenak: horra nire Werner. Bidean beste lagun batzuk ezagutu izan balitu, beste Werner bat izango zen –adibidez, botiken trafikantea, Graham Greenen nobela hartan bezala– eta nobela ere beste bat izango zen.

Kontatu duzun istorioa, giza historia-ko berealdiko gertakari eta mugarri garaian eraiki duzu. Bi Mundu Gerraren artean kokatua, Espainiako 1936ko gerra zibila tartekoa delarik. Esana duzu hobeto ezagutzen duzula Alemania nazien historia eta juduen historia, Espainiakoa bera baino. Hori zure kasua da, edo oro har guztion kasua ote da? Gure gabeziatzat hartu behar al dugu?

Historikoki, hobeto ezagutzen dut Espainiako gerra. Baina iruditeriari dagokionez, errazago irudikatzen dut Alemanian naziko historia. Badakizu, nobelak, pelikulak... Ez, gure lehenaren memoria ez da dokumentu historikoekin bakarrik osatzen. Dena dela eta oro har, zein negargarria zein gutxi dakigun Espainiako gerraz!

berri iritzi email e puntakoa zaitugu. Ekidistantziari buruzko gogoeta...

Madrilgo Barajasko aireportuko bi hilketak eta Iñaki de Juanaren kontrako mendekua salatu ditut. Bi-biak.

Hori esatea, eta posizio horretan egotea ekidistantzia bada, bada dei diezadatela ekidistante. Ez, ez zait ezkerreko jarrera iruditzen justiziaren izenean injustizia praktikatzeari eta etxerako on omen denari injustizia ez deitzea.

Indarkeriaren kontra egon naiz beti, ez arrazoi moralengatik bakarrik. Baita politikoengatik ere: ikusi besterik ez dago zer nolako ondorioak ekarri dizkigun. Zertarako hainbeste sufrimendu, galdera erraza da. Eta erantzuna, mingarria. Bego, ez dut ozpin gehiago bota nahi zaurira, baina harrokeria gehiegi ikusten ari naiz berez guztizko porrota dena estali nahian.



Horren atzean hurbilagoko geure historiaren memoriarekiko ditugun ezbaia, lotsa, ahalkea ote dira agian? Finean edo funtsean denok dugu hutsunea ote?

Gure gurasoek ez zuten gerraz hitz egin nahi. Ez irabazleek, ez galtzaileek. Isildu egin ziren. Zergatik? Denetarik egongo da. Baina bizi nahi zutelako ere izango da... Aurrera egiteko eta aurrera zuzen egiteko balio behar digu memoriak, ez paralizatzeko.

Horregatik, memoriak baditu mekanismoak arrazoiak ulertu ez arren, psikologiak abiarazten dituenak.

“Urrutiko ispiluek ere ematen dute zer begiraturik, eta uste dut nire oraingo nobelan aurki daitekeela, neurri batean gertatzen zaigun hainbat konturen ispilu-lan hori”

Zure literatura formakuntzan idazle judutarrek berebiziko lekua dute, antza. Azaldu iezaguzu alderdi hori.

Bo, nik uste gaur idazle den ororen formazioan dutela garrantzia. Oi, hogeigarren mendeko literatura, bertako manualetatik idazle juduak kenduko bagenu! Gero, badago beste kontu bat, eta nik neure baitara bilduz aitortu behar dudana: niri sarritan hain pisua egiten zaidan eta hain omnipresente daukadana: “kontzientzia judu-kristaua” deitzen diote, baina, besterik gabe, “kristaua” da. Beste puska ideologiko guztiek baino pisu eta garrantzi handiagoa izan du nire bidaia pertsonalean, eta egingo nuke halaxe dela nire belaunaldian ere. Nire sotoetan daramadan karga hori ezin dute mila garabik ere arindu, baina horri ahalik sanoen begiratu behar zaio-lakoan nago. Nik, zorionez, literatura izan dut bidaide, eta bidaia horretan literatur juduak beste perspektiba bat eman dio nire sotoetako

"Jon Alonsorenari ezer kendu gabe ere, nago ezker abertzalearen itzala dezentez ere luzeagoa dela administrazioarena baino"

Internet zer da zu bezalako idazle batentzat? Zure bizitzan? Idazlea naizen aldetik, informazioa eta dokumentazioa lortzeko eta barreiatzeko tramankulu paregabea. Idazle euskalduna naizen aldetik, euskararen zortzigarren probintzia bilakatu behar dugu Internet.

Jon Alonsok ARGIAko Urtekarian Euskadi Literatura Sariaz idatzi du. Nola bizi dituzu euskal literaturaren mundua eta barne gora-beherak...

Hasieran ere esan dizudan bezala, sistema literario ez-sanoa —desorekatua— bizi dugu. Ur tanta batek olatu baten antza hartzen du, eta olatu bati, berriz, ez ikusiarena egiten zaio. Zabaltzaile batek, autore

batek, sari batek, feria batek atentzioaren arreta-gune osoa beregana dezake denbora luzean, eta gainerako guztia estali. Benetako debate baten premian gaude eta, Jon Alonsorenari

ezer kendu gabe ere, nago ezker abertzalearen itzala dezentez ere luzeagoa dela —eta emankor sibilinoagoa— administrazioarena baino. Meritu propioz eta lan asko egin ondoren, ez dut ukatuko, baina horretaz ere hitz egin beharko genuke.

EI Eri buruz eta zehazkiago iaz izan ziren ika-mikez baduzu iritzirik?

Ez nuen oso hurbiletik jarraitu —nobelarekin ari nintzen bete-betean—. Zerbait desatseginaren oroitzapena gelditu zait, baina ezin dizut iritzi zehatzik eman.



kargari: besteak beste, naizenari etekin literarioak ateratzen erakutsi dit.

Antza denez, judutar literatura ondo ezagutzen duzu, gure artean zein neurrian eta moduan ezagutzen da berau? Ez dakit, baina uste dut literaturaz arduratzen denak baduela nik adina berri.

Juduekiko —juduen errealitatearekiko— afektua modu batekoa zen Holokaustoaren ostean, eurekiko bazegoen *enpatia* moduko bat, nola-bait, gaur egun aldatu ote den nago. Palestina-rekiko gatazka tarteko, besteak beste. Nola bizi duzu hori? Edo eragina al du zuregan?

Uste dut zuk diozun *enpatia* hori ez dela galdu. Gaurko Israelen gorabehera, hori beste auzi bat da. Nerabezeroan, euskaltzaleasunaren eta herrigintza deitzen zen haren lehen pausoak ematen ari nintzela, sektore batzuetan

Israel jartzen zen eredu gisa. Kibutzak! Israelen aurrera egiteko kuraia! Gaur, hori galdu da. Biktima ez dago txertatuta borrero izatetik, hori da ikasbidea. Biktimak izan gara eta biktimak gara euskaldunok, baina baita borrero ere, ez gaude borrero izatetik txertaturik. Eta euskaldunen kausak ere ezagutu du, *mutatis mutandis*, Israelgoaren antzeko deskreditua.

Zein neurrian baldintzatzen du hurkoaren errealitatearen ezagutzeak gurea ezagutzeko orduan?

Literaturak horixe du ziztagarri: besteen ibilerak geure ibileren ispilu lana egiten dutela. Ez da zeregin moral soil. Estetiko da, batez ere. Eta estetiko delako bihurtzen da, halaber, morala.

Gaur egungo gazte euskaldun abertzale ezker-tiar baten —ortodoxoetan ortodoxoena— hezike-

gure!
arteak
euskaraz



Bizkaiko Foru
Aldundia
Diputación
Foral de Bizkaia

Inazio Mujika Iraola, *Ihes betea* eleberriaren editorea Ubera zahar, jauzi berri



Hogei urte inguru da Anjel Lertxundiren "liburu"rik ez dudala irakurtzen; ia hogei urteotan folioetan irakurri baititut Anje-len lanak —eta saila dira— argi-tara eman aurretik.

Uste izateko denaren kontra, beharbada, ez naiz ni egokiena epai bat emateko kritikariari egotzi ohi zaion hotsasunaren talaiatik. Badut, ordea, bestek ez duen heldulekurik haren laneginari heltzeko. Badut liburu horietako bakoitzaren aurreko kezken, hasi-masien, ibilbideen eta atzera-aurreen berri, eta prozesu horietako bakoitza izan da niretzat literatur ikastaro oparoa. Izan ere, aurki datoz hogei urte bete zituela idazkuntzan, eta eskarmenturik ez zaio falta.

Ez naiz ni egokiena esateko *Ihes betea* ote den orain arte idatzi duen libururik hoberena, horrelakorik zergatik erabaki behar den ere ez dakit, baina dakidana da ubera

zaharrean ari den izurdea bada ere Lertxundi, jauzi berria egin nahi izan duela hemen ere. Hor daude bere kezka estetiko eta moralak. Betikoak bai, bestela azalduak ere bai, ordea; berak maiz erabiltzen duen metaforaz esateko, "kontatu nahi denari luze-laburrean bere neurriko janzkera doia eman nahi" izan dio beste behin ere. Horrek ez du inola ere esan nahi zailago bihurtu zaigunik. Koska bat estuago —hori ere gustuko metafora du—, kasu honetan, soilago —errazago esatea arriskutsua iruditzen zait— esan nahi du, kontakizunago, berez eramaten zaituen ibai.

Eta poztu nau elkarrizketa honetan irakurri diodanean "urrutiko ispiluek ere ematen dutela zer begiraturik", eta uste duela "nire oraingo nobelan aurki daitekeela, neurri batean, gertatzen zaigun hainbat konturen ispilu-lan hori". Zeren Anjel joan daiteke *Otto Petteren* garai zehaztugabe antzinako hartara edo joan daiteke Euskal Herriatik urrun Alemania nazira, Tristera edo Frantzia okupatura, nahi duen lekura joan daiteke, baina Zarauzko kaleetan zorian perfektuaren bila jartzen denean bezala ari zaigu gutaz, edo ez bakarrik gutaz, baina gutaz batez ere.

ta sentimentalaren inguruko nobela bat idatzi beharko bazenu, zein litzateke desafio handiena? Erakartzen al zaitu gaiak?

Ez dago, berez, erakarmenik gabeko gairik. Ikuspuntua da interesatzen zaidana. Gaiak ertz asko dituen ala ez. Kontrasterako aukerak. Etekin formalak ateratzeko gai izango naizen. Horiek guztiak garbi ikusitakoan erantzungo dizut. Bitartean, ez, gaiak ez nau erakartzen: begirada hurbilegiak, gehiegi fokalizatzen du ikusitakoa. Begirada urrunegiak, lausotu. Nolanahi ere, urrutiko ispiluek ere ematen dute zer begiraturik, eta uste dut nire oraingo nobelan aurki daitekeela, neurri batean, gertatzen zaigun hainbat konturen ispilu-lan hori.

Alemanian eta Japonian *odola* eta *ohore*a oso hurbil dira. Gurean zertan daude bi alde horiek?

Alemanian baino, Alemania nazian esango nuke. Eta Alemania nazian eta samuraien Japonian *odola* eta *ohorea* hurbil egote hori ez da berdina. Inprobisatzen ari naiz, baina Mishimaren harakirian dagoen heriotzaren erritualizazioak ez du zeri-kusirik ez nazien heriotzarako deiaren utilitarismo belizistarekin, ezta gerra galdu ondoko suizidio ugarien ihesarekin ere.

Euskaldunoi dagokigunez, katolikotasunak zorrotz hezi gaitu: zorionekoak otzanak, eta abar.

Werner eta bere aitaren arteko harremana intentsua da, gazte baten heziketa sentimentalean aita eta seme-alabaren arteko harremanak markatzen du pertsonaren izaera. Psikologiaren esparruan beti ere, Werner-rrek bere aita "akabatu" beharra dauka. Baina bestela ere, Hitlerren aginduz, demagun, —zirkunstantzien ondorioa ere bagara— "akabatu" lezake aita.

Bai, eta Wernerren burutik garbi pasatzen da aita fisikoki akabatzeko aukera hori. Sinboliko ki akabatzearena, berriz, oso presente dago nobelan zehar: aitak apenas du hitzik. Aitarena isildutako presentzia da.

Judu izatea baina shock bat da Wernerrentzat. Zenbat shock behar dugu pertsonok garenaz jabetzeko? Shock edo eskarmentua, gure bizitzaren eta izaera osatzeko funtsezkoak dira, antza.

Horra memoria. Oroitu egiten dugu egin duguna eta egin digutena. Memoria, bai. Beti gogoratzen dut Patrick Modianoren Familiako liburua nobelako bukaera: "Besoetan neraman alaba-txoa. Lo zegoen, bere burua nire sorbaldan atsedendurik. Deusek ere ez zion loa galarazten. Ez zuen, artean, memoriarik". Alabatxoa, besoetan. Eta lo. Mundu ondo eginaren babesa eskaintzen dio aitaren sorbaldak. Ez du oraindik mundua ordenatzeko —eta, ordenatzerakoan, aukerak egin eta sufritzeko— beharrik, ez baitu oraindik memoriarik. ■

"Gure gurasoek ez zuten
gerraz hitz egin nahi. Ez
irabazleek, ez galtzaileek.

Isildu egin ziren. Zergatik?

Denetarik egongo da.

Baina bizi nahi zutelako
ere izango da..."

Argitalpenak

Diskoteka

IKER BARANDIARAN

Poesia, indarra eta dotoretasuna

Izen berezi horren atzean poliki-poliki Euskal Herriko eszena rockeroan dagokion lekua aurkitu duen Zornotzako laukotea dago. Bigarren lan honetan Usoaren ahots eder eta erre-gistro aberatsek goxotasun eta izaera berezia ematen diete Eskandinaviako punk-rocketik eta Kuraiaaren *riffetatik* hurbil dauden erritmo eta gitarra gogorrei. Turbonegroren indarra, Sewergroovesen dotoretasuna eta Snobsen melodia ramonianoa nagusi diren arren, badira pieza hardrockeroagoak (*Egarritz gose*), intentsitate handiko pop-rocka (*Ilundu du gauak*) edo punketik hurbilago dagoen *Vietcom musu bat baby*, Guillermo Sapok idatzi eta Fernando Sapok abestua. Hitzak, berriz, metaforaz josiak daude, eta poesia hutsa dira. Txalogarria, baita ere, hastapenean diskoetxea sortu zutela, eta gero eta lan gehiago kaleratzen dituztela.



Geisha Nuuk At

IDEIAK BULTZATUZ

Iraupena: 31'13"
8,96 euro

USOA - NUUK AT

«Abesti bati eskatzen diot gozoa, garratza, gazia eta mikatza izatea»

“Geisha”. Bizitza honetan guztiok prostituitu beharra daukagu?

Beti dugu gurea den zerbait saltzeko aukera edo beharra, beti ere bakoitza norberaren jabe denean eta inork inposatu-tako zerbait egiten ez dugunean. Eta beti gure barruan “vietcom” bat dago, saiatzuz gero aska dai-tekeena?

Bai, zaila eta gogorra izan arren denok dugu “vietcom” hori gure barnetik askatzeko nahia, neurosira heldu nahi ez badugu behintzat.

Hitzak oso poetikoak dira eta esaldi ederrak dituzte...

Oraingoan astia izan dugu hitzak pentsatu, egin, moldatu, berregin eta osatzeko. Behatu eta sentitzen dugun izaki sinple eta moldagarriak gara, musikari esker hau guztia barrutik ateratzeko aukera dugunak. Bigarren lan honetan igartzen da punk-rocka eta rock gitarreroa oso gustuko dituzuela...

Ba egia esan gure bizitzako fase ezberdinetan musika asko eta era askotakoa entzun izan dugu, baina tartean beti egon da rock gitarrero hori gure belarriak zulatzen eta hezten.



Zer irudikatzen dute aipatzen dituzuen “belek”? Dualitatea?

Alde batetik dualitatea iru-dikatzen dute, eta beste alde batetik hipokresia, gorrotoa, mina eta etorkizunerako espe-rantza.

Ideiak Bultzatuz ekimenetik tiraka, beste talde batzuen lanak ere kaleratzen dihardu-zue... Zelan doa?

Astiro-astiro gure sustraia finkatzen ari gara, lan handia eta nekagarria izan arren pozik

gaude orain arte lortutako emaitzarekin. Exum, AD+Flow eta No Humanoren lanak argitaratu ditugu, eta ateak zabalik dituen proiektu bat denez, edonork izango du bertan sartzeko aukera.

Zuk idatzitako hitzek sentimendu handia dute. Usoa, zelakoak iruditzen zaizkizu gaur egungo taldeen hitzak? Oso azalekoak?

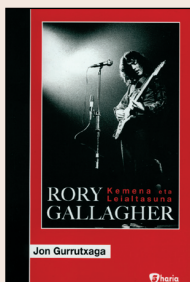
Denetarik dago, inolako metaforarik gabe zuzenean mezua botatzen duten hitzak edota pedanteriaz beteta-k abesti astunak.

Eta zuk zer eskatzen diozu abesti bati?

Gozoa, garratza, gazia eta mikatza izatea.

Liburutegia

PILAR IPARRAGIRRE



Rory Gallagher.
Kemena eta
leialtasuna
Jon Gurrutxaga

HARIA

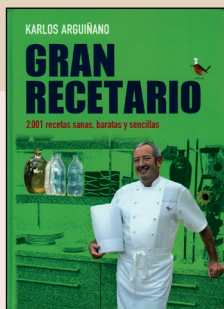
254 orrialde

12 euro

Rory Gallagherren
musika kementsua

Jon Gurrutxaga kazetari eta musikaria da. ARGIAko kolaboratzaile honek besteak beste Arima Beltza taldean abestu eta bateria jo zuen hainbat urtez, eta orain Uek taldean ari da. Oso gaztetatik miretsi izan duen beste musikari bati buruz hitz egiten digu *Rory Gallagher*. *Kemena eta leialtasuna* deritzon bere aurreneko liburuan: 1995eko ekainaren 14an zendu zen musikari eta konposatzaile irlandarraren nondik norakoak eta diskografia ditu gai. Ulster-eko Ballyshannon herrixkan jaio zen Gallagher, 1948an. Txikitatik musikari bihurtzea izan omen zen bere lehentasuna. Gurrutxagak *riff* originalak

egiteko zeukan gaitasuna azpimarratzen du liburuan, The Rolling Stones taldean parte hartzeko eskaintzari Gallagherrek ezezkoa zergatik eman zion azaltzeaz gain. **I**



Gran recetario. 2001
recetas sanas, baratas
y sencillas

Karlos Argiñano

BAINET MEDIA

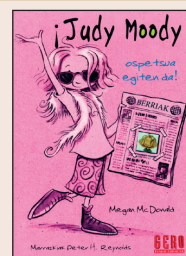
800 orrialde

Karlos Argiñanoren 2001
errezeta merke eta erraz

Edozein etxetan egunero platerera atera daitezkeen osagaiekin egindako errezetak dira Karlos Argiñanok *Gran recetario. 2001 recetas sanas, baratas y sencillas* izenburuko liburu mardulean azaltzen dituenak. Entsaladak, barazkiak, patatak egiteko hainbat eta hainbat modu, arroza manciatzeko beste hainbeste era, pasta erabiliz egin daitezkeen makina bat gutizia, zopak eta kremak, arrautzek eskaintzen dizkiguten aukera paregabeak, diru asko xahutu gabe eros ditzakegun haragiekin lor daitezkeen platerkada gozoak, bakailao freskoak edo bestelakoak prestatzeko modu ugari, beste arrain motekin egin daitezkeen plater ez oso garestiak eta, jakina, ahoa gozatuko diguten hainbat eta hainbat postre. Errezeta horietako batzuen argazkiak ere badira liburuan. **I**

Judyk izandako
burutapen bikaina

Amorrazio galanta harrapatzen du Judy Moodyk bere ikasgelako neska orojakile baten argazkia egunkarian ikusten duenean. Eta umorea ez zaio inola ere hobetzen bere ama eta, are gehiago, bere neba txiki ziztrina ere inoiz egunkarian azaldutakoak direla jakiten duenean. Bera ote da, bada, mundu honetan egunkarian sekula atera ez den bakarra? Judy Moodyk ospetsua izan nahi du, kosta ahala kosta, beste inor baino ospetsuago gainera! Nola lortu, baina? Neskatoari ez zaizkio horretarako bide izan daitezkeen ideiak falta, baina praktikara eramaten dituenean, zoritxarrez ez dute berak espero zituen ondorio arrakastatsuak izaten —haietako batengatik ospitalera eraman behar izango dute bere lagun min bat— harik eta, dena pikutara joan dela dirudienean, Judyk burutapen bikain bat izaten duen arte. **I**



Judy Moody.
Ospetsua egiten
da!

Megan McDonald,
Peter H. Reynolds

GERO

142 orrialde / 6 euro

Zarauzko gazteen
idatziak

Zarauzko Udalak bertako ikastetxeen artean urtero antolatu ohi duen Salbatore Mitxelena literatura lehiaketak bere XXIV. edizioa bete zuen 2005ean. 774 literatur lan jaso omen zituzten denera, inoiz baino gehiago Udaleko Euskara Zerbitzuak azaldu duenez. Orduan sarituak gertatu ziren haur eta gazteen lanak dakartzate orain plazara *Salbatore Mitxelena XXIV. literatura lehiaketa* liburuan. Era guztietako ipuinak eta olerkiak aurki daitezke bertan. Sarituak nortzuk izan ziren? Denak aipatzerik ez dugunez, horra lehen saria jaso zutenen izen eta abizenak: Iñaki Garate González, Irati Mujika García, Amaia Aranbarri Oiarzabal, Bingen Eceiza Alday, Manex Serras Saenz, Imanol Sarobe Aldalur, Garazi Eizagirre Agoñes, Izaskun Larrañaga Sánchez, Alexander Gurrutxaga Muxika eta Maddalen Serras Saenz. **I**

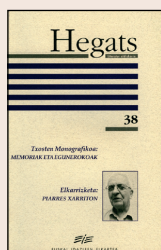


Salbatore
Mitxelena
XXIV. literatura
lehiaketa

Batzuen artean

ZARAUZKO UDALA

222 orrialde



Hegats 38
Batzuen artean
 EUSKAL IDAZLEEN
 ELKARTEA
 104 orrialde
 7 euro

Memoriak eta gerrari buruzko oroitzapenak

Memoriari eskaini dio bere 38. zenbakia Euskal Idazleen Elkartek plazaratzen duen Hegats aldizkariak. Eta memoriak ari dira bertan Aritz Gorrotxategi –*Zergatik ez dute ihes egiten elefanteek?*–, Leire Bilbao –*Memoria II*–, Edorta Jimenez –*Itsasoko memoriak*–, Fito Rodriguez –*Idazle ibilbideak Swanen bidean*–, Vicente Huici –*Egumeroko eta dietarioak*–, Jerardo Elortza –*Memoriak eta autobiografiak euskaraz*–, Amaia Iturbe –*Hiru bide eleberrigintzan*– eta Tere Irastortza –*Mikel Lasaren "Memory Dump"*–. Eta memoria gai hartuta aritu dira Luzien Etxezaharreta eta Piarres Xarriton ere,

XX. mendeko Iparraldeko literatura bideen iturrietaz solasean. **I**

Aisha eta tximeleta zuria haurrentzako kontakizuna

Tximeleta zuriaren bisita jasotzen duen hiria oso handia da eta jende asko bizi da bertan. Haraino iritsi ziren Aisharen gurasoak eta amona ere, oso urrun dagoen herrialde batetik. Hiriko beste jende gehienaz bestelako ohiturak ditu Aisharen familiak, oraindik ez baita asko egokitu bizileku berrira. Uda da, eta hiriko haurrek kalean jostatu ohi dute goizetik gauera, beren amek etxera deitzen dieten arte.

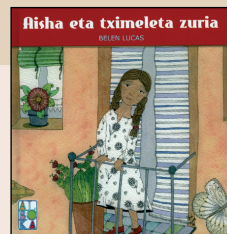
Aishak, ordea, leihotik ikusten ditu besteen jolasak, haiekin ibiltzeko irrikaz badago ere. Baina gauzak aldatzeaz daude. **I**

Aisha

Belen Lucas

GERO

34 orrialde / 6,50 euro



IBON EGAÑA

«Baina, ba ote ideologiarik gabeko idazle eta testurik?»

Zer aurrera dezakezu zuen lanaz?

Bada, sagarrondopera sagar bila abiatzen denak, hau da, liburu honen irakurketan erantzun erabatekoen bila abiatzen denak, ziurrenik saskia hutsik ez baina galdera gehiagoz beterik etxeratuko duela; izan ere, literatura, ideologia, politika, indarkeria eta antzeko kontzeptuak hizpide hartzean labainkorra den eremua ari gara zapaltzen.

Hamar sagar aipatzen dituzu liburuari egindako sarrean. Engaiamendua dugu haietariko bat...

Engaiamendua eta gatazkaren gaineko literatura. Gai bat solasgai hartu orduko bestera egin ohi da jauzi, eta alderantziz. Baina konpromisoa ulertzeko eta gauzatzeko bideak ere askotarikoak dira. Batak indarkeriaren aurrean hartu beharreko jarrera etikarekin lotuko du bere literaturaren engaiamendua; besteak euskal idazleek “gure istorioak” kontatzeko duten obligazioa azalduko du; Azkorbebeitiak Sarrionaindiari atxiki zaizkion “poeta engaiatu” eta antzeko etiketenpean ezkututzen den benetako diskurtsoa eta engaiamenduaren esanahia arakatzeari lotuko zaio...

Eta noski, ideologia da beste sagarretako bat.

Idazle “konprometituez” hitz egitean, berehala hartzen da hizpide ideologia, idazlearen aterpe ideologikoa. Engaiaturiko literaturak ideologiaren menpe eta haren zerbitzuko behar ote du egon? Bestela esanda, inor “engaiatutzat” jotzea ez ote ideologia zehatz bati lotuta dagoela markatzeko eta horregatik hura gutxiesteko bidea? Baina, ba ote ideologiarik gabeko idazle eta testurik? Horietan ere, idazle adina iritzi aurkituko du bilduman irakurleak.



INIGO URIZ/AP

Euskal gatazka eta euskal literatura hizpide

Edu Zelaieta eta Ibon Egañaren koordinaziopean osatutako liburua da *Maldetan sagarrak*. *Euskal gatazka euskal literaturan*. Bertan bildu dituzten lanak Udako Euskal Unibertsitateak *euskal gatazka euskal literaturan* gaiarekin 2005ean Miarrizten egin zuen ikastaroan entzun ahal izan ziren hitzaldietako batzuen moldapeak dira, Jokin Muñozen *Bizia lo. Ohe azpia* ez beste guztiak. Testu hori urte berean baina Iruñeko Hizkuntza Eskolan eskaini zuen Muñozek. Horrela bada, *Maldetan sagarrak*en irakurleak aurkituko dituen ekarpenak hauexek dira: Muñozenaz gain, Itxaro Bordaren *Bortizkeria, idazlea eta zenbait gai oraino*; Harkaitz Canoren *Mina eta artifizioa*; Aingeru Epaltzaren *Gure kontu triste hori (Gatazka ene begietan)*; Hasier Etxeberriaren *Alubioiaren jatorria (Telenobela baterako gaia)*; Mikel Hernández

egileari galdezka



Maldetan sagarrak

Batzuen artean

UDAKO EUSKAL
UNIBERTSITATEA

170 orrialde
15 euro

Abaituaren *Literatura engaiaturantz rock & rollaren eskutik*; Jon Benitoren *Ibilbide ideologiko-poetikoa gatazkaren euskal poesian*; Aritz Gorrotxategiren *Nobela psikologikotik nobela etikora*; Markos Zapiainek Harkaitz Canoren *Pasaia Blues* gai hartuta osatu duen *Etakideen nabigabeko irudipenak*. *Transtorno beltza*; eta Aitzpea Azkorbebeitiaren *Euskal gatazka Joseba Sarrionandiaren testuen argitan*.

Ezpalak

JON TORNER
GORKA BEREZIARTUA

Uxue Alberdi *Aulki bat elurretan* (Elkar) ipuin liburua argitaratu du. Suediara emango gaituzten istorioak biltzen dituen lan horrekin, Igartza Saria irabazi zuen idazle elgoibartarrak 2005ean.

Amaia Iturbide *bilbotarrak Lore mutuak eta tuaren ezkontzak* izenburuko poema liburua plazaratu du. Madrilgo Atenea Linguistika Aplikatuen Zentroak argitaratu du Iturberen laugarren poema liburua, Biblioteca Vasca bilduman. Bilduma horretako gainontzeko lanetan bezala, jatorrizko bertsioaren ondoan gaztelaniazko itzulpena dute poema guztiek.

Agustin Tife *ren* eskulturak eta Txabi Sagarazazu, Carlos Bizcarrondo eta Javier Chocarro pintoreen koadroak izango dira ikusgai Donostiako Kutxa Boulevard aretoan, martxoaren 1era bitartean. Beheko irudiko paisaia Javier Chocarrok margotu du.



Gilberto Gil musikari brasildarrak kontzertua eskainiko du hilaren 27an Gasteizko Principal Antzokian. Caetano Velosorekin batera, musikari belaunaldi oso baten erreferentzia da lau hamarkadaz doinu tradizionalak eta tendentzia berriak maisutasunez uztartu dituen musikari hau.

40 film erakutsiko dituzte Gasteizko Euskal Zinemaren Astean

ZINEMASTEAK Gasteizko Euskal Zinemaren Astean hogei film luze inguru eta beste hainbeste film labur eskainiko dituzte, otsailaren 26tik martxoaren 3ra bitartean. Aurrenekoz, Krea zentroak eta NEFF zinema jaialdiak elkarlanean antolatu dute jada 23. ediziora heldu den ekimena. Ohi bezala, azken hamabi hilabeteetan zinema aretoetan ikusgai izan diren euskarazko eta gaztelaniazko filmak proiektatuko dituzte Vital Kutxa Fundazioaren aretoan. Besteak beste, Kimuak programako film laburrak eta *Kutsxidazu bidea*, *Ixabel*, *Zeru horiek*, *El síndrome de Svensson*, *La distancia* eta *Locos por el sexo* filmak emango dituzte. Zinemasteak izaera lehiakorra ez duen arren, hiru sari banatuko dira: publikoak film labur eta luze onenak aukeratu ditu, epaimahai batek film labur onena hautatuko du eta horiez gain, euskal zinemaren alde lan egin duen pertsona edo talde bati omenaldia eskainiko diote. Sarreraren salmentatik lortutako sosak Mendizabala Institutuko ikus-entzunezko ikasleei laguntzea xede duen beka bat bultzatzeko bideratuko dira.

Egitarau osoa: www.neffestival.com/cu/muestra_zinemastea.as.

Karlos Linazasoro idazle eta liburuzainak *El Diario Vasco*: «Liburuaren geroa beltza da (...) Google-ek liburutegi erraldoi bat ipini nahi du sarean (...) Izango du dirurik aski nahi duen erokeria oro egiteko, baina ez daki liburuaren inportantzia ez dagoela formatuan, edukian baizik (...) Google-ek dioenez, egitasmoaren onura nagusia liburutegien demokratizazioa izango da: liburu guztiak mundu guztiaren eskura ipiniko ditu. Guztiaren eskura, konektatuta bazaude, jakina. Baina, egun, munduan, 800 milioi analfabeto dago, eta horiek ez daukate ezerekin konexiorik, ezpada miseria, gosea eta heriotzarekin».

Joxe Aranzabalek Faraio blogean, Karlos Linazasorok esandakoei erantzunez: «Nik dakidala, inork ez du zalantzan jarri Tolosako liburutegia munduan analfabeto mordo dagoelako, ez eta Koldo Mitxelena kulturunekoa edo Deustuko Unibertsitatekoa, hiru baino ez aipatzearren. Susmagarria da era horretako deslejitimazioak agertzea proiektua digitala denean. Nik ere maite ditut liburuak –beharbada ez Karlosek beste, baina maite ditut– (...) Baina ez nau kezkatzen teknologiak zenbateraino aldatuko duen liburua, zeren une jakin batean irakurtzeko aukeratzen badugu beste euskarri bat, izango da liburua baino hobea delako».

Baltegi landa etxea



Baltegi Landa Etxea
Murgindueta bidea
31849 Iruñeta (Nafarroa)
Tel.: 649 23 45 49
e-posta: baltegi@sakanerria.com
web orria: www.baltegi.com

Utikan Euskadi Sariak manifestua aurkeztu dute

JOAN DEN OSTIRALEAN hogeita hamar idazle inguruk izenpetutako *Utikan Euskadi Sariak* manifestua aurkeztu zuten Donostiako Boulevardeko kioskoan. Manifestu horren bidez sinatzaileek Euskadi Sarietan parte hartzeari uko egin diote.

Txillardegi, Josu Landa, Edorta Jimenez, Xabier Mendiguren Elizegi, Julen Gabiria, Iñigo Aranbarri, Koldo Izagirre, Lander Garro, Jon Alonso, Eider Rodriguez eta Markos Zapiain dira, batzuk aipatzearen, manifestuarekin bat egin dutenak. Gainera idazle eta itzultzaileek beren atxikipena adierazteko web gune bat jarri dute martxan, www.utikan.com helbidean.

Euskadi Sarietan beren lanak aurkezteari uko egin dioten idazleek hainbat arrazoi eman dituzte erabaki hori azaltzeko. Besteak beste "sarion helburua ez dela literatur kalitatearen gaineko ebazpen zintzoa ematea" uste dute dokumentua izenpetu dutenek. "Aginteari otzana zaion jardun intelektual eta literario bat sortzea" leporatu diote sinatzaileek sari horiei, horretarako "antolamendu instituzionaletan behin eta berriz ageri den literatur aditu multzoaz eta zenbait erakunde gremialen dependentsiaz" baliatuz.



Horrekin batera, Jon Alonsok ARGIAko Urtekarian salatutakoaren haritik, "zenbait teknikari, kritikari eta epai-mahaikok osatzen duten literatur sistema kudeatzen duen multzo horrek, irregulartasunak egin eta ontzat ematerainoko jokabidea erakutsi" izana txarretsi dute manifestua izenpetu dutenek.

Azken urteetan Euskadi Sariak behin baino gehiagotan izan dira polemika iturri. 2003an Koldo Izagirrek, itzulpengintza alorrean finalista zelarik, uko egin zion onespren agiria sinatzeari eta sarietatik kanpo geratu zen. Hurrengo urtean Xabier Montoia eta Jon Alonsok ere uko egin zioten onespren agiri bera sinatzeari, baina epaimahaiak beren obrak aintzat hartzea erabaki zuen. 2005ean berriz, Alonsok duela gutxi aldizkari honetan eskainitako elkarrizketan azaldu bezala, onespren agiria baztertzea erabaki zuten epaimahaiakide eta instituzioek.

Jaso astero Argia etxean

Abantaila ugari izateaz gain, Harpidedunen Guneako kide ere izango zara

Urtebeteko harpidetza
2007ko prezioak
130€ Hego Euskal Herrian
160€ Ipar Euskal Herrian

harpidetza eskaera

Izen deiturak:

Helbidea: Posta kodea: Herria:

Herrialdea: Jaioteguna:

N.A./I.F.K.: Tel./Faxa: e-posta:

Ordainketa mota: ☐ Bankuz

☐ Taloiez

☐ Transferentziaz KOMUNIKAZIO BIZIAGOA S.A.L.ren kontura (ARGIA): 3035 0036 14 0360048647

Bankuz ordaintzekoek betetzeko soilik

Banku edo aurrezki kutxa:

Titularra: N.A./I.F.K.:

Titularraren helbidea: Titularraren telefonoa:

Entitatea: Sukurtsala: K.D.: Kontu zenbakia:

Data: Sinadura:

aukeratu zure engi etorri eparia



"Gartxo" komikia



"Lauburua" mahai-jolasa



"Txoriak txori" lamina



%25eko beherapena
ikasle bazara*



ARGIA

Bete zure datuak eta bidali helbide honetara: 142 P.K. - 20.160 Lasarte-Oria

Denbora-pasak

ANA ZAMBRANO

Hitz gezidunak

DAUKAGU DIRUA GORDE		ZEHARO, ARRAS NORI ATZIZKIA		UKATZEKO EGUZKI		LISTUA OSO, GUZTIZ		BARAZKI MOTA		PARTIDEA, LAGUNA HERRI HIZ- KERAN, BADA		EGUR BAKARRIK, SOILIK	
								OHAR LINUAREN HAZI					
MINTZAK GAREN HAUEK					5 DA NIRI								
		BIZKOR ERITREAKO HERRITAR				ABANTZU, KASIK UTOPIARI DAGOKIONA			OMEN OIHAL FIN ETA GARDEN			1	
ITXI	BIZKAIKO HERRIA EKOIZTU			ITSAS ARRAIN SORTERRI					OPIL TEODORO..., IDAZLE FRANTSESA				
					DEBEKU, GAITZESPEN ANIMALIA POZOITSU					KONTSONAN TE ERREPI- KATUTA KAFEA			
MODU ATZIZKIA SENDU, IRMO		4 A, E, I...											
				PUTZU (ALDERAN- TZIZ) NIREA					KILOA NORBAIT		BOROA AZTERKETA MOTA		
3 SARRERA							DONOSTIAKO AUZOA LOTAN (AL- DERANTZIZ)						
		GIZONEZKO IZENA LATA A BARIK						NAFARROA- KO IKASTO- LAK BI				AZKEN ETA HIRUGARREN BOKALAK	
LANDARE MOTA ALEGIAZKOA					OLIO ASKO DUENA LITROA								
								2					

Nafarroa Beherea

1 Nafarroa Behereko gailurrik garaiena (1.466 metro). Irati basoaren Mendebaldean kokatua dago, Zuberoa eta Nafarroako mugan.

2 Europako oihan handienetakoa da, luze-zabalean 6.520 hektareako azalera du. Izeidi, pagadi, pinudi eta artadi ugari eta fauna aberatsa du.



3 Ipar Euskal Herrian Jatorri Izendun ardo bakarra bertakoa da.

4 Donamartiriko haitzuloa.

Isturitzeko haitzuloaren ondoan dago, Gaztelu muinoan. Hormetan hamar animalia irudi ditu; bat grabatuta eta bedertziz pintatuta: ahuntzak, zaldiak eta bison-teak.

5 Bertsolari baxenafarra (Urepele, 1920-76), lirikoa eta poetikoa, serioztasuna eta malenkonia erabili zituen anitzetan; familia, baserria, fedea eta naturari buruz kantatu zuen. Mattinek eta biek Ipar eta Hego Euskal Herriko bertsozaleak elkartu zituzten.

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

ARGAZKIAK ETA TESTUA:
GORKA AZKARATE

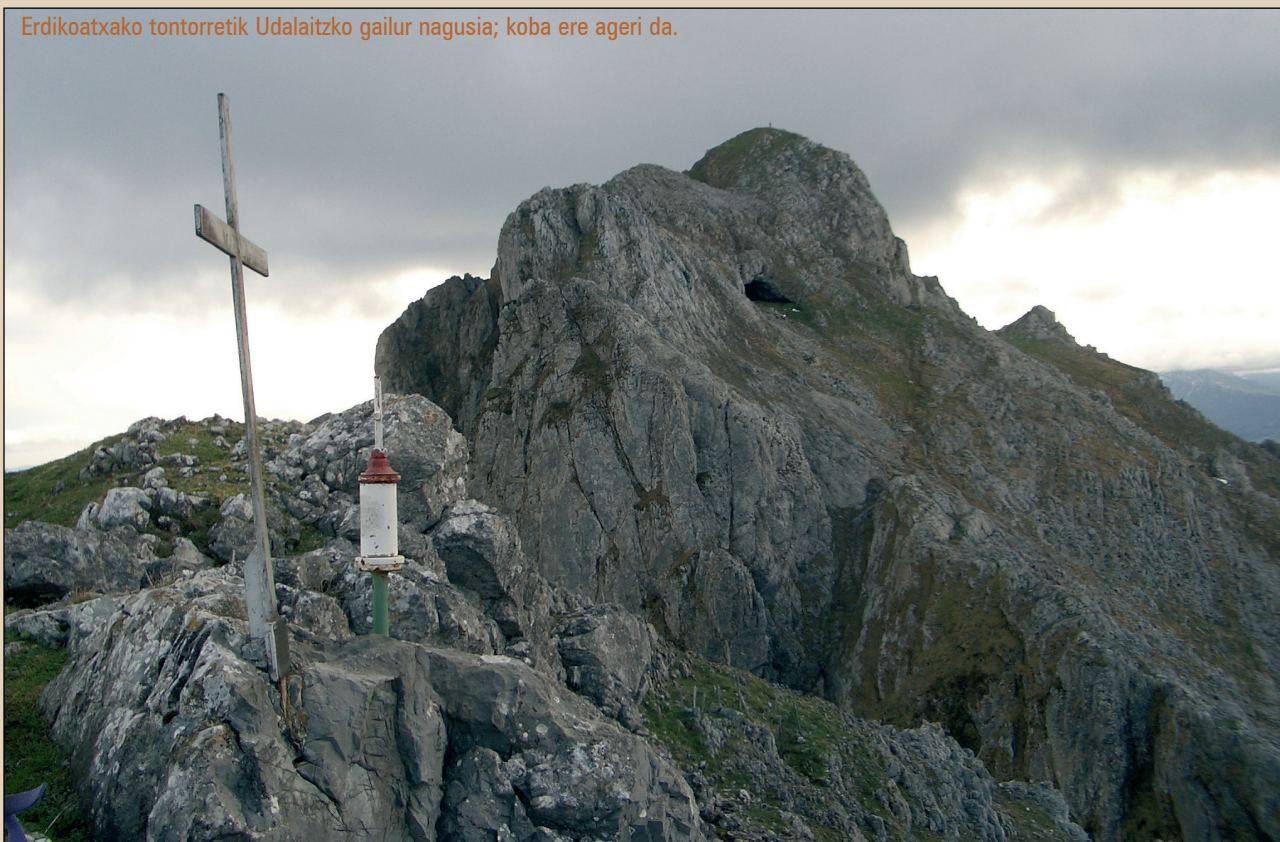
Gipuzkoa-Bizkaia muga (III)

Udalatx itzulia

Besaideko Mugarria

Amaitzera doa Gipuzkoa-Bizkaia mugan barrena osatzen aritu garen zeharkaldia; Debatik irten eta Eibarren amaitu zen lehenengo etapa, ondoren Elgetako mendi esanguratsuenak bisitatuz ibilbide zirkular paregabea marrazteko. Elgeta eta Intxorta gailur magikotik hurbil dagoen Kanpazarreko lepoan hasi eta bukatuko da hirugarren eta azken saioa. Merezi moduko amaiera emango zaio, gainera, zeharkaldiari; zein eta Udalatx (Udalaitz) gailur malkartsua, Besaideko hiru aurpegidun mugarritik igoaz. Izan ere Udalatx bera da, askoren ustez, Araba, Gipuzkoa eta Bizkaia banatzeko naturak jarritako mugarria. Igoera handia hastera doa...

Erdikoatxako tontorretik Udalaitzko gailur nagusia; koba ere ageri da.



Ez dugu, oraingoan, kilometro asko ibili beharrik izango; dozena bat pasatxo baino ez. Lehenengo etapan hogeita bost eta bigarrenean hamazazpitik gora ibili ditugula kontuan hartuz. Hala ere, zeharkaldi guztian ez bezalako mendi malkartsu bat igotzea proposatzen da hirugarren eta azken txango honetan, Durangaldeko haitzetan lehena –edo azkena– den Udalatx, alegia. Arno, Kalamua, Azketa, Urko, Egoarbitza, Erdella eta Intxorta igo ditugu, besteak beste, aurreko jardunaldietan, baina kaxko horiek guztiek ezin diote, Udalatxeko edozein aurpegik egiten duen moduan, mendizaleari erronkarik jo. Jakina da Durangaldeko mendiak, oro har, malkartsuak direla oso, eta ez direla batere ailegaerrazak. Anboto, Alluitz, Untzillaitz edo Mugarra joatea besterik ez dago hau egiaztatzeko. Udalatx ere, mendizerra guztia bezala, zeharo malkartsua da.

Kanpazarren hasiko dugu txangoa; jai egunetan, uda partean batez ere, jende ugari hurbildu ohi da Kanpazarreko lepoan dauden mahai eta erretegiak, hango pagadiaren abaroen bazkari legea egitera. Kanpoan bazkaldu nahi ez duenak, errepidearen albo batean dagoen ostatuko jakiak dastatzeko aukera ere badu. Gipuzkoa eta Bizkaia (Arrasate eta Elorrio) lotzen dituen GI-632 / BI-632 errepidea igarotzen da Kanpazar gainetik, eta bailara hauetan dagoen industri jarduera oparoak eraginda, auto eta kamioien igarobide garrantzitsu bilakatu da lepo hori azken hamarkadetan.

Gipuzkoako Birako margo ikur zuri gorriak topatu eta beraiek jarraituz osatuko dugu Besaiderrainokoa. Bide zabala eta igoera gogorrik gabea da haserakoa; lasaia, giharrek poliki-poliki berotzen joateko aproposa. Sarritan, hori bai, lokaztua egon ohi da. Elorrioko haraneko ikuspegi panoramiko paregabeaz gozatu ahal izango dugu hastapeneko zati honetan, baita isurialde honetara amiltzen diren Udalatxen pareta bertikalen ikuspegiarekin ere.

Bidean aurrera goazela, bidegurutze batera helduko gara;

margo ikurrek ezkererantz jotzen dute, baina guk eskuineko bidexka hautatuko dugu, eta bizkor-bizkor Santa Luziako muinora iritsiko gara; bertan izen bereko ermita bisitatzeko

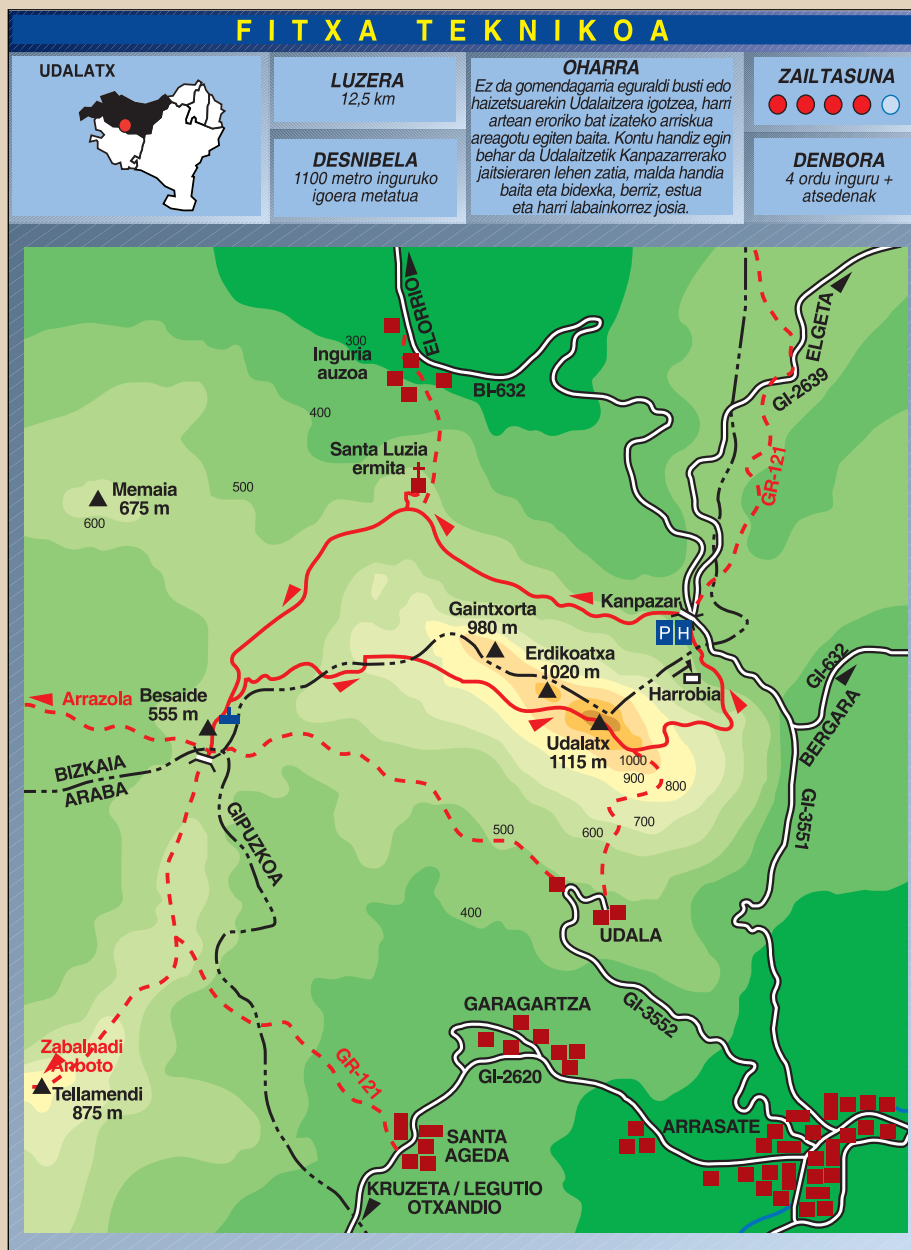
Santa Luzia ermita muino estrategiko batean dago, artadi eder batek ia guztiz irentsirik. Ermitak aterpea du hegalean

asmoz. Muino estrategiko batean kokatzen da Santa Luzia ermita, artadi eder batek ia guztiz irentsirik daukan muino batean, hain zuzen. Ermitak aterpe moduko bat du hegalean, egu-

raldi txarrak ustekabeen harrapatuz gero bertan gordetzeko aukera eskainiz. Artadi itxiaren baimenarekin, zirrikitu bat aurkitu eta Udalatx harri puskarantz zuzenduko dugu begirada. Ondoren, atzera bidegurutza itzuliko gara Besaideko bidearekin berriz bat egin eta aurrera jarraitzeko.

Besaideko lepoa

Besaideko lepoa hurbil dugu dagoneko; Udalatx inguratzen ari gara GR-121 bideari jarraiki eta gutxi falta da Araba, Bizkaia eta Gipuzkoako muga zehazten duen puntura heltzeko. Aurretik, Arrasateko Udala auzotik abiatu eta Udalatx zeharkatuz datorren bidearekin egingo dugu





Anboto, elurrez zipriztindua, Udalatxeko kobatik; eskuinean Udalatxeko tontorra eta antzinako ermitategia, gurutzea dagoen talaiaitik.

topo, iturri baten alboan. Hemendik oso gertu dagoen Besaideko monumentua bisitatu ondoren, puntu honetara itzuliko gara berriro Udalatxeko maldei aurre egiteko. Udala auzora eraman gaitzakeen bidea egon badagoela jakitea garrantzitsua da, aurrez egindako planak aldatu

beharko balira-edo. Azken maldatxo bat igo eta mendian hildako mendizaleen oroimenez 1955. urtean eraikitako monolitara helduko gara: Besaideko muinoan gaude.

Besaideko gainetik, Durangaldeko mendien ikuspegi paregabeaz gozatu dugu: Orisol, Izpizte, Tellamen-

di, Anboto, Alluitz, Aitz-txiki, Untzillaitz, Mugarra... Bestaldean Arrasate menderatzen duen Murugain ageri da eta, honen atzean, Aloña, Aizkorriko gailurreria, Orkatzategi, Amuategi, Mugarriluze, Elgeamendi, Kurutzeberri... Eta, nola ez, jarraian igoko dugun Udalatxeko hegi mal-

Besaideko monumentua



Araba, Bizkaia eta Gipuzkoak Besaiden egiten dute bat; hiru aurpegidun mugarrria da, beraz, Besaidekoa. 1955eko urriaren 30ean, zendutako mendizaleen oroimenezko monumentua bedeinkatu zuten Besaideko muinoan. Eta ordutik, urtero-urtero, oroimen edo gomuta eguna ospatzen da leku honetan, urtean

zehar mendian hildako mendizaleak gogoratzeko.

Besaideko mugarrria, finean, Euskal Herri osoko mendizaleen elkarte puntua, ikurra, da. Monumentuaren sustatzaileak Angel Sopeña, Jose Luis Sopelana eta lagun talde txiki bat izan ziren; 1953. urtean, bost euskal mendizale zendu ziren Mont Blanc-en, eta kolpe gogor honek eragin zuen Besaiden monumentua eraikitzeko asmoa. Istripu horrek bereziki kolpatu eta hunkitu zuen euskal mendizale-tasuna. Bide batez, monumentua eraikitzeak, 1924. urtean Euskal Mendizale Federazioa sortu zenetik mendian desa-

gerturiko 46 mendizaleak nolabait omentzea ere ahalbidetu zuen.

Monumentua kokatzeko euskal lurralde gehienetatik gertu xamar zegoen kokalekua nahi zuten sustatzaileek; aldi berean ederra eta iristerraza zena. Besaideko muinoak baldintza horiek guztiak betetzen zituen. 65.000 pezetako aurrekontua izan zuen monumentuak (53 urte lehenago Gorbeako gailurrean eraikitako estreinako gurutze erraldoi haren kopuru berbera, kasualitatez). Mañarian mendiari erauzitako harriez eraiki zen monumentua, eta 1955eko urriaren 30ean inauguratu.

1980an, hogeita bost urte bete zituen Besaideko monumentuak, eta zenbait ekitaldi bereziz ospatu zen urtemuga. Mila lagunetik gora hurbildu omen zen, ospakizunetako egun nagusian, Besaiden meza entzun eta erromeria giroaz gozatzeri. Angel Sopeña historikoak ez zuen, emaztearen debekuz (diotenez), bertaratzerik izan. Urte eta erdi geroago hil zen bere garaian punta puntan ibili zen mendizale eta eskalatzaile bizkaitarra. 1991. urtean, Besaideko bigarren monumentua inauguratu zen, muinoaren behekaldean, lehendik zegoenarengandik metro gutxira. Gaur egun, 300 bat lagun biltzen dira urtero iraileko hirugarren igandean ospatu ohi den elkarretaratzera; izan ere, urtero baitaukagu, tamalez, nor gogoratu.



Durangaldeko mendiak eta Durangoko ibarra, Udaltxeko azkeneko maldetatik. Besaideko monumentua ere antzematen da behean.

kartsua. Besaideko monumentu biak bisitatu, atsedeen hartu eta eguneko igoera gogorrena hasten den lekura itzuliko gara.

Udalatx

Hortzak estutu eta pauso lasaiaz ekingo diogu Udaltx igotzeari; bostehun metroko igoera daukagu aurretik eta garrantzitsua da erritmo egokia aurkitzea haserako metroetan. Bidexka basoan barneratuko da, sigi-saga, eta harri pilatxo edo kairnak jarraituz egingo dugu gora, urrats bakoitzean mendiari metroak kenduz. Basotik irten eta Pozutxuetako lepoakara helduko gara, harri pilatxo nabarmen batez seinatuta. Pozutxuetako igarobidera ailegatzeko asmatzea bereziki garrantzitsua izango da isurialde honetatik jaitsi nahiko bagenu. Hemendik aurrera, Udaltxeko eremu basati eta malkartsuean egingo dugu aurrera.

Mendizale trebatuenak, Udaltxeko gailurreria osoa egiten saia daitezke, Gaintxorta eta Erdikoatxa puntak igoz, Udaltxeko gailur nagusira heldu aurretik. Hemen proposatzen den ibilbideak, zeharkaldia egiten du, gailurreriako eremu arriskutsuenak saihestu eta igoera seguruagoa osatzen du. Bidexkak gora egingo du,

edozein kasutan, atsedeen gabe, eta kosta egingo zaigu metroak irabaztea. Igo ahala, harriak ugaltu egingo dira bidean, eta kontu handiz eman beharko dugu pauso bakoitza. Udaltxeko koba begiz jota, bertara egingo dugu zuzenean. Koba hau Udaltxeko gailur nagusiaren errailetan dago,

Udaltxeko koba gailur nagusiaren errailetan dago, bertatik gailurrera minutu gutxi beharko ditugu

eta minutu gutxitan igoko gara kobatik gailurrera. Koban geldialdixoa egiteak ordea, merezi du benetan; dena esan behar bada, babesa da zulo hau koba baino gehiago, ez baitu sakonera handirik. Edonola ere aterpe egokia da eguraldiak txarreraren eginenez gero. Azken ahalegintxoak eta Udaltxeko gailurrera helduko gara. Ikuspegia ikaragarria da norabide guztietan, eta erraz ezagutuko dugu Araba, Bizkaia eta Gipuzkoako mendi andana. Gailurrean dagoen orientazio mahaia begira orduak pasa ahal dira, eguraldia lagun, norabide guztietara begira.

Kanpazarrera jaitsiera

Kanpazarreko lepora ematen duen isurialdean behera egin aurretik gailur nagusia baino beheraxeago dagoen gurutzera joko dugu. Gurutze hau Deba garaia menperatzen duen talaia paregabea da. Arrasate ageri da, nola ez, behean. Metro batzuk beherago, Udala auzora jaisten den bidea utzi eta ezkereruntz egiten duen bidexkari lotuko gataizkio –margo ikur horiak–, Kanpazarrera jaitsi asmoz. Malda bortitzak beldur pixka bat sor dezake agian, horregatik patxada hartu eta kontu ibiltzea komeni da. Harri leuna eta lohia nahasten dira malda honetan askotan, eta arrisku handirik ez dagoen arren, laprast egin eta eroriko bat izateko aukerak izan badira. Galdu behintzat ez gara egingo bidea garbia da eta. Poliki-poliki metroak galduko ditugu, Kanpazarreko mendatetik gertu dagoen harrobia saihestuz, harik eta lepora heldu arte. Txangoaren azken metroak egiten ari garela ohartuko gara, zeharkaldi ederra amaitzera doan seinale. Oraindik, zorionez, asko dira ezagutzen ez ditugun gure mendiak; Kanpazarrera iritsi eta botak askatzeari ekin bezain laister, irudimena lagun, hurrengo zeharkaldia prestatzeari ekingo diogu. ■

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

KLIMATOLOGIA

Berotegi efektuaren osagarri

AURREKO ASTEAN berotegi efektuaren nondik-norakoak aipatu genituen. Orain arte berri gehienak berotegi efektua zuzenean sortzen duten gaien ingurukoak izaten dira eta inork gutxi hitz egiten du zeharkako bideetatik gerta daitezkeen eraginei buruz. San Diego, Kaliforniako unibertsitateko (AEB), V. Ramanathan ikerlaria Lurraren iluntasuna aztertzen ari da eta orain arte aztertutakoak eragiten dizkion gogoeten berri eman du orain gutxi.

Lurraren iluntasuna kontzeptuarekin Lurrak eguzki izpiak islatzeko duen ahalmena neurtu nahi da. Elur eroriberriak eta hainbat hodei motak, esaterako, jasotako izpien erdia



V. Ramanathan ikerlaria (ezkerrean) Paul Crutzen lankidearekin.

baino gehiago islatzeko ahalmena dute. Itsasoak, aldiz, %5 baino ez; Lurrak eta atmosferak batera, batez beste, izpien %29 islatzen dutela uste dute ikerlariek. Oro har elementu argiek edo kolore zuritik hurbil daudenek izpiak islatzeko ahalmen handia dute; kolore ilunak dituzten elementuek izpiak xurgatzeko joera dute.

Laburbilduz, esan daiteke izpiak islatzeak Lurra hozten laguntzen duela eta izpiak xurgatzeak, berriz, Lurra berotzen du. Gizakiak, joan den mendean, partikula pilo bat isuri zuen atmosferara, eta horien eragina izpiak islatzea izan da. Eta ondorioz Lurra hozteko bidean jarri da.

Horregatik guztiagatik, Ramnathan-ek zera dio: "Joan den mendean Lurraren iluntasuna handitu egin zen atmosferara isuritako partikulak medio eta aldi berean berotegi efektua handitu egin zen isuritako gasen eraginez. Beraz, efektuak banaka hartuta, errealki

O s a s u n a

JABIER AGIRRE

Ez omen dago harremanik minbizia eta sakelakoaren artean



Sakelakoak agertu ziren arte telefonoa erabiltzeak ez zuen kezkarik eragiten.

eta leuzemien agerpenaren artean, ezta sakelakoa erabili eta buruan nahiz lepoaldean tumoreak garatzearekin.

Aztertutako pertsona batzuek izan dute minbizia, noski, baina sakelakoen erabiltzaileen artean antzemandako minbizi kasuak populazio orokorrean diagnostikatutako neurri bertsuan agertu dira, *Journal of the National Cancer Institute* aldizkarian argitaratutako lanean

ikusten den bezala. Lan horren emaitzen arabera, sakelakoa erabiltzen dutenek ez dute garuneko, begietako edo guruinetako minbizia, nahiz leuzemia, izateko arrisku handiagorik.

Sakelako telefonoen erabilera hedatu zenetik, ikerketa ugari egin dira aparailu horien eremu elektromagnetikoen tumoreen agerpenarekin loturarik ba ote duten argitzeko. Ikerketa gehienek sakelakoak eta kalte genetikoak lotzen dituzten susmoak baztertu dituzten arren, zalantzak ez dira erabat uxatu. Erresuma Batuko gobernuak esate baterako deien denbora mugatzea gomendatzen du prebentzio neurri bezala. Gainera umeek sakelakoa premiazkoa denean bakarrik erabili dezaten aholkatu du.

Erresuma Batuan egindako azkeneko ikerketa nagusiak garuneko tumorea zuten 906 gaixorekin ikerketa egin zuen lau urtez eta pertsona horiek azken urteotan izandako ohitura telefonikoak beste 1.726 boluntario sanoren ohiturekin konparatu zituzten. Kasu bakar batean ere ez zen ikusi sakelakoak gaixotzeko aukera handitzen zuenik. Dena dela tumoreak sarriago agertu ziren gaixoak telefonoz aritzeko erabiltzen zuen buruaren aldean. Kasualitatea edo kausa/efektua ote zen ez zuten argitu ikertzaileek.

JAKOBA ERREKONDO

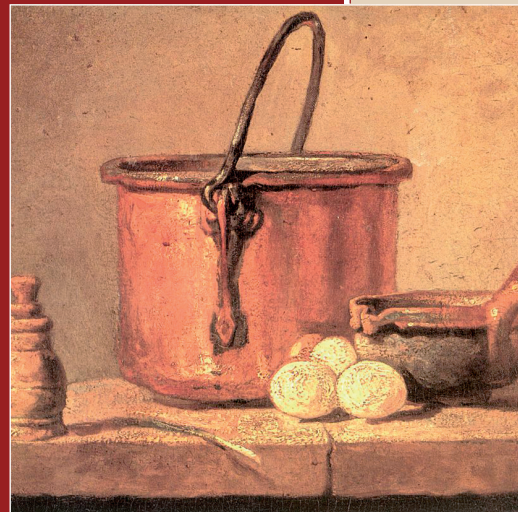
mandio@zerain.com

Miseriak indar hartzea

SOROKO lurreko kobre eskasiak zikirio-ainoa bezala beste kalte ugari sor dezake. Zikirioaren lera berean garia, garagarra eta artoa dira eskasi horri sensibleenak baina luzerna edo alpapak, azenarioak, tabakoak, erramolatzak gorriak, zitrikoek, urazak, espinakak, arrozak, oloak eta tipulak bereak eta bi sufritzen dituzte.

Kobrea oinarritzko osagaia da landareen egunerokoan. Argiaren energia erabiliaz jakiak jangarri egiteko kakoa den klorofilaren eta ehunak gogortzen dituen ligninaren sortuntzan beharrezkoa da eta enzima ugariren parte da, besteak beste. Izpi bat besterik ez, baina behar beharrezkoa da lurrean.

Lehenengo mendearekin batera landareen jaki nagusiak Nitrogenoa, Pospoloa eta Potasioa zirela eta, nekazaritza intentsiboaren hastapen, N-P-K hirutasun santuzko ongarri kimikoen zabalkundea abiatu zen. Iraultza dezentekoa. Eta hobe beharrez, etekinak gehitze aldera bota eta bota, lurra ongarritz itotzen da. Itolarririk horretan N-P-K desdetxak desoreka dakar lurra-landarea sistemara eta maila apalagoan baina beharrezko diren beste jaki ugari kateatu egiten dira, landareak hartu ezinik. Eta miseriak indarra hartzen du. David Thomas geologo eta kiropraktikoak N-P-K gehiegiak laranjatan %75eko kobre eskasia zekarrela zioen. André Voison agronomo frantziarrak kobre eskasi hau eta minbiziaren arteko lotura ikertu eta 1960an, dabe-neako, *Lurrak, larreak eta minbizia* liburuan argitaratu zituen bere ondorioak. Gaitz honen aurrean kobreak duen babesle lana aitortu zion 1988an C. Bellapartek. Miseria guztiak geuregan bukatzen direla ikasten dugunerako...



Kobrezko pertzara sartu aurretik izan behar dute mineral horren berri barazkiek eta zerealek.

Pirinioak, elurtuta, satellite batetik egindako argazkian.

gertatu den berotegi efektua ezkutatuta geratu da Lurraren iluntasunaren eraginez".

Gainera, azken hamarkadan asko kontrolatu da, herrialde industrializatueta behinik behin, atmosferara isuritako partikulen kopurua eta industrializazio bidean dauden herrialdeetan ere gero eta kontrolbide hestutagoak izango direla aurrikusi daiteke. Beraz, pentsatzekoa da Lurraren iluntasuna pixka bat jaitsi egingo dela datozen urteetan. Horrek eguzki izpi gehiago xurgatuaraziko dio lurrazalari eta ondorioz berotegi-efektua areagotu egingo da.

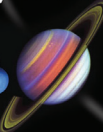
Baieztape hori ez da zientifikoki eztatadaezina. Ramnathanen teoria bere horretan onartzeko faktore asko aztertu behar dira. Susmoa plazaratzea zuzena da ordea, izan ere, aipatu ikerlariak orain 30 urte iragarri baitzuen gaudeneko hamarkadan nabaritzen hasiko ginela berotegi efektua. Eta jakina denez bete betean asmatu zuen. ■

Ossoue glaziarra Vignemaletik. Izotz masek eguzki izpiak islatzen dituzte, lurraren berotzea motelduz.



Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Ikerketa



Erremintak

Soluzioak



Zerbitzuak



Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Denboraren makina

NAGORE IRAZUSTABARRENA

Osaba Oscar

LOS ANGELES (AEB), 1927. Biltmore hotolean zinema sektoreko hainbat profesional bildu zen Arte eta Zientzia Zinematografikoen Akademia sortzeko. Filmen errealizazioan kalitate kultural eta tekniko zaintzea zuten helburu eta horregatik, hurrengo urtean, lan onenak saritzeko erabakia hartu zuten. Metro Goldwyn Mayereko eszenografo Cedric Gibbonsek diseinaturako estatuatxo emango zitzaien arlo ezberdinetako profesional onenei.

Garai hartan Margaret Herrick Akademiako liburuzaina zen; gerora zuzendari izatera iritsiko zen. Oscar izenaren jatorria ez dago garbi, baina diotenez, Herrickek estatuatxo ikusi zuenean bere osaba Oscarren antza zuela bota omen zuen. Geroztik, Akademiako kideek, modu informalean Oscar esaten zioten sariari. 1934an azaldu zen izena lehen aldiz prentsan; Sidney Skolsky kazetariak aipatu zuen bere zutabea, Katherine Hepburnek jasotako sariari buruz hitz egitean –Katherine Hepburnek 4 sari irabazi zituen guztira eta emakumezko aktore onenaren kategorian oscar gehien jaso dituen da—. Bost urte geroago, 1939an, mundu guztiak Oscar esaten ziela ikusita, Akademiak izena ofizialki erabiltzea erabaki zuen.

34 zentimetro eta 4 kilo inguruko saria brontzezko pieza solidoa zen hasieran eta ez zuen egungo diztira-rik. Gaur egun metal aleazio berezi batekin egiten dute eta urrezko bainu pulituak ematen dio diztira. Aldaketarik nabarmenena, ordea, II. Mundu Gerrako urteetan jasan behar izan zuen Oscarrak; metal eskasia zela eta, 1942an, 1943an eta 1944an igeltsozko estatuatxoak banatu zituzten.

Sariak emateko zeremoniak hasieratik izan du oihartzun mediatikoa. 1928ko lehen zeremonia hartan, ordubete zuzenean emititu zen irra-



Igandeko ekitaldia iragartzen duen afixa.
Aurtun 79. aldiz banatuko dira osaba
Oscarren antza duten estatuatxoak.

tian. 1944tik aurrera ekitaldi osoa entzun ahal zen irrati bidez. Telebista emisioa 1953an egin zen lehen aldiz eta urteak joan ahala mundu mailako audientzia gero eta handiagoak lortzen joan da.

Ia 80 urtetan guztira 2.300dik gora estatuatxo banatu dira. Baina, glamourra eta mundu mailako oihartzuna alde batera utzita, askok zalantzan jartzen du 2.300 sari horiek Oscarren hasierako xedeari eusten ote dioten, hots, lan onenak saritzen ote dituzten. Film sarituen artean *Titanic* eta *The Lord of the Rings* daude, biak hamaikana estatuatxorekin; bere garaian, ordea, *Citizen Kane* Orson Wellesen maisu lanak gidoi orijinal onenaren saria baino ez zuen jaso. Eta Fritz Lang, Ingmar Bergman, Federico Fellini, Alfred Hitchcock, Akira Kurosawa, Stanley Kubrick eta Martin Scorsesek ez dute inoiz zuzendari onenaren saririk merezi izan, Akademiako kideen ustez. ■

ARRASTOAK

BRITISH LIBRARY^k *Turning the Pages* programa berritzailea ipini du sarean hainbat libururen originalak eta eskuizkribuak kontsultatu ahal izateko. Programa honen bitartez kurtsorea mugitze hutsarekin pasa daitezke liburuen orriak. Programaren 2.0 bertsioa urtarilaren 30ean eman zuten argitara.

www.bl.uk/onlinegallery/ttp/ttpbooks.html helbidean dago zerbitzu hau eta besteak beste honako obrak kontsulta daitezke: Leonardo Da Vinci eta William Blake-ren ohar koadernoak, Mozarten egunerokoa, Europako lehen atlasa, Mercatorrek 1570 inguruan bildutakoa, Jane Austen-en gaztetako eskuizkribua, Vesaliusen XVI. mendeko anatomia lana... Inoiz inprenta batetik ateratako libururik zaharrena omen dena ere bertan dago; *Diamond Sutra* izena du eta Txinan inprimatu zuten 868. urtean.



Urrezko Haggadah XIV. mendeko eskuizkribu ilustratua da British Libraryk sarean ipinitako zerbitzuan kontsulta daitekeen lanetako bat.

Jaime Tapia

Bilbo, 1962. Zuzenbide Ekonomikoan doktorea. Arabako Auzitegi Probintzialeko epailea. Demokraziarako Epaileak –Jueces para la Democracia (JpD)– elkarteko bozeramailea da. Hamalau urterekin hasi zen euskara ikasten, baita hizkuntz juridikoa poliki ikasi ere. ETak hil zuen Jose Maria Lidon epailea irakasle izan zuen: “Epaile konprometitua eta aurrerakoia zen. Ikaragarria izan zen bere hilketa. Hala ere, nik terroristen eskubideak defendatu behar ditut, sarritan beste muturrekoen irainak jasan ditudan arren”. Bizkartzaineekin dabil.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Jon Rodriguez

«Epaileok ez gaude bake prozesuan, gure lanean ari gara»

Ezkertiarra eta aurrerakoia definitu zaigu Jaime Tapia: “Baita euskalduna ere. Euskalduna sentitu naiz nerabegarotik. Euskara ikastea herri honetako partaide izatearekin lotzen dut”.

Espainiako Estatuaren Zigor Kodea gogortu zuen Jose Maria Aznar presidente ohiaren garaia gogoratu dugu solasaren abiaburuan: “Garai gogorra izan zen. Pentsaera bakarreko joera indartu zen eta aurrerakoia garen epaileok adierazpenak egiteko une zailak pasa genituen. Legediaren aldetik lege atzerakoia

indartu ziren: zigor prozeduraren legea zaildu zen, baita, orobat, zigor zuzenbidea ere”.

Mariano Fernandez Bermejo Espainiako Justizia ministroa izendatu berri dute. Zer deritzozu izendapenari?

Fernandez Bermejo ez da PPrentzat egokia, jakina. PPK bere ildoko bat nahiago zukeen. Gobernuak hautatu badu, meritua eta gaitasuna dituelako izango da. Bermejoren ibilbide profesionala ezagututa, kargua betetzeko aukera ona iruditzen zait. Baina kar-

guaren mugetan ariko da, ez da harago joango. Bere nortasuna emango dio karguari, beste zeregin gehiagorik ez. Epaitegietan independentzia eta inpartzialtasuna dago.

Alabaina, bizi dugun gatazka politikoa hizpide, zein neurrian eragiten dute epaileen jarrerak bake prozesuan?

Ez dut uste berez eragiten dutenik. Esaterako, ezker abertzaleko zenbait pertsonaren ustez eragin dugu, nik uste ordea, bake prozesua ondo finkatuta badago, eta aipatu dudana espa-



"Ibarretxe lehendakariaren kasua Espainiako Auzitegi Gorenera iritsitakoan bertan behera geratuko da".

graduak eman ditza-
ke Gobernuak. Batzuen ustez, makro-sumario batzuk zuzenak ez direlako Gobernuak mahai azpiko lana egin behar luke, baina Gobernuak ezin du justizian sartu. Egokiena biolentziarik gabeko egoera batera iristea da, ondoren politika alorreko neurriak hartu ahal izateko, betiere gizartearen oniritziarekin. Atxilotetak direlako ez da aztoratu behar, justiziak bere bidea jarraitu besterik ezin du egin.

Gertaerek eragin dute. Zuk nola bizi izan zenuen, adibidez, Barajasko atentatua?

Pena handiz, noski. Pertsonalki ari naiz, herritarra naizen aldetik. Nire esperantza zapuztu egin zen, baina guk epaileok gure lanarekin jarraitu behar dugu. Su-etena izan edo apurtu bada ere, berdin jokatu behar dugu. Alegia, zenbait hedabidek orain gogorragoak izan behar dugula diote. Inondik inora ere ez. Horren aurka naiz guztiz. Zuzenbidearen Estatuak bere osotasunean jardun behar du, terroristen eskubideen bermatze lanetan barne.

Zer iritzi duzu 18/98+ auziari buruz?

1998 izenean ageri denez, denbora gehiegi pasa da, ez da egokia justizia egiteko bidean. Prozedura akatsak ere baditu antza, instrukzio lana ez bide zen ondo egin. Horrek guztiak zalan-
tzak sorrarazten ditu. Zuzenbidearen arabera eta kasuaren muinean errepara-
ratuz gero, zenbait absoluzio eman daiteke. Fiskaltza *Egunkariaren* kasua artxibatzea aztertzen ari da. Fiskaltzak

ez badu argudiorik ez delitu aztarnarik ikusten, zentzuzkoa iruditzen zait auzia bertan behera geratzea.

Garzon epailea modu malguagoz jokatzeko ari dela diote batzuek.

Garzon haizeak nora zapiak hara aritu ohi da zuzenbidearen jardueran.

Haize politikoak joa beraz?

Boterean nor dagoen arabera mugitzen ote den, esan nahi dut. Batzuetan honela pentsatzen duela dirudi, bestetan hala. Bere bizitza profesio-
nala ez da lerro bakarrekoa izan, bere ego handiak jardun profesionalean gehiegi eragin omen du.

Epaileek egoa tinko kontrolatu behar duzue, beraz.

Dudarik gabe. Areago, epaileok ez dugu legearen arabeko etika kode bat, baina zenbait lekutan kode moduko bat agertzen ari dira, hau da, sosegua eta erantzukizuna landu, eta pasioak alde batera utzi beharra iradokitzen dizkigun kodea.

Ibarretxe lehendakariaren auzipetze kasua dago epaitegietan. Nola ikusten duzu berau?

Demokraziarako Epaileak (JpD) elkartearen iritziz, zuzenbidearen arabera, lehendakaria auzipetzeko erabakia ez dago ondo argudiatuta ez behar bezala arrazoituta. Auzitegi Gorenak Zapateroren aurkako kereila –Manos Limpiasek ezarria– aztertu eta absolutu du, beraz, EAEko EAEko Auzitegi Nagusiak erabaki bera hartu beharko luke Ibarretxeren auzian. Bestela ere, kasua Espainiako Auzitegi Gorenera iritsitakoan bertan behera geratuko da.

Batasuna alderdi politiko ohiaren auzia hizpide: lehendakaria eta PSEko Lopez eta Ares kideak Batasuneko kideekin edo Otegi, Barrena eta Petrikorena herritarrekin bildu ote dira?

Ikuspuntu juridikotik Batasuna ez da existitzen, juridikoki likidatuta dago. Nahiz eta Otegi edo Permachek esan Batasunaren izenean ari direla, Zuzenbidearen Estatuarentzat ez dira existi-
tzen, Batasunak ez du izate juridikorik, Alderdien legeak ez du onartzen. Demagun, zuk ez dakit zein elkarteko administrazioko zuzendaria zarela esan dezakezu, baina legeak elkarre hori

rru sozial horretako herritarrek benetan uste badute biolentzia terroristak ez duela politikan lekurik, epaileen erabakiek are gutxiago eragingo dute. Epaileok ez gaude bake prozesuan, gu gure lanean ari gara. Erabakiak hartzen ditugu, baina ez gara pentsatzen ari erabaki hau edo hura onuragarria edo kaltegarria ote den prozesuarentzat. Erabaki okerren bat egongo den? Kasuistika arlo guztietan dago.

Justizia eta politika "zirimola" batean murgilduta bide daude. Nola atera daiteke egoera horretatik?

Espainiako Gobernuak egin dezakeena egiten ari da, eta gizarte eragileek pentsatu behar dute epailetzak ez daukala politikan eragin beharrik. Zabalik dauden auziak gatazka gainditu ahala konponduz joango direla pentsatu behar dugu, auzien prozesuak agortu ahala. Gero, Gobernuaren esku izango da indultua ematea edo ez. Bake eta normalizazio prozesua ondo joanez gero, indultuak edo hirugarren

EPAILEEN NORTASUNAZ**“Ideologia daukagu, baina gure ideologiak mugak ditu”**

INGURU SOZIALAREN ARABERAKO EPAIEZ: Epailleok gure mugak ditugu, argi eta garbi. Legea inguruaren arabera interpretatu eta aplikatu daiteke, baina mugak betiere mugak dira. Urratu ezin daitezkeen mugak, edo ez erraz behintzat. Gizartearen ingurumaria kontuan hartu behar da, baina zaila da epailleok legez —batzuek uste duten bezala, eta oker uste ere— gura dugu-na egitea.

EPAILEENGANAKO PRESIOAZ: Eguneroko jardunean eta zigor prozeduretan ez dugu presiorik. Egia da, hedabide eta politikari batzuk saiatzan dira epailleen erabakiak euren nahietara eta helburuetara bideratzen, baina ez dute lortzen.

EPAILEEN IDEOLOGIAZ: Epaille batzuek kontrakoa esan arren, guk ere ideologia daukagu. Baina ideologiak mugak ditu gure lanean. Ezin dugu zuzenbidearen ikuspuntua alde batera utzi eta ideologia erabili, besterik gabe, guk nahi dugun erara erabakitzeke. Ezin da zuzenbidea okertu, malgutu agian, okertu ez.

PPREN ORBITAKO EPAILEEZ: Zenbait auzitegitan badaude eskuinekoak diren pertsonak, epailleak... kontserbadoreak dira. Baliteke ere, ideologia horretatik kargu horietarako aukeratu izana. Baliteke. Ideologia suma dakieke, baina ezin da epaille horiek zuzenbideaz egiten dituzten interpretazioetan antzeman.

EPAILEEN MALGUTASUNAZ: Malgutasuna oso murrizta da, eskasa. Kasuen araberrakoa, kasuz kasu, aztertu eta aplikazioa izan dezakeena. JpD-ren ustez, kasu batzuetan ezin da malgua izan. Pertsona batek delitua egin badu, egin du. Ez dago malgutasunik. Zenbait kasutan, badago 3 urteko kartzela zigorra jartzea edo 6 urtekoa, eta orduan aplikazioa Gobernuaren esku geratzen da [Iñaki de Juanaren kasua, azken epaiaren ostean], baina hori ere legedian dago.

deuseztatu badu, elkarte horren ize-nean zu ez zara inor. Beraz, bilera horietan ez da deliturik egin. Manos Limpiasek edo beste edonork gauza asko esan dezakete, baina juridikoki, izatekotan, Otegi eta gainerakoak ezker abertzalearen sentsibilitate bat ordezkatzan duten herritarrek dira.

AVT, Manos Limpias edota Ermuko Foroaren jokamoldeak nola baloratzen dituzu?

Espainiako Gobernuaren jarduera baldintzatzen ari dira, eta zigor prozedura horretarako erabiltzen dute. Orokorrean justiziaren jarduera eta politika baldintzatzen dute edo saiatzen dira oztopatzen... Nik Zapateroren —eta Ibarretxeren kasua berdin bukatuko da, esan bezala— kasuan Auzitegi Gorenaren erabakiarekin bat

“Oso zaila da zehaztea Haika-Segi erakunde terrorista den edo juridikoki legezko elkarte den. Ez da erraza, legez ez baitute ondo argitzen”

nator. Talde hauek legez burutu nahi dutena bete ezina da, alegia Ibarretxe espetxean sartzea. Egia da, hala ere, politikan eragitea lortzen dutela.

Nola baloratzen duzu Haika-Segi auziari buruzko epaia?

Auzitegi Gorenak atera berri duen bigarren epaia ez dut irakurri. Auzi konplexua da. Hiru epaile egotea, eta

bik alde batera ebatzi eta beste batek bestera... Oso zaila da kasu hauetan muga zehaztea Haika-Segi erakunde terrorista den edo juridikoki legezko elkarte den. Ez da erraza, legez ez baitute ondo argitzen legez kontrako elkarte den. Hainbat tratatutan badago horri buruzko zehazpen bat edo beste, baina terrorismo jarduera kasu hauetan zehaztea zaila da. Auzitegi Nazionalaren zenbait erabakitan ahultasunak daude. Epaia berriz ere irakurri behar dut, baina argudioen aldaketarik gabe epaia ez da logikoa. Akusazioak eskatuaren gutxieneko zigorra ezarri die gazteei —sei urtekoa— eta hori ere baloratu behar da.

Gazteek justiziaren aurrean beren burua entregatzeari zer deritzozu?

Agertu duten modua eta muntatutako espektakulua ez dut gustuko, ez da zuzena. Baina agertzea positiboa da. Denok nekatuta gaude, eta hobe da gazteek bide hori hartzea. Itxaropenarako bidea zabaltzen duen jarrera da, agian inozo samar ari naiz. Zapaterok optimista antropologikoa dela dio, eta ni optimista patologikoa naiz. Agian, gazte hauek praktikan urte bateko zigorra beteko dute, eta zigorra bete bitartean bake prozesua indartuz joango da, finean beste kasu batzuk baino errazagoa da.

Iñaki de Juana auzia ez da horren erraza...

Ez, ezta gutxiago ere. Gaizki hasi zelako. Fernandez Aguilar justizia ministroa Iñaki de Juanak libre irten behar zuenean, PPren eta hedabideen eraginez urduri jarri zen eta bere deklarazioek preso honen etorkizuna baldintzatu zuten nolabait.

Alegia, jarrera malguago batek ez lukeela Zuzenbidearen Estatuaren zentzua kolokan jarriko?

Ez. Auzitegi Nazionalak beste epai bat eman zezakeen. 12 urteko zigorra jarri zionean guztiz arrazoizkoa zen zigorra leunagoa jartzea edo absolbitzea. Helegitearen ondorengo erabakiak zer dioen ikusi behar dugu, baina nik hiru urteko zigorra izatea posible ikusten dut, eta ondoren bere egoera Gobernuaren esku gelditzea. [Elkarriketaren ondoren Auzitegi Gorenak hartutako erabaki bera aurreikusituen Jaime Tapia epaileak]. ■

Homo fabera hausnarketa premian

Martxoan beteko dira hiru urte Soziolinguistika Klusterra eratu zela. Hamazazpi erakunde dira bazkide eta baita 113 norbanako ere. Hizkuntza normalizazio prozesuan, ezagutza soziolinguistikokoaren ikerketa eta zabalpenerako gunea da Klusterra. Erakundearen nahia da proiektu zehatzak eta arlo teorikoa orekatzea.

ONINTZA IRURETA

SOZIOLINGUISTIKA KLUSTERRAK

oreka lortu nahi du, aplikazio zehatzen eta hausnarketa teorikoen artean. Horretarako sortu zen, egiten ez zena egiteko, alegia, ikerketak, gogoetak, neurketak egiteko, euskararen normalizazio prozesuan pausoak itsu-itsuan ez ematearren.

Klusterrak hiru eratako proiektuak dauzka esku artean: euskararen normalizazio beharrei erantzuten dietenak —interes orokorrekoak esango genukeenak—, bazkideen nahi edo beharrak asetzeko proiektuak eta bazkide ez diren erakunde edo eragileek eskatutako zerbitzuak. 2007 urterako 26 proiektu aurreikusi ditu, batzuk hasita daude eta beste batzuk hasteke. Proiektu horietako batzuk aukeratu eta azalduko ditugu, Klusterraren zeregina hobeto ulertuko dugulakoan.

Arrue proiektua

Klusterra Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Sailarekin ari da elkarlanean Arrue proiektua lantzen, sail horrek eskatu baitzion lan hori. Hezkuntza Sailak haur eta gazteen eskola giroko hizkuntza erabileran eragiten duten faktoreen inguruko ikerketa egin nahi du. 2003an hasi ziren lantzen, eta orain arteko datuak jasota, aurrez zenbait ikastetxetan azterketa kualitatiboak egin nahi dituzte. Proiektua bukatu arte itxaron gabe, orain arteko emaitza nagusiak argitalpen batean bilduko dituzte, hizkuntza alorreko teknikariek erabil ditzaten.



Argazkiak Arrue proiektuko bileretakoak dira. Egitasmoan Klusterra eta Hezkuntza Saila ari dira elkarlanean. Haur eta gazteek eskolan euskara zergatik erabiltzen duten edo ez duten hausnartzen ari dira.

Beste proiektu garrantzitsuetakoa ezagunagoa da; Euskal Herriko Kale Erabileraren Neurketa. Kaleko ahozko erabilera neurtzen dute eta orain arte lau urtez behin egin da. Zentsuarekin eta eroldarekin bat egiteko asmoz 2006an egin dute azkeneko neurketa eta hemendik aurrera bost urtez behin egingo dute. 2006ko urrian 64 herritako

datuak jaso zituzten, Arabakoak 4, Bizkaikoak 18, Gipuzkoakoak 17, Nafarroa Garaikoak 14 eta Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoakoak 11. Euskal Herriko neurketa orokorraraz gain, hainbat herritako neurketa bereziak ere egin dituzte. Iaz, adibidez, 23 herritan egin zituzten euskararen erabilerari buruzko neurketa bereziak.

I+G+B euskararen normalizazioan

Mikel Zalbide Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Saileko Euskara Zerbitzuko buruak hala esan zuen ARGIA egindako elkarrizketan (2043. zbk, 2006-06-04): “*Homo faber* gara euskaldunok. (...) Ondo ala gaizki, ikusiko di(n)agu gero, baina badaezpada, eman! Egin egin behar dira gauzak, saiatu mutilak!”.

Zalbide hizkuntza-soziologiaren alorrean dagoen gogoeta teorikoaren gabezia ari zen. Horixe bera aipatu digu Iker Salaberriak, Soziolinguistika Klusterreko kudeatzailerak. Urte asko eta asko omen darmatzagu ekin eta ekin, asko egin eta gutxi hausnartu. Klusterraren sorrerako helburuetako bat horixe izan zen: gogoeta bultzatu. Soziolinguistika jakintza Euskal Herrian ez dago egituratuta; unibertsitatean, esate baterako, ez dago ikasketa bereziturik. Klusterrak Soziologia, Psikologia, Antropologia eta beste hainbat ikasketetako jakintzak baliatu behar ditu eta berera moldatu. Salaberriak I+G+B aipatu digu: “Ikerketa, garapen eta berrikuntzan inbertitzea ohikoa da ekonomian, gure espa-

rruan oso mugatua da inbertsio hori. Batetik eta bestetik ‘Klusterraren moduko zerbaiten beharra’ zegoela aitortu zaigu, baina horrek eskatzen duen ahalegina egiteko prest al gaude?”. Salaberriak argi du bidea luzea dela, euskalgintzan ez gaudela ohituta epe luzeko gogoetetara, baina hausnarketa beharra gero eta nabarmenagoa dela azpimarratu du. Adibideetara joz, familia transmisioak, lan esparruak, gazteen erabilerak... marko teorikoen beharra dute. Gaur egungo gizarte moldagarriak are eta gogoeta gehiago eskatzen omen digu, teknologia berrien munduan bizi garelako, etorkinak ditugulako gure artean, Europar Batasuneko markoan gaudelako... “Hausnarketa, hasi administrazioetik eta euskara elkarreteraino”, dio Salaberriak.

Klusterraren proiektuen artean dago Hausnartu egitasmoa. Alegia, gizarte zientzietako profesionalek euskal soziolinguistikaren eremuan, ikuspuntu teorikotik landutako artikulu zientifikoak sor ditzaten bultzatzea.

“Tkerketa, garapen eta berrikuntzan inbertitzea ohikoa da ekonomian, gure esparruan oso mugatua da inbertsio hori.

Batetik eta bestetik ‘Klusterraren moduko zerbaiten beharra’ zegoela aitortu zaigu, baina horrek eskatzen duen ahalegina egiteko prest al gaude?”

IKER SALABERRIA

tetik, egiteko dagoen horren gainean hausnartu. Nora jo behar da gazteen erabileran eragiteko? Horixe galdera.

Euskararen normalizazio prozesuan chunka teknikari eta profesional ari da lanean eta Klusterraren kezketako bat horien formazioa da. Batetik, profesionalen formaziorako dagoen eskaintza helaraziko diete, eta bestetik, profesionalok lanerako dituzten formazio gabeziak atzemango dituzte.

Etorkinak, Txepetx eta Hiznet

Hasteke dauden proiektuak dira hiruak ere. Euskararen bilakaeran eragina du etorkinen integrazioak eta hizkuntza portaerak. Horregatik, Klusterrak orain arte garatutako esperientziak bilduko ditu eta berauek aztertu. Txepetxi dagokionez, ordezkapena eteteko euskal komunitatearen nuklearizazio eta trinkotzearen ideian sakonduko du Klusterrak. Gutxi landutako teoria hori ikertu nahi du eta baita aplikazio praktikorako metodoak landu ere.

Bestalde, Asmoz Fundazioak antolatzen duen Hiznet ikastaroko ikasleek ikastaro amaieran hainbat lan egingen dute eta Klusterrak lan horiek zabaltzeko asmoa du. ■

Babeslea: Hernaniko Udala



Hernaniko Udala

Euskararik egokiena, erabiltzen dena
www.hernani.net

Bero-beroan

ONINTZA IRURETA

Kaixomaitia.com

HARREMANETARAKO web gunea ireki berri dute. Euskara hutsean dago eta ordaindutako harpidetza bidez eskaintzen ditu zerbitzuak. Lehenengo 500 erabiltzaileek harpidetza doan izango dutela iragarri du web guneak.

HPSren diru-laguntzak

EUSKO JAURLARITZAKO Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak euskararen erabilera sendotzeko 2007ko deialdi publikoen bidezko diru laguntzen aurkezpena egin du. HPSk 12,525 milioi euro banatuko ditu aurren, iaz baino %19,7 gehiago. Bost dira diruz lagunduko diren arloak. Hedabideentzat 5.575.000 euro izango dira, horietatik 575.000 euro tokiko telebistentzat. Aurtengo hazkunderik handiena herri aldizkariak izango dute. Enpresetan euskararen erabilera planak egin edota garatzeko

2.300.000 euro bideratuko dira. Udal-letan Euskara Biziberritzeko Plan Nagusia (EBPN) diseinatu, abian jarri edo garatzeko 1.600.000 euro. Informazioaren eta komunikazioaren teknologietan (IKT) euskarazko baliabideak eta aplikazio berriak sortu eta garatzeko 1.350.000 euroko diru laguntzak emango dira eta, aisialdian, kiroletan edota kultur jardueretan euskararen erabilera sustatzeko berriz, 1.250.000 euro.

Haur Eskolak Euskaraz plataforma Iruñean

IRUÑEKO hainbat gurasok eta hezkuntza arloko profesionalak sortu dute plataforma. Iruñeko Udaleri eskatu nahi diote euskarazko haur eskolak irekitzeko. Iruñean, 16 haur eskolatik bi dira euskarazkoak eta 123 haur sartzen dira. Azken hamabi urteotan euskarazko haur eskolarik ez dela zabaldu salatu dute plataformako kideek.

Barañaingo Udaleri Lamien Urrezko Orrazia

IRUÑEKO ZALDIKO MALDIKO elkar-teak urtero banatzen ditu Lamien Urrezko Orrazia eta Asto-Masto sariak. Lehenengo saria Barañaingo Udaleri eman dio Bai Euskarari proiektuko sustatzaile eta parte-hartzaile izan delako. Asto-Masto saria Nafarroako Unibertsitate Publikoko errektore Pedro Burillori eman diote, euskararen alde hartutako konpromisoak ez dituelako bete.

Seaska haserre EEPrekin

ESKOLA KARTA dela eta bazterrak harrotu dira Ipar Euskal Herrian. Ixabel Xarriton Seaskako lehendakariaren esanetan, “euskarazko irakaskuntzarentzat EEP eraginik gabeko tresna da, irakasleak hartzeko irizpideak finkatzeko engaiamendu hartu zuen, baina ez dute bete”.

BAHEA

Xabier Zabaltzak *Noticias de Gipuzkoan* esanak: “Hemen, norma-lean, beti kezkatzen gaitu jakiteak euskaraz zenbatek zekiten. Baina ez dugu lanik hartzen aztertze-ko zenbatek zekiten erdaraz. Oso galdera funtsezkoa da hori. (...) Bizkaieraren eta nafarreraren arteko aldea handiagoa da katalana eta gaztelaniaren artekoa baino. Baina Euskal Herrian nazio kontzientzia edo gizarte kontzientzia bat dagoenez, euskarari hizkuntza bakarra deritzogu”.

Pako Aristik *Berrian* esanak: “Truditzen zait euskarari jartzen diogun arretak estali egiten dituela liburuaren beste dohain batzuk, dohain literarioagoak, nahi baduzue. Hemen, badirudi idazle izateko filologo ere izan behar duzula, euskaltzain oso, birgeria sintaktikoetan maisu eta, ahal bada, Iparraldeko hiztegiaren jabe. (...) Oraindik egin gabe legokeen fetotzat daukagu euskara, eta hizkuntzaz hainbeste kezkatzeak oso estilo antiliterarioa sortzen du sarritan”.

ELGEren errezetak

Ekonomia Lankidetzak eta Garapenerako Erakundeak produktibitate eta lehiakortasunari buruzko aholkuak emateko ohitura du, betiko errezetak aplikatuz. Errezetok beti egiten dira langileen interes eta eskubideen aurka, inoiz ez enpresaburuen aurka. Hala, hazkuntza azkartzeko gomendioak emateko urteko txostenetan, ELGEk Espainiako Estatuari gomendatu dio kontratu mugagabea duten langileen kaleratzea merketu dezan. Eta “aldibaterako eta finkoaren” arteko kontratu bakar baten erdua susta dezan ere eskatzen dio, kaleratua izaten bada langilearen konpentsazioak gutxituko dituen bat. Lan erreformekin, Espainiako Estatuak dagoeneko ari da kaleratzeak merkeagotzen. Areago, mugagabe bihurtzen diren aldi baterako kontratuak, diru-laguntza jasotzeaz gain, askoz ere merkeagoak dira kalera-

tzerako unean. Horrela enpresaburuei bi aldiz egiten zaie mesede: kontratatzerakoan, administrazioengan-dik diru-laguntzak jasoaz, eta kaleratzerakoan, askoz ere kalte-ordain merkeagoak ordainduz bidegabetzeko kaleratzeengatik. Filosofia neoliberalak aplikatuz, ELGEk ahaztu egiten ditu enpresaburuentzako “errezetak”. Hala, ELGEk ez dio ezer metatzen dituzten irabaziei buruz. Irabaziok ez dituzte produktibitatea hobetzeko berriz inbertitzen, ezta lan ezbeharren prebentzioan ere, ezta soldatak hobetzen ere. Ez dio ezer kapital handiagoa metatzeko finantza produktuetan inbertitzen dituzten irabazi horiei buruz. Ez dio ezer lan kontratazioetako iruzurrez, ezta zerga-iruzurrez ere. Errezeta zaharrak eta antisozialak dira.

Juan Mari Arregi

XABIER LETONA

MALTZAGATIK

Bizitzaz eta lorpenaz gozatzeko eskubidea

FILIFE BIDART espetxetik atera zenean, Ipar Euskal Herriko historiaren ziklo bat itxi zen sinbolikoki, Iparretarrak erakunde armatuarena, hain zuzen. Eta pentsa liteke, ziklo hori modu duinean bukatu dela, Lizarra-Garaziko Akordioaren itzalean erakunde armatuak berak erabaki zuelako aspaldi geldirik zuen bere jarduerari azken mugarrira jartzeari. Bidarten IKren aldeko oihuak duintasun hori islatzen

zuen, berak, bere garaian Frantziako justiziak ezarritako espetxe zigorra bete du —azken ondorioak pairatzen ari bada ere—, baina horrek ez du behartu bere iragana ukatzera.

IKren jardunak Iparraldeari ez diola ezer ekarri pentsatuko du askok eta beste askok, aldiz, lozorroan ziren herritar abertzaleen kontzientziak pizteko balio izan zuela. Historiak jarriko du bere lekuan uste bakoitza, edo bakoitzak gordeko du bere historia eta kito, hori ere zilegi da eta.

DUINTASUNARI eutsi guran ari dena, oraindik preso jarraitzen duen Iñaki de Juana da. Baina duintasunari bakarrik ez, 100. eguneko gose greba gaindituta eta zigorra hiru urtera jaitzita, bizitzari ere eutsi beharko lioke inoiz euskal presoek egindako gose greba arrakastatsuen burutu duenak. Egindakoa egin ondoren, De Juanaren gorputzak ez luke merezi bere bihotzak —edo dena delakoak— orain huts egitea eta atzeraezinezko egoeran jartzea.

Bai, bere azken auzi honek justiziarekin zerikusi gutxi duela badakit, Espainiako Auzitegi Gorenak azkenik 3 urtean utzi duela hasierako 96 urteko eskari hura, gero Auzitegi Nazionalak 12 urteko espetxe zigo-



Iñaki de Juanaren borrokaldia inoiz euskal presoan artean izan den eraginkorrena eta entzutetsuena izan da seguruenik.

rrean finkatu zuena. Gehiena esana dago alde horretatik.

Espainiako Gobernuarena da orain erabaki nagusia, eta justiziazkoena eta politikoki eraginkorrena honek kontzientziatzeko presoak baldintzapeko askatasunean jartzea litzateke, aurretik beste askorekin —Galindo, Vera...— egin den moduan. Baina erabaki bitartean De Juanaren bizitzak arriskuan jarraitzen du. Presoaren erabakiak begirune zorrotza merezi du, bai aurrera segitzea erabaki duenean, bai bere borroka bertan behera utziko balu ere. Azken erabaki honek, dena den, begiruneaz gain, maite dutenen eta bere gose greba jarraitu eta sostengatu duten guztien poza eta lasaitasuna ere ekarriko luke.

BATASUNA hauteskundeetara nola demontre aurkeztuko den, hori da bolo-bolo politikari eta herritar askoren buruan dabilen galdera. Eta badirudi azken korapiloa ez dela martxoaren bukaera edo apirilaren lehen egunak arte askatuko. Hor izango da bake prozesuaren egoeraren azken hilabeteetako termometrorik esanguratsuena.

Alderdiek —lehen bezala PP ezik— euren harremani eusten diete, eta pentsatzekoa da ez dela izango

elkarrekin kafea hartzeko bakarrik. Helburua alderdien mahaia eratzea da, baina zeregin honen zailtasuna agerikoa da, Barajas-koaren aurreko egoerara itzultzea berez gaitza delako eta, nagusiki, Anoetako eskemak ETA eta Gobernuaren arteko negoziazio mahaia ere eratuta eskatzeko duelako.

Maiatzeko hauteskundeetan aurretik, beraz, nola irudika-

tu Rodríguez Zapatero ETArekin berriz hitz egingo duela esanez? Orain gaitza, oso gaitza, baina gero urtebete geratzen da 2008ko Espainiako hauteskunde orokorretarako eta hor mugimendu aukera gehixeago izan dezake Zapaterok. Egia esan, bakea bide politikoetatik lortzeko bere lehengo ahaleginean dabilela iradokitzen du behin eta berriz, asteburuan Gasteizen bezala. Zaila bai, baina 2008an PPri gailentzeko ia aukera bakarra ere bai. Batasuna mugimenduak egiten ari da, ETak ere eman beharko du beste urrats esanguratsurik, eta Espainiako Gobernuak ere bai. Bestela jai.

EZKER BATUAK eta Aralarrek argiago dituzte euren urratsak eta koalizioaren formularekin eutsiko diote udal hauteskundeetan erronkari EAEn. Bitxia eta ezohikoa da saioa, batez ere independentistak eta federalistak biltzen dituelako, tradizio politiko desberdinetatik datorren jendea batzen duelako. Erdian bildu dira, erabaki eskubidean, eta ikusiko da ea horrek erakarpenera duen urteak joan eta urteak etorri gehientsuenetan oso antzera agertu den euskal hauteskundeetan mapan. Ausardiari bederen ez zaie falta izan.

Eskola-ume: Armada ingelesak behar zaitu

Iraken jasaten dituen muturrekoek adorea ahulduta, Britainia Handiko armada jende faltan dabil azken aldian. Non hasi bokazio berrien bila? Antzina apaiz eta fraideak ibiltzen ziren moduan seminarioetarako haurren xerka, militar ingelesak ere eskola-umeen artean hedatzen dute sareak.

PRESTON-GO DUKE OF LANCASTER

Errejimentuaren kasernara 38 gaztetxo iritsi dira autobusez. 14-16 urteko neska-mutikoak. Beraiekin datozen lau irakasleen ustez, umeetako batzuk gatazkatsuak dira, eta lasaiagoak diren besteak eskoletan ez dabilta oso ondo. Nick Froehling ofiziala, aldiz, gaztea da eta atsegina. Laster eman dizkie SA80 fusilak gaztetxoei eta horiekin ariketak egiten jarri ditu. Honela hasi du “Britainiarren haur-armada” erreportajea Stephen Armstrong-ek *New Statesman* aldizkarian.

Armstrong ikerketa-kazetariak hurbiletik aztertu du nola biltzen dituzten soldadugai berriak militar britainiarrek, eta horren emaitza eskaini du “Britain’s child army” artikuluan. Hasieran kontatzen duen bisitan, 38 gaztetxoak ikusi ditu soldaduek egiten dituzten entrenamendu ariketak burutzen –hormetan gora eskalatu, oztopoak gainditu, kilometro eta erdiko korrika saioa, eta abar– eta bukaeran J. Pitt teniente-koronelak diploma bana eman die, zera daramana idatzita: “Zorionak Armadako Pertsonal Garpenerako egun bateko Ikastaroa arrakastaz burutu duzulako”. Dominekin batera armadari buruzko DVD bana eta gaztetxoentzako militarrek hiru hilabeteko egiten duten *Camouflage* aldizkariak ere banatu dizkiete.

Kazetaria ohartu da gaztetxoen arteko bik behintzat soldadu izatea

erabaki dutela. Hamasei urte dauzka Carak eta honek Armstrongi esan dio: “Soldataz hitz egin digute, eta iruditzen zait kobratuko dudala nire lehengusu guztiek baino gehiago. (...) Behar baino lodixeago egongo nintzela uste nuen, baina egin ditugun ariketak ez zaizkit gogorregiak iruditzen”. Luke-k 14 urte ditu eta zalantza gehiago: “Nik hasieran gerrara joatea nahi nuen, baina maisuak esan dit hobe nukeela hau ofizio bat ikasteko aprobetxatzea”.

14 urteko gaztetxoak bereganatu nahi dituen armada batek herrialde gatazkatsu bateko kontua dirudi, Afrikakoa edo. Baina kontua da Britainia Handiko armada ere jendez larri dabil, are larriago Irak eta Afganistanen muturra sartu zuenetik. 2006an 14.000 militarrek utzi zuten armada eta ordainetan 12.000 berri baino sartu ez. Aurtengorako, 8.500 soldadu berri erakartzeko helburua dauka ejertzitoak, baina nekez lortuko du. Krisi honetaz gero eta ozenago mintzo dira jeneral britainiarrak berak, eta baliabideak kontuan hartu gabe Tony Blairrek gerra arriskutsuetan sartu dituela kritikatu dute.

Ekonomiaren beroaldiak ere militarren jende beharrei ez die laguntzen, antza denez. Enpleguak lortzea aspal-diko errazena omen dago Ingalaterran, eta urtero errekruta berrien iturri oparoak ziren zonalde asko –histori-

Britainia Handiko ejertzitoak betidanik zaindu du soldadu berriak inguratzeko propaganda, ezkerreko irudian ikusten denez: XX. mende hasierako afixa horrek emakumeei egiten die dei Aire Armadan izena eman dezaten.

Azken urteotan gerrarako bokazioak urritu egin direla eta, militarrek errekrutatze estrategia berria prantatu dute, gaztetxoak erakartzeko. Eskuineko bi argazkietan eskola-umeak ageri dira, jadanik espiritu militarrez kutsatuta. Goikoan, *paintball* eta beste gerra jokoak egiten ari da gaztetxo talde bat, parafernalia militarrez bezituta. Eskolaz gain, kirol zelaia eta klase honetako aisia-lekuak bisitatzen dituzte soldadugai bila dabilen ekipoei. Behekoan, kamuflaje arropaz jantzitako neskatoak dantzan ari dira, eskolako ekitaldian. Militarrek zazpi urterekin kontaktatzen dituzte gaztetxoak, ondorengo hamar urteetan Camouflage klubean armadarako zaletu daitezten.

koki langabezia handia izan dutenak –agortuta omen daude. Lan bila eta ikasketetan ari diren askok gobernua-ren diru-laguntzak dituzte, eta hori ere soldadu-ehiztarien kalterako da.

Dena dela, Armstrongek dioenez, “armadak errekruten jatorri sozialaz ezer esan nahi ez duen arren, kualifikaziorik gabekoak eta langabetuak dira oraindik ere iturri nagusia”. Ofizial batek aitortu dio kazetariari soldadugai asko marjinalitatez datozkiela. Interesaturik hurbiltzen zaizkien askok izena emateko papera betetze-ko ere arazoak ditu. Beste batzuek gurasoen firma faltsutu dute, nola edo hala beren etxeetatik alde egin nahi dutelako.

7 urteko haurrei “interesa piztu”

Munduko edozein enpresak bezala, Britainia Handiko Erreginararen armada ere diru-pizgarriak eskaintzen hasi da bere militarrei lan komertziala egiteagatik: soldadugai berriak erakartzeagatik. Berak animatuta gaztetxo bat soldadu sartzeari lortzen duen militarrek 1.300 libra esterlinatara –1.900 euro– “komisioa” du. Irak eta Afganistanetik datozen albiste itsusiekin, eta koarteleetan etorriberriei tratatu txarrak ematen zaizkiela zabaldua, oparixoren baten beharra zeukaten beterrano ingeles gizagaioek.

Neurri osagarri gehiago ere badira. Lehen ezin zen soldadu sartu 26 urte



baino gehiagorekin, eta orain 33 urte arte errekrutan sar daiteke. Commonwealth-eko 54 herrialdeetako pertsonen ere atekak ireki dizkie armada britainiarrak. Horrela, gaur soldadu guztien %10 atzerritarrak omen dira, tartean kontatuz 3.000 Gurkha nepaldar famatuak.

Baina British Armyk soldadu berriak nahiago ditu eskola-umeen artean aurkitu. Honetaz mintzatu zaio kazetariari David Allfrey koronela, errekrutatze estrategiaren ardura duna. Kazetariari militar adina kontsultoria bateko aholkularia iruditu zaio. "Guk eskola-umeen artean esan dio militarrek interes piztu nahi dugu, eta badakigu prozesuak 10eko tartea eskatzen duela. Dena hasten da zazpi urteko mutikoak paraxutista aireko ariketa batean ikusi

eta esaten duenean: 'Hori bai ederra! Une horretatik aurrera, armada saiatuko da interes hori tantaz tanta handiagotzen'.

Camouflage aldizkariak lan handia egiten du gaztetxoekin su hori bizirik atxikitzen. 13 urtetik gorako gaztetxoentzako da. Hor badituzte helikoptero eta itsasontzi modernoekin argazki *fashionak*, musika banda militarreko txertak, kamuflajezko txalekoak, eta abar. Klub honetan izena emandakoek sarrera daukate jolas militarrek eta abenturazkoak dauzkan webgune batera. Errekrutatze ofizialak postalak bidaltzen dizkie Eguberrietan. Eta ikasketak bukatu dituztenean, armadaren eskolak ezagutzeko gonbita egingo die.

2000.ean hasi ziren militar ingelesak eskema honekin, 271.000 gaztetxoren erreferentziak bildu dituzte

geroztik, eta dagoeneko lortu omen dute soldadu berrien %18 iturri honetatik sortuak izatea. Estrategia askoz sofistikatuagoa baita aldizkari soila baino. 17 aurkezpen talde dauzkate errekrutatze zerbitzukoek Britainia Handiko herri eta eskoletara bidaltzeko. Eskoletan armadaren meritu eta zereginak goraiatzear gain, erakusketak praktikoak ere egiten dituzte, hala nola mendian dabilzan komando militarrek nola egiten duten beren otordua basoan, eta abar.

Militarrak karabana edo furgoneteekin joaten dira *paintball* kanpoetara, motoekin erakusketak egiten dituzte kirol ospakizunetan... baina eskoletan lortzen dute ehizarik onena militarrek. Hain ondo doakie eta hainbeste sartzen dute muturra eskoletan, ezen eta protestak ere pizten hasi baitira batean eta bestean. Duela gutxi Plaid Cymru alderdi nazionalistak salatu zuen Galesko eskualderik txiroenetan etengabe azaltzen direla militarrek soldadugaien bila, gunerik aberatsenetan ez bezala. Plaid Cymruk gaztetxoak errekrutatze sistema honen kontrako proposamena aurkeztu zuen Galesko legebiltzarrean, baina ez zitzaion onartu.

Liverpoolen aldiz, are urrats ausartagoak emango dituzte apiril honetan militarrek, eta errekrutatze sistemak edukiko ditu telebista interaktiboa, dokumentalak, forman egoteko webguneak, gutxiengo etnikoekin lan egiten duten teknikarien laguntza... *Camouflage* kluba hemen egingo balitz "Beti Izu" deitu beharko genioke. ■

<http://www.argia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.



Z E R B I T Z U A

Beti hurbilago.

Zerbitzu integrala,
pertsonalizatua,
hurbila eta
etengabea.
Horixe
da gure
konpromisoa.

**ZINKUNEGI
OPTIKA**

Hernani, 4 - 20004 DONOSTIA
e-posta: zinkunegi@euskalnet.net
TEL.: 943 420 624

Mikel Irizar

Impression, soleil levant

E

z naiz informazio bereziaren jabe; eta, hala ere, han-hemenka jasotako zertzeladekin, izenburuko paisaia inpresionista irteten zait. Alegia, inpresioa dudala Barajasko atentatuak gauzak aldatu bai, baina ez duela ezer zapuztu: eguzkia datorrela.

BATASUNA

Disimulatu nahi izan zuten ustekabeen harrapatu zituela eztandak, nahiz ez ziren iritsi aitortzera nolako kaltea egin zien. Eta, beste behin, zutitu egin dira egoera zailetik, boxeolari egoskorra egurpean nola.

Berriki deskubritu dute autonomia ez dela, berez, independentziaren etsai, izan daitekeela independentziara bidean tarteko geltoki. Baita Iparraldea eta Hegoaldea ibilbidearen puntu ezberdinetan daudela, zati bat derrigorrez egin behar dutela bakoitzak bere aldetik. Norbaitek bota du, mespretxuz bezala, hori Konstituzioak berak ere badiola. Arraioa! Batasunak onartzen badu Konstituzioan kabitzen den marko politikoa, ez al gaude orduan konponbidetik oso gertu?

ZAPATERO

Honek ere, esan beharrik ez dago, ez zuen bonbarik espero Barajasen. Oraindik ez zaio tonto musua erabat ezabatu, bezperako iragarpen bizi laburrekoak hormigoi azpian lurperatuta. Ez du, haatik, zuhurtzia galdu inongo momentutan; alderantziz, une oro erakutsi du —nola edo hala— beste saio baterako prestutasuna.

Bunker judizialak argi erakutsi dio ez diola inongo laguntasunik emango. Bere iraganaren morroi dugu ZP: onartu egin zuen aginte judiziala alderdien artean banatzea eta, Batasuna erasotzeko, alderdien legea bultzatu zuen; orain ezin ditu aldatu. Eta tematu egin da lehentasun okerrean: PP ez du bereganatuko prozesuaren hasieran, baizik amaieran, indarra erakutsi eta gero. Orain lehentasunezkoa du azeleratzea, erakustea gai dela ibilbide zailean helmugara —helmuga batera— iristeko.



ALBERTO ELOSEGI

RAJOY

Hau ere tematu egin da, atzera bueltarik ez duen zuloan sartu arte. Nekez izango du egokiera hoberik —gogoratu Zapatero tonto musuarekin— Espainiari bere estrategiaren abantailak saltzeko. Eta hala ere, inkestetan ez du aurrera egin, baizik atzera. Espainia bat bereganatu du, baina haren preso bihurtzearen truke. Eskuin muturtuak ez dio gehiengorik emango, eta Rajoy ezin da mugitu zentro aldera, sostengu gehiagoren bila.

Ordea, gortetan ez bezala, eremu judizialean eta hedabideetan bera da aginte eta ZP oposizio. Hirugarren eta laugarren aginteetan gehiengoa du PPk, exekutiboan eta legegilean ZPk duen bezalaxe. Ez da berdinketa, baina bai oreka. Horrelako borroka gogorak izaten dira, luzeak, nekagarriak.

IBARRETXE

Toki bat baino gehiagotan entzun ditut hil kanpaiak, Ibarretxeren etorkizun politikoari buruz. Egia da ez duela toki garbirik bi karriletako prozesuan; eta nabarmena da alderdi gehienek nahiago luketela lehendakari moldagarriago bat, bere alderdia bera barne. Baina nago jendartearentzat duintasunaren paladina bihurtu dela Ibarretxe eta alderdietako buruei aitortzen ez zaaien errespetua diotela herritar askok. Epaitegiko sartu-irtenak areagotu egin du irudi hori eta, gogoratu, Ibarretxe gai izan zela 600.000 boto biltzeko, egur garaian.

Bi urte ditu oraindik aurrean, eta hemen nire apustua: denbora horretan egoera politikoa bideratzen bada, Ibarretxe ez da hurrengoan aurkeztuko; ordea, egoerak itsusira egiten badu, kontuz! Ibarretxe tematu egin da tokatu zaion zama helmugaraino eramaten —tarteko helmuga bada ere— eta ez du erraz etsiko.

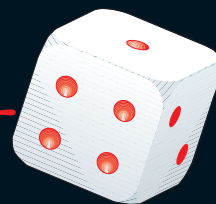
MONET

Izenburua Monet-i kendu diot: *Impression, Soleil levant*, (1873); *Huile sur toile*. Claude Monet. Ederra da oso, nire hau baino ederragoa. ■

« Inpresioa dudala Barajasko
atentatuak gauzak aldatu bai,
baina ez duela ezer zapuztu:
eguzkia datorrela »

ASTE HONETAKO

zozketa



www.atxaspi.com

Atxaspi Hotela

Asteburu pasa
bi lagunentzat

Bittiria kalea, 24
Lesaka, NAFARROA

1



www.restauranteatalaia.com

Atalaia Jatetxea

Afaria bi lagunentzat

Aritz ondo, 69
Irun, GIPUZKOA

2



Inguru Abentura

2 lagunentzako
"puenting jauzia"

San Juan kalea, 18
Albeniz, ARABA

www.inguruabentura.com

3



My Jok World

3 kamiseta

Txakur kalea, 6
Bilbo, BIZKAIA

www.myjok.com

4



Kirolaz badakit eta Gartxot

2 produktu sorta opari

www.argia.com/denda



5

AURREKO ASTEKO IRABAZLEAK

ARRIGORRI ITSAS PENTSIOA

- Ana Maria Ugalde Ugarte (Errenteria)

FITO & FITIPALDIS 2006 gira

- Victoria Odriozola Zeberio (Lazkao)
- Mikel Olabide (Hernani)
- Jabier Agirre Lasarte (Donostia)

ISTILU BANAKETAK

- Auro Ansozregi Altzibar (Mutriku)
- INAP-NAPIko Euskaltegia (Iruñea)
- Oskar Nuin Moreno (Espartza)
- M.Jesus Barrenetxea Azkunaga (Galdakao)

OLABERRIAKO KARTINGa

- Altza Elkarte (Donostia)
- Fagor Etxetresna Txikiak (Eskoriatza)
- Lurdes Azkune Lizaso (Usurbil)
- Arratia Kubulu AEK euskaltegia (Igorre)
- Itziar Olaskoaga Arrate (Donostia)

BADAKIT EDIZIO BERRITUA

- Xabier Arauzo Uriarte (Igorre)
- Iñaki Osoro Otadui (Eibar)

Euskal kulturaren urtekaria 2007



Sailez sail: Euskal Kulturaren errepasoa 17 ataletan

Euskal Kulturaren Aurkibidea: 8.000 erreferentzia baino gehiago

2006ko kronika: Arantxa Iturbe eta Jon Alonsoren begirada kritikoak

ARGIAn eta liburudendetan **SALGAI 16,5€**

ARGIAren harpidedunek etxean doan



www.argia.com/denda · 943 37 15 45